

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ
І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ**

Гуманітарно-педагогічний факультет

УДК 327.7

ПОГОДЖЕНО

Декан гуманітарно-педагогічного
факультету

_____ Савицька І.М.
«__» _____ 2024 р.

ДОПУСКАЄТЬСЯ ДО ЗАХИСТУ

Завідувач кафедри міжнародних
відносин і суспільних наук

_____ Хвіст В.О.
«__» _____ 2024 р.

МАГІСТЕРСЬКА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему

**ПРОБЛЕМА ІДЕНТИЧНОСТІ СУБ'ЄКТІВ СВІТОВОЇ ПОЛІТИКИ,
ЇХ ВЛАСТИВОСТІ, ПОТЕНЦІАЛ ТА СЛАБКІ МІСЦЯ**

Спеціальність	<u>291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії»</u>	
Освітня програма	<u>«Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії»</u>	
Орієнтація освітньої програми	освітньо-професійна	
Гарант освітньої програми	канд. історичних наук, доцент	_____ Кравченко Н.Б.
Керівник магістерської кваліфікаційної роботи	д-р філос. наук, доцент	_____ Калуга В.Ф.
Виконала		_____ Тараненко І.В.

КИЇВ – 2024

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ
І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ
ГУМАНІТАРНО-ПЕДАГОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

ЗАТВЕРДЖУЮ

завідувач кафедри (в.о.) міжнародних відносин
і суспільних наук

_____ Хвіст В.О.

«__»_____ 2024 р.

ЗАВДАННЯ

ДО ВИКОНАННЯ МАГІСТЕРСЬКОЇ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТУ

Тараненко Ірини Вікторівни

Спеціальність 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії»

Освітня програма «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії»

Орієнтація освітньої програми освітньо-професійна

Тема магістерської роботи: «Проблема ідентичності суб'єктів світової політики, їх властивості, потенціал та слабкі місця»

затверджена наказом ректора НУБіП України від

27.10.2023 р.

Термін подання завершеної роботи на кафедру

2024.11.26

Вихідні дані до магістерської роботи:

- 1) наукові дослідження з питань ідентичності та її ролі у світовій політиці;
- 2) зарубіжні літературні джерела з проблеми дослідження;
- 3) міжнародно-правові акти і офіційні документи щодо національної та глобальної безпеки.

Перелік питань, що підлягають дослідженню:

- сформулювати загальний контекст дослідження, встановивши змістовне наповнення ключових понять, а також базові принципи та підходи до наукової розвідки;
- визначити ключові характеристики суб'єктів світової політики, осмислити їх потенціал та слабкі місця;
- визначити місце та роль акторів світової політики в міжнародних відносинах, розкрити методи, інструменти та стратегії утвердження їх ідентичності;
- розкрити специфіку взаємообумовленості ідентичності суб'єктів світової політики з особливостями їх активності на міжнародній арені;
- осмислити роль фактору ідентичності в розрізі боротьби за її збереження або нівелювання суб'єктами світової політики на основі аналізу конфліктів та прикладів співпраці між останніми;
- проаналізувати місце і роль України на світовій арені, розкрити ключові властивості, аспекти та тенденції розвитку української національної ідентичності.

Дата видачі завдання

27.11.2023 р.

Керівник магістерської роботи

_____ Калуга В.Ф.

Завдання прийняв до виконання

_____ Тараненко І.В.

РЕФЕРАТ

**магістерської роботи
студентки магістратури гуманітарно-педагогічного факультету
спеціальності 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та
регіональні студії»,
освітньо-професійної програми «Міжнародні відносини, суспільні
комунікації та регіональні студії»
Національного університету біоресурсів і природокористування України
Тараненко Ірини Вікторівни
на тему: «Проблема ідентичності суб'єктів світової політики, їх властивості,
потенціал та слабкі місця»**

Магістерська робота присвячена дослідженню ролі ідентичності як важливого чинника, що визначає поведінку міжнародних акторів та їх взаємодію у сучасному світі. У дослідженні підкреслено, як глобалізація стимулювала якісні зміни на міжнародній арені, активізуючи діяльність нових суб'єктів, таких як транснаціональні корпорації, міжнародні організації та глобальні соціальні рухи. Зміни, що відбуваються в міжнародних відносинах, вимагають перегляду концептуальних підходів до ідентичності, оскільки вона стала важливим інструментом не лише для мобілізації внутрішніх ресурсів держав, а й для легітимації рішень та створення стратегічних альянсів. Ідентичність, як національна, так і культурна, активно використовується як механізм впливу на міжнародній арені.

У роботі висвітлюються механізми того, як держави застосовують національну ідентичність для підтримки внутрішньої єдності, зміцнення міжнародного іміджу та забезпечення національних інтересів у зовнішній політиці, водночас недержавні актори спираються на колективну ідентичність для залучення підтримки та просування своїх політичних вимог. Дослідження розкриває механізми, за допомогою яких ідентичність визначає політичні цілі, створює нові коаліції та впливає на формування міжнародного іміджу суб'єктів політики.

Магістерська робота складається зі вступу, трьох логічно пов'язаних між собою розділів, висновків, списку використаних джерел. Основний текст магістерської роботи викладено на 94 сторінках, а перелік використаних джерел складається зі 108 пунктів. У першому розділі розглядається загальний контекст дослідження, встановивши змістовне наповнення ключових понять, а також базові принципи та підходи до наукової розвідки. Другий розділ описує місце та роль акторів світової політики в міжнародних відносинах та поступі людства загалом, зосереджуючись на проблемі ідентичності, що визначає їхню поведінку та взаємодію. У третьому розділі проводиться аналіз України як актора міжнародних відносин через призму ідентичності.

Ключові слова: ідентичність, суб'єкт світової політики, держава, національна ідентичність, міжнародні організації, транснаціональні актори, м'яка сила, міжнародні конфлікти, Україна.

ЗМІСТ

ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1 СУБ'ЄКТИ СВІТОВОЇ ПОЛІТИКИ ЯК ПРЕДМЕТ ДОСЛІДЖЕННЯ	11
1.1. Класифікація суб'єктів світової політики, розгляд їх ключових характеристик	11
1.2. Аналіз базових підходів до трактування ключових понять дослідження у контексті світової політики	19
Висновки до розділу 1	29
РОЗДІЛ 2 МІСЦЕ ТА РОЛЬ АКТОРІВ СВІТОВОЇ ПОЛІТИКИ В МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИНАХ ТА ПОСТУПІ ЛЮДСТВА ЗАГАЛОМ	31
2.1. Держава як ключовий інституційний актор світової політики: еволюція ролі та сучасні виклики	31
2.2. Міжнародні організації, їх покликання та вага на світовій арені	45
2.3. Транснаціональні актори світової політики, особливості їх взаємодії з інституційними акторами та впливу на світові процеси	57
2.4. Світова політика як «поле битви» за ідентичність	66
Висновки до розділу 2	75
РОЗДІЛ 3 УКРАЇНА ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ ІДЕНТИЧНОСТІ НА СВІТОВІЙ АРЕНІ	77
3.1. Збірний образ України, його властивості, ключові аспекти та тенденції	77
3.2. Україна в боротьбі за збереження ідентичності та належне місце на світовій арені	83
3.3. Горизонти та перспективи подальшого поступу України з огляду на поточні світові процеси	90
Висновки до розділу 3	98
ВИСНОВКИ	99
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	103

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

G7 — Група семи

БРІКС — Бразилія, Росія, Індія, Китай, Південна Африка

ДНР — Донецька Народна Республіка

ЄС — Європейський Союз

ЗАЕС — Запорізька атомна електростанція

ЗМІ — Засоби масової інформації

ЗСУ — Збройні сили України

ІДІЛ — Ісламська держава Іраку та Леванту

ЛНР — Луганська Народна Республіка

МАГАТЕ — Міжнародне агентство з атомної енергії

МВФ — Міжнародний валютний фонд

МКЧХ — Міжнародний комітет Червоного Хреста

МНУО – Міжнародні неурядові організації

МУО – Міжнародні урядові організації

НАТО — Організація Північноатлантичного договору

ОЕСР — Організація економічного співробітництва та розвитку

ООН — Організація Об'єднаних Націй

РФ – Російська Федерація

СОТ — Світова організація торгівлі

СРСР — Союз Радянських Соціалістичних Республік

США – Сполучені Штати Америки

ТНК — Транснаціональні корпорації

УПЦ МП — Українська православна церква Московського патріархату

УРСР — Українська Радянська Соціалістична Республіка

ВСТУП

Глобалізація радикально змінила ландшафт міжнародних відносин, призвівши до суттєвої активізації якісно нових колективних суб'єктів (акторів) на міжнародній арені. Відповідно на рівні світової політики чільне місце посіли транснаціональні корпорації, суттєво зміцнили свою роль у поступі людства міжнародні організації, а також численні неурядові організації і глобальні соціальні рухи, що суттєво вплинуло на поточну конфігурацію сил. Згадана трансформація призвела до суттєвого ускладнення світового соціально-політичного устрою, потягнувши за собою кардинальний перегляд традиційної моделі міжнародних відносин, заснованої на системі взаємодії суверенних держав.

Відповідно в умовах нових світових реалій особливого значення набуває питання ідентичності, оскільки практично невідворотній процес глобалізації веде до розмивання відмінностей та спростування кордонів, за посередництва яких відмежовувалися країни і державні утворення. Агентами розмивання особності країн та їх автентичності виступають насамперед недержавні актори, діяльність яких сполучена з привнесенням нової динаміки та викликів у сферу міжнародних відносин і світової політики. При цьому ідентичність, як національна, так і культурна, все частіше використовується як інструмент боротьби за вплив на світовій арені. Зрештою держави як суб'єкти міжнародних відносин апелюють до національної (або колективної в межах державних утворень) ідентичності задля мобілізації внутрішніх національних ресурсів – ресурсів спільноти, тією чи іншою мірою спрямовуючи останні на підтримання позитивних реноме та іміджу країни як в межах власної спільноти, так і закордоном та легітимізації численних політичних рішень. Недержавні актори також активно спираються на фактор колективної ідентичності в прагненні мобілізації підтримки та легітимації своїх вимог і очікувань.

Таким чином знаковим моментом сучасності стає той факт, що поточні міжнародні відносини та світова політика все більше розгортається не лише навколо геополітичних інтересів, а й навколо збереження ідентичності та

культурної унікальності. Національні та культурні цінності дедалі частіше стають суттєвим фактором щодо прийняття важливих політичних рішень, а в окремих випадках – причиною конфліктів. Відтак, розуміння потенціалу ідентичності, її впливу на внутрішню і зовнішню політику дозволяє прогнозувати напрями розвитку міжнародних відносин та передбачати можливі ризики.

Таким чином **актуальність** обраної теми дослідження полягає у вивченні взаємозв'язку між орієнтацією на колективну ідентичністю світових акторів та світовими процесами. Завдяки всебічному осмисленню ключових характеристик глобальних акторів, їхніх можливостей та притаманних їм обмежень у межах даного дослідження реалізується прагнення розкрити механізми, за допомогою яких ідентичність формує політичні стратегії, створює альянси та зумовлює виникнення конфліктів.

Виходячи з вище сказаного **мета** дослідження полягає у формуванні системного уявлення про ідентичність, потенціал, слабкі місця суб'єктів світової політики, особливості взаємодії між ними та їх впливу на світові процеси.

Досягнення поставленої мети передбачає реалізацію низки **дослідницьких завдань**:

- сформувати загальний контекст дослідження, встановивши змістовне наповнення ключових понять, а також базові принципи та підходи до наукової розвідки;
- визначитися з ключовими характеристикам суб'єктів світової політики, осмислити їх потенціал та слабкі місця;
- визначити місце та роль акторів світової політики в міжнародних відносинах, розкрити методи, інструменти та стратегії утвердження їх ідентичності;
- розкрити специфіку взаємообумовленості ідентичності суб'єктів світової політики з особливостями їх активності на міжнародній арені;

- осмислити роль фактору ідентичності в розрізі боротьби за її збереження або нівелювання суб'єктами світової політики на основі аналізу конфліктів та прикладів співпраці між останніми;
- проаналізувати місце і роль України на світовій арені, розкрити ключові властивості, аспекти та тенденції розвитку української національної ідентичності.

Об'єкт дослідження: множина суб'єктів світової політики та акторів міжнародних відносин.

Предмет і дослідження: ідентичність суб'єктів світової політики та акторів міжнародних відносин у множині її проявів та контексті взаємодії.

Методи дослідження. Використання герменевтичного методу дозволило інтерпретувати ключові поняття, розкриваючи їх значення у контексті глобалізованої системи міжнародних відносин, враховуючи умови та особливості їх формування. Для вивчення природи та взаємодії державних і недержавних акторів активно застосовувався компаративний метод, що дозволив встановити причинно-наслідкові зв'язки, виявити схожості та відмінності в їхній діяльності. Евристичний метод сприяв формуванню нових підходів до розуміння взаємодії акторів та прогнозування їхньої поведінки в умовах трансформації глобальної системи. Застосування аналітичних методів, зокрема індукції та дедукції, стало основою для структуризації емпіричних даних та конструювання теоретичних висновків, що узагальнюють наявні дослідницькі матеріали. Особливу роль у роботі відіграв критичний підхід, що допоміг уникнути однобічності інтерпретацій, та метод об'єктивізму, який дозволив зосередитись на системному аналізі впливу ідентичності на міжнародні процеси. Моделювання застосовувалося для побудови сценаріїв розвитку міжнародних відносин за участі суб'єктів із різними ідентичностями, а також для аналізу механізмів виникнення конфліктів або співпраці в залежності від їхньої взаємодії.

Ступінь дослідженості теми. Однією з ключових тем дослідження є вивчення ролі ідентичності у формуванні міжнародних відносин та впливу, який

вона справляє на поведінку державних і недержавних акторів. Важливі теоретичні підходи до розуміння ідентичності у глобальному контексті були запропоновані такими зарубіжними дослідниками. У своїй книзі «Соціальна теорія міжнародної політики А.Вендт зосереджувався на соціально-конструктивістській ролі ідентичності та на тому, як спільні уявлення та ідеї формують поведінку держав на міжнародній арені. С.Гантінгтон, своєю чергою, звертав увагу на культурну ідентичність, розглядаючи її як джерело напруженості та конфліктів між цивілізаційними групами, зокрема у своїх працях «Зіткнення цивілізацій» та «Хто ми? Виклики американській національній ідентичності».

Дослідження Джозефа Ная та Роберта Кохейна сприяли розумінню того, як ідентичність може слугувати інструментом м'якої сили, а також полегшувати чи ускладнювати міжнародну співпрацю. Такі вчені, як Е. Сміт, пропонують глибоке розуміння побудови колективних ідентичностей, зокрема досліджуючи взаємозв'язок між національною ідентичністю та політичною згуртованістю. Зокрема в його праці «Національна ідентичність» висвітлено роль ідентичності в легітимізації політичної влади та мобілізації ресурсів.

Також визначними працями з даної теми є дослідження українських авторів, зокрема монографія М.А. Козловця «Феномен національної ідентичності: виклики глобалізації», яка розкриває особливості формування національної ідентичності в умовах зростаючого впливу глобальних процесів. М. Козловець детально аналізує, як глобалізація призводить до розмивання культурних та етнічних відмінностей, водночас акцентуючи на важливості збереження національної самобутності та ідентичності в сучасному світі. Дослідження підкреслює значення національної ідентичності як важливого ресурсу для політичної стабільності та суверенітету, зокрема в контексті України.

Новизна наукової роботи полягає у тому, що у ній системно розкривається складна природа колективної ідентичності, притаманна глобальним акторам на світовій арені та у сфері міжнародних відносин. Заповнюючи прогалини щодо вичерпного уявлення про ідентичність суб'єктів

глобальної політики, результати дослідження підкреслюють важливість чіткого встановлення ідентичності світових гравців у контексті глобальної взаємодії, ілюструючи, як відповідне розуміння допомагає ефективно реагувати на конфліктні ситуації, сприяти співпраці та формувати загальну політику, в основі якої закладена повага до унікальності суб'єкта взаємодії, зафіксованої в його ідентичності, і водночас є когерентною цілям глобальної стабільності та розвитку.

Практичне значення отриманих результатів дослідження полягає в тому, що вони можуть бути застосовані для формування політики, зокрема, у сфері стратегій врегулювання конфліктів і стабілізації. Проливаючи світло на чинники, пов'язані з ідентичністю, які сприяють виникненню конфліктів, це дослідження надає основу для розуміння та усунення першопричин етнополітичної напруженості. У випадку України підкреслюють важливість зміцнення національної ідентичності як стабілізуючої сили в умовах глобалізації та регіональних конфліктів.

Апробація результатів дослідження. У ході поглибленого дослідження обраної теми проміжні результати наукового пошуку знайшли своє відображення у тезах: Тараненко І. Мир як стан співіснування держав поза конфліктом колективних ідентичностей // Політичні трансформації сучасного суспільства : зб. матеріалів V Всеукр. наук.-практ. конф. – Полтава : ПДАУ, 2024. – С. 195 – 198; Тараненко І. Трагедія Голодомору: виклик українській ідентичності / науково-практичний семінар «Голодомор 1932-1933 років: геноцид української нації» до 90-х роковин Голодомору - геноциду в Україні, 23 листопада 2023 р. м. Київ, – С. 25 – 28.

Робота складається із трьох логічно-пов'язаних розділів. У першому розділі розглядається загальний контекст дослідження, встановивши змістовне наповнення ключових понять, а також базові принципи та підходи до наукової розвідки. Другий розділ описує місце та роль акторів світової політики в міжнародних відносинах та поступі людства загалом, зосереджуючись на проблемі ідентичності як чинника виникнення конфліктів. У третьому розділі

проводиться аналіз України як актора міжнародних відносин через призму ідентичності. Основний текст магістерської роботи викладено на 94 сторінках, у тому числі робота містить 108 використаних джерел.

РОЗДІЛ I. СУБ'ЄКТИ СВІТОВОЇ ПОЛІТИКИ ЯК ПРЕДМЕТ ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1. Класифікація суб'єктів світової політики, аналіз їх ключових характеристик

Світова політика – це складний та багатогранний процес, в якому беруть участь різноманітні суб'єкти. Історія міжнародних відносин демонструє постійну еволюцію як самих акторів, так і їхньої класифікації. Задля об'єктивної оцінки впливу на взаємодію суб'єктів світової політики їх властивостей, потенціалів та слабких місць, проблеми зіткнення ідентичностей зокрема, першочерговим завданням є окреслення поняття «суб'єкт світової політики».

Перш за все, складність полягає у відсутності консенсусу серед дослідників та науковців щодо визначення одиниць міжнародного політичного процесу, що виявляється у використанні ряду синонімів, таких як «актор», «суб'єкт», «учасник» тощо. Це пов'язано з довгим розвитком міжнародних відносин та світової політики, процеси та трансформації яких з часом вплинули на значне розширення кола учасників світової політики.

При детальному вивченні конкретних взаємодій окремих одиниць, важливу роль відіграє розмежування та різниця у властивостях між всіма вище наведеними поняттями, адже не всі активні одиниці міжнародного простору можна віднести до власне «суб'єктів». Так, наприклад, як учасника можемо визначити будь-яку одиницю, яка бере участь у міжнародних відносинах та впливає на світовий порядок [96; с.10]. Це поняття є достатньо широким та загальним, щоб включити в себе різні категорії одиниць, що мають вплив на світові процеси, включаючи як центральні суб'єкти світової політики – держави, так і інші одиниці, що поступово набирають все більшу силу на міжнародній арені, такі як міжнародні організації, транснаціональні корпорації, неурядові організації, протестні рухи, релігійні групи, фізичні особи тощо.

«Учасників» не завжди можна віднести до «суб'єктів» світової політики через відсутність свідомих дій задля впливу на світову політику. Іншими словами, «учасник», може бути пасивним носієм будь-якої активності на

міжнародній арені та не мати прямого впливу на хід подій, але його дії чи бездіяльність все ж таки мають місце на міжнародній арені. Тоді як «суб'єктом» (від лат. – той, хто впливає на зовнішній світ, є носієм ознак чи якостей) можемо вважати джерело цілеспрямованої, предметної політичної діяльності, в даному випадку, у контексті міжнародних відносин та світової політики [82; с. 695].

Тотожним до «суб'єкту» виступає поняття «актор» (від лат. – той, хто діє), що зустрічається в працях зарубіжних, переважно західних, дослідників міжнародних відносин та набуває все більшої популяризації у вітчизняних [101]. Воно дозволяє подолати вузькі рамки традиційного державно-центристського підходу і є достатньо універсальним інструментом для опису міжнародних суспільних одиниць. Походження, якщо опиратись на погляди Б.Рассета та Х.Старра, пов'язане з тотожністю до Шекспірівського порівняння життя з театром та людей з акторами, що виконують певні ролі [65].

Саме поняття «актор» можемо розкрити як впливового учасника, який бере активну участь у міжнародних відносинах та світовій політиці, завдяки володінню актуальних та потенційних ресурсів і здатності ефективно їх використовувати, має можливість самостійно, відповідно до власного розуміння своїх інтересів, приймати рішення і реалізувати стратегію, яка здійснює істотний і тривалий вплив на міжнародній арені, що визнається та враховується іншими учасниками при прийнятті власних рішень [83].

Зміни в структурі міжнародної системи, глобалізація, розвиток технологій та інші фактори призвели до необхідності перегляду традиційних підходів до класифікації акторів світової політики. Сучасна класифікація має враховувати як історичні традиції, так і нові реалії міжнародної системи.

Найзагальніша класифікація поділяє суб'єктів світової політики на державні та недержавні суб'єкти. Це, перш за все, суверенні держави. Крім того, до державних акторів відносяться міжнародні організації, створені державами для співпраці у різних сферах, органи регіонального управління, які об'єднують кілька держав для досягнення спільних цілей, а також органи місцевого самоврядування та навіть національно-визвольні та сепаратистські рухи, хоча

їхнє становище в системі міжнародного права є більш неоднозначним. До групи недержавних належать міжнародні неурядові організації, які створені громадянами для вирішення глобальних проблем, транснаціональні корпорації, що здійснюють свою діяльність у багатьох країнах і мають значний економічний вплив, політичні партії та їх об'єднання, які можуть впливати на зовнішню політику своїх країн і брати участь у міжнародних політичних процесах, а також різноманітні громадські, релігійні та інші організації та рухи, які виконують важливу роль у формуванні громадської думки і можуть впливати на рішення урядів.

Варто зазначити, що розмежування між державними і недержавними акторами є умовним і може змінюватися в залежності від конкретної ситуації. Деякі суб'єкти можуть одночасно мати ознаки як державних, так і недержавних акторів.

"У праці "Турбулентність у світовій політиці" Джеймс Розенау пропонує плюралістичну модель міжнародних відносин, виділяючи два основні типи акторів: держави та недержавні актори. Держави традиційно розглядаються як домінуючі суб'єкти міжнародних відносин, що володіють суверенітетом і монополією на легітимне застосування сили, а недержавні актори – це різноманітні суб'єкти, що діють поза межами державної влади, такі як міжнародні організації, транснаціональні корпорації, національні рухи та інші. Дж. Розенау підкреслює, що діяльність цих акторів суттєво ускладнює традиційну державоцентричну модель міжнародних відносин, а також звертає увагу на внутрішню диференціацію системи міжнародних відносин, виділяючи підсистеми всередині «світу держави», такі як органи місцевої самоврядування та транснаціональні організації. Ці суб'єкти, хоча й є частиною державних структур, мають певну автономію у своїй діяльності і можуть впливати на міжнародні процеси [48; с.16].

Держава є одним із центральних суб'єктів світової політики, і хоча міжнародна система стає все більш багатозоровою та комплексною, держави продовжують відігравати провідну роль у регулюванні політичних, економічних

та безпекових процесів на глобальному рівні. Поняття держави в контексті світової політики включає її здатність діяти як незалежний політичний організм, що встановлює і реалізує власні внутрішні та зовнішні політики. Основними ознаками держави є наявність визначеної території, постійного населення, уряду та здатності вступати в міжнародні відносини [73; с. 292]. Важливо не плутати поняття «країна» та «держава», адже остання є завжди суверенною. Кожна держава діє самостійно, керуючись власними національними інтересами, серед яких головними є захист суверенітету, забезпечення безпеки та економічне процвітання.

Історично склалося так, що саме держави протягом тривалого часу домінували на світовій арені, визначаючи правила гри та формуючи міжнародний порядок. Вестфальська система, що сформувалася в XVII столітті, закріпила ключовий принцип суверенітету держав, який досі залишається одним з основних у міжнародному праві. Вестфальський мир 1648 року, що завершив Тридцятилітню війну, ознаменував перехід від середньовічної феодальної системи до сучасної системи міжнародних відносин.

Згідно з класичним визначенням, суверенітет означає верховенство державної влади всередині країни та незалежність від зовнішнього втручання у міжнародних відносинах [13; с. 20-23]. Суверенітет держави є двоаспектним: внутрішній суверенітет передбачає виключне право уряду здійснювати владу на своїй території, тоді як зовнішній суверенітет означає визнання міжнародною спільнотою права держави самостійно здійснювати свою зовнішню політику. Важливими аспектами суверенітету є недоторканість та принцип невтручання. Суверенітет розглядається як своєрідний щит, який захищає державу від зовнішнього тиску і втручання. Особливо це важливо для слабких держав, які потребують такого захисту [99; с. 130-136].

Однак у сучасному глобалізованому світі концепція суверенітету змінюється, оскільки держави дедалі більше залежать від міжнародних організацій і транснаціональних процесів. Роберт Кохейн та Джозеф Най підкреслюють, що глобальні взаємодії та транснаціональні процеси обмежують

абсолютний суверенітет держав, але не скасовують його [10; с.13-17]. Деякі держави добровільно обмежують свій суверенітет, укладаючи міжнародні угоди та беручи участь у міжнародних організаціях. Це пов'язано з бажанням отримати певні переваги від співпраці з іншими державами. Незважаючи на це, суверенітет залишається ключовим принципом міжнародної системи, на основі якого будуються відносини між державами.

Оскільки держави є суверенними, втручання зовнішньої сили суперечить Статуту ООН, оскільки «ніщо не повинно дозволяти втручання у справи, що по суті входять до внутрішньої компетенції будь-якої держави». Однак на практиці доктрина невтручання регулярно порушується через низку причин. Вони можуть варіюватися від військової агресії до гуманітарної інтервенції. Втручання у внутрішні справи суверенної держави також підриває Вестфальське поняття про те, що кожна держава повинна мати рівне визнання в міжнародному праві. Можна також стверджувати, що єдиним засобом, за допомогою якого можна повністю гарантувати невтручання, є володіння ядерною зброєю, що діє як стримуючий фактор для втручання.

Взаємозалежність та взаємозв'язок держав поглиблюються залежно від інтенсивності міжнародного співробітництва. Сучасна практика міжнародно-правового співробітництва однозначно підтверджує юридичну рівність держав як суб'єктів міжнародного права, незалежно від розмірів території чи кількості населення. При цьому фактичний обсяг їх прав та обов'язків суттєво відрізняється, наприклад у вагомості їх рішень в міжнародних організаціях. Також у сучасному міжнародному праві використовуються класифікації держав на: високорозвинені держави і країни, що розвиваються (від місця в класифікації залежать рівень отримуваної допомоги, розміри членських внесків у міжнародних організаціях тощо), ядерні й без'ядерні держави, нейтральні й такі, які не приєдналися до блоків, тощо. Певне значення також має поділ держав на унітарні (прості) та федеративні (складні).

Діяльність держави у світовій політиці значною мірою визначається її національними інтересами. Національні інтереси — це сукупність економічних,

політичних, військових та ідеологічних цілей, яких держава прагне досягти на міжнародній арені. Реалістичний підхід до міжнародних відносин підкреслює, що національні інтереси кожної держави є основним чинником, що керує її зовнішньою політикою.

Зазвичай національні інтереси поділяють на три основні групи: безпекові, економічні та культурні. Безпекові інтереси включають захист держави від зовнішніх загроз, таких як військові конфлікти або тероризм. Економічні інтереси спрямовані на розвиток зовнішньої торгівлі, залучення іноземних інвестицій та участь у міжнародних економічних організаціях. Культурні інтереси охоплюють захист національної ідентичності, підтримку мови та культури за кордоном, а також сприяння поширенню культурного впливу держави на міжнародній арені [7; с. 241-243].

У світовій політиці держави використовують різні інструменти для реалізації своїх національних інтересів, включаючи дипломатію, укладення міжнародних договорів, участь у багатосторонніх форумах, а також економічні та військові заходи. Кожна нація як суб'єкт міжнародного права володіє правоздатністю укладати міжнародні договори. Міжнародні організації можуть укладати договори між собою і з окремими державами або групою держав у межах своєї функціональної компетенції. У сучасному міжнародному праві є тенденція посилення дії принципу відкритості міжнародних договорів для більшого числа суб'єктів [73].

Не зважаючи на право застосування сили державами, дипломатія є ключовим механізмом взаємодії держав із зовнішнім світом і забезпечує мирні шляхи вирішення міжнародних конфліктів та укладення угод. Основними завданнями дипломатії є підтримка двосторонніх та багатосторонніх відносин, проведення переговорів, вирішення міжнародних суперечок, участь у міжнародних організаціях і форумах, а також захист національних інтересів за кордоном [12; с. 54-57]. Окрім цього, дипломатична діяльність включає представництво держави в міжнародних організаціях, де держави співпрацюють для вирішення глобальних проблем, таких як міжнародна безпека, торгівля,

права людини, зміни клімату тощо. Міжнародна дипломатія також включає культурні обміни, участь у гуманітарних місіях і вплив на міжнародну громадську думку

У сучасній міжнародній системі держава взаємодіє з різними недержавними акторами, такими як транснаціональні корпорації, міжнародні неурядові організації та регіональні інтеграційні об'єднання. Взаємодія з ТНК, наприклад, дозволяє державам залучати інвестиції та отримувати доступ до новітніх технологій, однак також може створювати виклики для державного суверенітету, оскільки деякі корпорації мають економічну силу, здатну конкурувати з державами.

Неурядові організації, зокрема, виконують важливі функції в таких сферах, як права людини, екологічна безпека та гуманітарна допомога. Держави часто співпрацюють із МНУО для реалізації міжнародних проектів або вирішення глобальних проблем, таких як боротьба зі змінами клімату або надання допомоги під час природних катастроф. Держави також взаємодіють у регіональних інтеграційних об'єднаннях, наприклад, як ЄС або АСЕАН, де вони спільно вирішують регіональні політичні, економічні та безпекові питання. Такі об'єднання дозволяють державам краще координувати свої дії, досягати економічних вигод і забезпечувати регіональну стабільність [49; с. 51].

Міжнародні організації є важливими суб'єктами світової політики, що відіграють ключову роль у регулюванні міжнародних відносин, сприянні співпраці між державами та вирішенні глобальних проблем. Вони забезпечують багатосторонню взаємодію між державами та іншими суб'єктами міжнародної системи, дозволяючи координувати зусилля у таких сферах, як мир і безпека, економіка, права людини, екологія тощо. Основною метою міжнародних організацій є встановлення стабільних і передбачуваних механізмів співпраці між державами, що дозволяє забезпечити довготривалий міжнародний порядок [45; с. 602].

О.Скрипник надає таке визначення, за яким міжнародна організація - це постійно діючий інститут, створений кількома учасниками міжнародних

відносин, щонайменше трьома, для досягнення спільних цілей має власні органи управління та діє відповідно до встановлених норм та правил [90; с. 9].

Міжнародні організації можуть класифікуватися за кількома критеріями, зокрема за їх складом, функціями, територіальним охопленням (глобальні, регіональні, локальні) та правовим статусом. Кожен з цих критеріїв допомагає розуміти особливості діяльності міжнародних організацій у світовій політиці та їхній вплив на міжнародні відносини. Міжнародні організації можна поділити на міжурядові та неурядові, де перші мають право укладати договори, встановлювати міжнародні стандарти і брати участь у врегулюванні конфліктів між державами. Неурядові міжнародні організації, на відміну від урядових, засновуються недержавними акторами, такими як приватні компанії, релігійні групи, профспілки або громадські об'єднання. Вони можуть відігравати важливу роль у просуванні гуманітарних, екологічних чи правозахисних ініціатив на міжнародному рівні і хоча не мають суверенних повноважень, але активно впливають на уряди і міжнародні інституції через адвокацію, лобіювання та громадські кампанії.

Міжнародні організації виконують ряд основних типів функцій у процесах глобального управління, серед яких науковці виділяють регулюючу, координуючу, контрольну та оперативну функції. Регулюючі функції міжнародних організацій полягають у встановленні принципів та правил поведінки для держав-членів, визначенні цілей та методів їх досягнення, а також регулюванні відносин з іншими суб'єктами міжнародного права. Деякі рішення стосуються взаємодії організацій між собою та з їх персоналом. Координуючі функції включають узгодження інтересів та дій учасників, що є особливо важливим для організацій загальної компетенції. Контрольні функції передбачають моніторинг відповідності дій держав вимогам документів організацій через спостережні місії та інспекції, з можливим вжиттям заходів у разі порушень. Оперативні функції полягають у самостійному виконанні організаціями своїх завдань через персонал та ресурси, що є в їхньому розпорядженні [61].

В рамках класифікації важливо згадати недержавних акторів, які не мають суверенітету, але активно впливають на світові процеси. До них належать міжнародні неурядові організації, транснаціональні корпорації, політичні партії, терористичні групи, транснаціональні злочинні групи, релігійні організації та ордени, кримінальні угруповання та транснаціональні рухи. Їхній вплив на глобальні політичні, економічні та соціальні процеси є значним і часто кидає виклик традиційним державним структурам.

Сфера ідентичності залишається поза межами повного контролю будь-якої інституції, незалежно від її повноважень. Суб'єктами політики ідентичності, як правило, виступають органи державної влади, політичні та громадські рухи й організації, самоврядні територіальні, конфесійні, професійні та інші об'єднання громадян, культурна еліта, науковці, освітяни, різноманітні медіа, а також впливові фінансові та економічні структури, що забезпечують ресурсами впливовості названих вище акторів. З посиленням демократичних процесів зростає різноманітність та політичний вплив недержавних акторів, що об'єднуються навколо спільних ідентичностей. Залежно від конкретних умов, політика ідентичності може мати різні обличчя та вирішувати різні завдання, що зумовлено історичними, культурними та соціальними особливостями кожного суспільства. Їх постановка залежить від характеру спільноти, її чисельності та складу, а також від актуальної політичної, культурної, ідеологічної ситуації у світі та в регіоні.

1.2. Аналіз базових підходів до трактування ключових понять дослідження у контексті світової політики

Сучасна система міжнародних відносин переживає новий виток динамічних перетворень. Трансформації архітектури міжнародної системи за останні сімдесят років обумовлені рядом суттєвих змін у геополітичному ландшафті світу, так серед них можемо виділити – розпад колоніальної системи, появу ядерного фактору, зменшення впливу принципів Вестфальського світового порядку, утворення та розпад біполярної системи після "холодної

війни", що призвів до появи нових центрів сили та ускладнення міжнародних відносин за рахунок багатополярності, та власне суттєві тенденції до глобалізації світових процесів, що стають все більш поглинаючими та інтенсивними.

Глобалізація як явище, в свою чергу пришвидшує з кожним роком свій розвиток та посилює зв'язки та взаємовплив між суб'єктами світової політики, змінюючи їх ролі та значно розширюючи їх коло. Це призводить до появи нових форм взаємодії, від співпраці до конфліктів. Окрім традиційних суб'єктів у вигляді держав, на глобальній арені все більше нових акторів стають сторонами таких відносин, включно з транснаціональними корпораціями, міжнародними організаціями та іншими акторами, що відіграють дедалі більшу роль у формуванні світової політики.

Динаміка поступу світової політики відбувається за рахунок постійної взаємодії абсолютно протилежних тенденцій між собою, де одна є силою тяжіння до глобальної уніфікації, що передбачає розмивання кордонів та відмінностей в межах однієї системи, коли ж інша передбачає стремління до індивідуалізації, виокремлення та протиставлення власної ідентичності при поділі на «я» та «вони». Водночас ці дві сили світової політики ніби врівноважують вплив одна одної, що відбувається під впливом чотирьох ключових факторів: війни, торгівлі, технологій та релігії [55; с. 65]. З. Бауман зазначав, що «...Ідентичність – це боротьба одночасно проти розпаду і фрагментації; спроба поглинути і в той же самий час – відважний опір пожиранню» [88; с. 130].

Виходячи лише з назви поняття «світова політика» можна зробити висновок про його глобальність та поширення дії на всю Земну кулю. Складність тлумачення світової політики серед різних підходів полягає у співвідношенні її з міжнародними відносинами через їхню тісну взаємодію та схожість об'єктів дослідження. Ряд дослідників бачить міжнародні відносини як частину світової політики, де остання є ширшою категорією; існують погляди абсолютно протилежні, де вже світова політика є частиною в системі міжнародних відносин або ж коли обидва поняття визнаються рівнозначними, де різницю між ними

складає кількість учасників і багатоаспектність міжнародних проблем, які охоплюються цими явищами [78; с. 118]. Різниця ж полягає в тому, що міжнародні відносини зосереджені на взаємодії між суб'єктами, тоді як світова політика є більш комплексним і всеохоплюючим поняттям та досліджує глибинні причини та процеси, що формують світовий порядок.

Довгий час світова політика ототожнювалась з міжнародними відносинами, що обумовлено вживанням обох термінів у вигляді синонімів без чіткого розмежування цих понять, і хоча сам термін в науковій літературі присутній вже давно, наприклад, у 1900 році американський дипломат та вчений Пол Рейнш, опублікував дослідження, присвячене особливостям імперіалістичних та колоніальних процесів кінця XIX століття під назвою «Світова політика наприкінці XIX ст.» [95], лише в минулому столітті присутніми стали спроби вирізнити їх в окремі поняття.

У 1970-х роках світова політика почала формуватись як самостійна наука, що вивчає не лише міждержавні відносини, а й аналізує фактори, що формують політичну структуру сучасного світу, та відображає взаємодію міжнародних неурядових організацій, транснаціональних корпорацій та інших суб'єктів на міжнародній арені. Тому поняття «світова політика» можемо охарактеризувати як особливе явище управління (від грец. «πολιτική», що означає «мистецтво управляти») не лише державою, а й ширшими об'єднаннями як державні союзи, корпорації тощо, яке спрямоване на розв'язання глобальних проблем і служить особливим фактором здійснення інтересів кожного з міжнародних акторів [76; с. 97].

Відсутність консенсусу, спричинена відмінністю поглядів на визначення суб'єктів світової політики, вимагає комплексного аналізу з використанням як традиційних, так і сучасних наукових підходів. Варто почати із звернення до ключових та основоположних парадигм міжнародних відносин, що дозволить розглянути різні підходи до розуміння світової політики, а також дослідити типи міжнародних акторів та їхню роль у світовій політиці.

Історія досліджень міжнародних відносин ілюструє, що довгий час фокус уваги вчених приділявся вивченню міждержавних відносин, розглядаючи їх як сукупність взаємодій між суверенними державами. Традиційно, реалістична парадигма домінувала в цьому полі, розглядаючи державу як головного актора, який піклується про власну безпеку, діє у напрямку реалізації власних національних інтересів і бореться за владу. Роботи Фукідіда, Арістотеля, Н.Макіавеллі та інших класиків політичної думки мали значний вплив на формування теоретичних засад, що лежать в основі класичного реалізму.

Реалістичний підхід акцентує увагу на анархічній природі міжнародної системи, за рахунок відсутності єдиного світового уряду. В умовах міжнародної анархії держави повинні бути готовими до захисту своїх інтересів за допомогою сили. Так, Г. Моргентау у своїй праці «Політика між народами: боротьба за владу і мир» констатує, що «всі політичні дії мають на меті або збереження сили, або її збільшення, або демонстрацію» [19]. Завдяки монополії на легітимне застосування сили та наявності необхідних ресурсів, держави є домінантними суб'єктами, де саме ця обставина робить їх ключовими гравцями у глобальній політичній боротьбі за владу.

Інтерес, виражений через прагнення до влади, є об'єктивним фактором, що впливає на зовнішню політику держав, однак, конкретні форми прояву цього інтересу варіюються в залежності від історичного періоду та культурних особливостей держави. Політичний реалізм визначає відстоювання національних інтересів як головну мету зовнішньої політики, при цьому підкреслюючи, що розуміння національного інтересу може змінюватися з часом [98; с. 233].

Для досягнення своїх зовнішньополітичних цілей держави ініціюють створення міжнародних інститутів, делегуючи їм частину своїх повноважень. Міжнародні інституції у реалістській парадигмі виступають як вторинні актори або інструменти держави, котрі все ж можуть здійснювати обмежений самостійний вплив на міжнародні відносини, особливо в рамках таких форматів як міжнародні організації, конференції тощо [43].

Класичні реалісти визнають, що організації є життєво важливою частиною ландшафту світової політики, оскільки вони можуть діяти як посередники між тиском міжнародної системи або держав і пов'язаними з цим поведінковими результатами, такими як конфлікт або співпраця. Іншими словами, хоча організації не можуть бути повністю незалежними від державної влади та інтересів, вони все ж можуть змінювати результати та поведінку держав.

В основі реалізму базується переконання в тому, що насильство, протистояння та прагнення до панування є невід'ємними елементами міжнародних відносин, які існують незалежно від конкретних історичних періодів чи географічних регіонів, а співпраця часто виступає лише засобом для досягнення власних цілей. Однією з найвідоміших Гоббсівських концепцій є ідея анархічного стану природи, який розглядається як такий, що тягне за собою стан війни, причому «такої війни, яка ведеться кожною людиною проти будь-якої іншої людини» [44; с. 153]. Війна, як найвищий стан конфлікту, в цьому контексті розглядається як природний стан міжнародних відносин, а держави – як первинні основні актори, що прагнуть забезпечити свою безпеку та виживання.

І це веде нас до ще однієї концепції важливої для даного дослідження, а саме «балансу сил», що описує ситуацію, в якій держави постійно роблять вибір, щоб збільшити свої власні можливості, підриваючи при цьому можливості інших. Своєрідний «баланс» досягається тим, що жодній державі не дозволяється набувати надто великої сили в міжнародній системі через так звану "безпекову дилему", коли заходи, вжиті однією державою для підвищення своєї безпеки, можуть сприйматися іншими державами як загроза і провокувати відповідну реакцію. В таких умовах боротьба за владу і вплив стає основним рушійним фактором міжнародної політики.

Така система балансу сил є однією з причин анархії міжнародних відносин. Жодна держава не досягла абсолютної глобальної гегемонії для об'єднання світу під своїм прямим правлінням, тому реалістичний підхід наголошує на необхідності гнучких союзів для забезпечення безпеки та виживання. Ці альянси

визначаються не стільки політичною чи культурною подібністю між державами, скільки потребою знайти тимчасових партнерів або «ворогів мого ворога».

Діяльність будь-якої держави на міжнародній арені невіддільна від впливу на стан та інтереси інших суб'єктів міжнародних відносин, особливо сусідніх. Історично цей вплив був найбільш відчутним у сфері безпеки, однак у контексті глобалізації взаємозалежність держав охопила всі сфери суспільного життя. Саме тому виникає постійна потреба в міжнародному порядку, який би регулював взаємодію держав відповідно до сучасних реалій [108; с. 161].

Наприкінці 70-х – початку 80-х років, на тлі змін у міжнародній системі, виникає неореалізм. На відміну від класичного реалізму, який пояснював війни людською природою, неореалісти вказують на відсутність світового уряду як основну причину міжнародних конфліктів. За їхньою думкою, анархічна структура міжнародної системи змушує держави постійно конкурувати одна з одною, що породжує підозри і конфлікти.

Слід зазначити, що неореалізм визнає існування міжнародних організацій, однак неореалісти стверджують, що міжнародні організації не розвивають тих самих властивостей, що й національні структури, а найголовніше – не створюють ієрархічного порядку. Критики неореалізму ставили під сумнів доцільність витрати державами своїх ресурсів задля створення міжнародних правил, оскільки вони не є обов'язковими до виконання. К. Волтц вирішив цю дилему, зазначивши, що інституціоналізована співпраця є важливою, але слід визнати, що «міжнародні інституції слугують насамперед національним, а не міжнародним інтересам» [34; с. 18-24]. Ще Г. Моргентау стверджував, що «не існує такої речі, як політика організації, міжнародної чи внутрішньої, окрім політики її найвпливовішого члена чи членів».

Висловлювання К. Волтца, влучно підсумовує свого роду байдужість цього підходу до неурядових організацій та інших транснаціональних акторів: «Держави не є і ніколи не були єдиними міжнародними акторами. Але структури визначаються не всіма акторами, які процвітають в них, а головними з них».

Варто також звернути увагу, що хоч держави вважаються основними суб'єктами світової політики та є функціонально подібними, вони різняться між собою за розміром, формою, силою. Незалежно від внутрішніх особливостей, саме силовий потенціал визначає здатність країни відстоювати свої інтереси на глобальній арені. Більш сильні держави диктують правила гри, а загальний розподіл сили формує структуру світової політики.

Іншою ключовою парадигмою, котра розкриває природу взаємодії суб'єктів світової політики на міжнародній арені – лібералізм. Теоретики з ліберальної точки зору вважають, що міжнародна система, заснована на вільній торгівлі, демократичній підзвітності та інститутах вирішення суперечок, є найефективнішим засобом для забезпечення тривалого миру між державами. Держави розглядаються лібералами як суб'єкти, вбудовані як у власні суспільства, так і в міжнародну систему, і на їхні інтереси та політику впливають умови в обох сферах.

Лібералізм базується на трьох взаємопов'язаних принципах. По-перше, це сукупність теорій, які намагаються відкинути політику влади, висвітлену в реалістичній перспективі. По-друге, це система переконань, яка стверджує, що визнання взаємної вигоди формує міжнародну співпрацю. Він прагне створити систему глобального управління, щоб впливати на політичні рішення держав і недержавних суб'єктів і приймати рішення щодо них. На відміну від реалістів, ліберальна перспектива більше вірить у здатність міжнародних організацій підтримувати ефективний рівень глобального управління. Наприклад, міжнародне право забезпечує форум, на якому держави можуть визначити та реалізувати свої спільні інтереси. Таким чином, ці принципи спонукають до миру, заснованого на раціональній поведінці та взаємній співпраці.

Лібералізм стверджує, що міжнародні інституції підтримують систему гармонії та рівноваги між державами. Військовий і політичний конфлікт можна зменшити за допомогою поєднання міжнародних інституцій у поєднанні зі складною системою «взаємозалежності». На думку лібералів, взаємна залежність є ключем до рівня рівноваги в міжнародних відносинах. Публікація роботи "Сила

та взаємозалежність" наприкінці 1970-х років співпала з епохою розрядки та зростання взаємозалежності між державами, що сприяло активному розвитку ліберальної парадигми в дослідженнях міжнародних відносин. Концепція комплексної взаємозалежності, розроблена Робертом Кохейном та Джозефом Наєм, запропонувала радикально новий погляд на міжнародні відносини, виходячи за межі традиційного реалістичного підходу, який акцентував увагу на державах як основних акторах і військовій силі як головному інструменті міжнародної політики.

Комплексна взаємозалежність характеризується кількома взаємопов'язаними елементами. По-перше, взаємодія між державами та недержавними акторами, такими як міжнародні організації та транснаціональні корпорації, відіграє все більш важливу роль у формуванні глобальної політики. По-друге, існує множинність каналів взаємодії між акторами, що виходить за рамки традиційної дипломатії. Нарешті, знижується ефективність військової сили як основного інструменту державної політики. У світі, що характеризується комплексною взаємозалежністю, зростає значення «м'якої сили», яка не базується на примусі, а полягає у здатності приваблювати інших через культуру, цінності та політику [23].

Важливість МНУО, транснаціональна взаємодія в системі міжнародних відносин та їхній зростаючий вплив на політику значною мірою ігнорувалися в політико-орієнтованих дослідженнях до 1960-х років [22; с. 330]. Лібералізм дозволяє приділяти більше уваги транснаціональній взаємодії за межами держави, наприклад, установами всередині національних урядів і ТНК.

Сучасні тенденції свідчать про те, що міжнародні організації все більше беруть на себе функції, які раніше виконували виключно держави. Посилення взаємозалежності між країнами та зростання ролі міжнародного співробітництва призводять до того, що держави стають менш автономними у своїх діях і все більше покладаються на колективні механізми вирішення глобальних проблем, а інші актори світової політики приносять більше співпраці та взаємної вигоди,

що ще більше обмежує сферу впливу держави та її готовність застосовувати силу [10].

Не менш важливим для дослідження постає поняття «ідентичність», що має власні особливості та складність для трактування в контексті світової політики. Проблемне поле ідентичності являє собою основу, з огляду на підтримання та трансформацію архітектури світового простору, особливо в період всеосяжної глобалізації, на тлі якої перманентні конфлікти між різноманітним міжнародним акторів за своє підґрунтя насамперед мають конфлікт між ідентичностями суб'єктів світової політики.

І це веде нас до ще одного важливого підходу – конструктивізм, що з'явився в 1990-х роках. Цей підхід до міжнародної політики стверджує, що інтереси, ідентичності та ролі є соціально визначеними. Конструктивісти критикують реалістичне твердження, що анархія обов'язково створює дилему безпеки самопомоги, яка штовхає держави до конфлікту між собою.

Мабуть, найбільш відомий внесок у конструктивізм належить Александру Вендту. Він зазначає, що фундаментальний принцип конструктивістської соціальної теорії полягає в тому, що люди діють по відношенню до об'єктів, включаючи інших акторів, на основі значень, які ці об'єкти мають для них. Держави діють інакше по відношенню до ворогів, ніж по відношенню до друзів, тому що вороги несуть загрозу, а друзі - ні.

У межах цієї школи вже існує низка різних підходів, але загалом конструктивістський аналіз зосереджує увагу на ідеях, нормах, глобальному громадянському суспільстві та режимах – сферах міжнародної та світової політики, які є найбільш сприятливими для здійснення впливу МНУО. Цей підхід передбачає наявність інститутів традиційного державного будівництва і виходить за їх межі, так само як і МНУО. Конструктивістський аналіз допускає можливість того, що національні інтереси не є фіксованими, що розуміння державами того, що є належною політичною поведінкою, може змінюватися.

Конструктивізм також розглядає державу як головного актора (принаймні, в основних версіях теорії), але він не надає великого значення її властивостям.

Конструктивістський підхід зосереджується на тому, як світова політика конструює державу і як держави конструюють світову політику. У більш пізніх версіях конструктивізму ця прерогатива не є винятково державною: внутрішня політика також конструює державну ідентичність, як і міжнародні організації, і навіть недержавні актори, такі як транснаціональні адвокаційні мережі та МНУО, трансформують поведінку держав і міжнародні нормативні уявлення.

Основне відкриття, яке пропонують конструктивісти, - це здатність до трансформації. Інтереси та ідентичності завжди перебувають у процесі трансформації.

Вендт піддає критиці неореалістичне припущення про те, що структура міжнародної системи є детермінантою поведінки держав. Він аргументує, що соціальні конструкти, такі як ідентичності та інтереси держав, відіграють набагато більшу роль у формуванні міжнародних відносин. За його словами, анархія не є об'єктивною даністю, а радше соціально сконструйованим феноменом, який набуває значення лише в контексті інтерпретацій та взаємодій держав.

Ключова ідея конструктивізму полягає в тому, що середовище - міжнародна система - не є фіксованою і незмінною, а отже, не визначає поведінку акторів. Скоріше, міжнародна система створюється через постійну взаємодію держав та інших акторів. Тип міжнародної системи, який існує в будь-який момент часу, є результатом того, як ключові гравці розуміють систему і, отже, як вони розуміють свої інтереси та ідентичності, а також інтереси та ідентичності інших в рамках цієї системи. Конструктивісти зазначають, що держави визначають свої відносини одна з одною як конкурентні або кооперативні, залежно від того, як вони визначають свої ідентичності по відношенню одна до одної і як їх визначають їхні партнери. Аналізуючи вплив ідентичності на політику держав, С. Гантінгтон дійшов висновку, що зміна релігійних або культурних ідентичностей часто провокує внутрішні суспільні розколи та конфлікти, що в свою чергу може суттєво вплинути на зовнішню політику держави [87; с. 173].

Крім реалізму, лібералізму та конструктивізму, сучасна світова політика враховує такі підходи, як феміністичний, постколоніальний та інші. Це розширює розуміння суб'єктів та процесів, що впливають на міжнародну систему.

Різноманітність підходів до дослідження суб'єктів світової політики відображає складність та багатогранність цього феномену, а також постійну еволюцію міжнародних відносин. Традиційні підходи дають міцну основу для розуміння основних принципів міжнародних відносин та поведінки держав, проте зростання ролі недержавних акторів, таких як міжнародні організації, транснаціональні корпорації та громадянське суспільство, вимагає переосмислення традиційних підходів до дослідження світової політики.

Висновки до Розділу 1

Поняття «суб'єкт» та «актор» у теорії міжнародних відносин вживаються на позначення ряду активних учасників міжнародних відносин, що мають вплив на світову політику, керуються власними інтересами та намагаються їх задовольнити використовуючи наявні та потенційні ресурси. Найзагальніша класифікація поділяє суб'єктів світової політики на державні та недержавні.

У рамках класичних підходів до вивчення міжнародних відносин, зокрема політичного реалізму, головним актором міжнародних відносин виступає держава. Водночас сучасний етап розвитку міжнародної системи підкреслює зростання ролі недержавних акторів, на чому наголошують представники політичного лібералізму та неолібералізму. Попри зміну характеру міжнародної системи під впливом глобалізації, держави продовжують бути основними акторами, що визначають архітектуру світового порядку та формують сучасні політичні реалії. Конструктивістський підхід дає свіжий погляд на формування світової політики не через зовнішній стимул у вигляді анархічної системи, а через формування суб'єктами світової політики їхніх ідентичностей.

Важливо наголосити, що ідентичність може бути як чинником виникнення конфліктів, так і визначальним чинником формування міжнародних союзів та

альянсів, адже держави, що мають схожі культурні та цивілізаційні ідентичності, частіше схильні до співпраці та утворення союзів для захисту своїх спільних інтересів.

РОЗДІЛ 2 МІСЦЕ ТА РОЛЬ АКТОРІВ СВІТОВОЇ ПОЛІТИКИ В МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИНАХ ТА ПОСТУПІ ЛЮДСТВА ЗАГАЛОМ

2.1. Держава як ключовий інституційний актор світової політики: еволюція ролі та сучасні виклики

Головним інституційним актором світової політики є держава, як інститут організації суспільства і як ключовий суб'єкт міжнародних транснаціональних відносин. З усіх суб'єктів міжнародної системи держави мають найширший спектр прав і обов'язків. Міжнародні організації отримують свої повноваження від своїх держав-членів, а особи отримують більшість своїх прав від свого громадянства.

У Конвенції про права та обов'язки держав 1933 року в Монтевідео визначено, що держава повинна володіти чотирма ознаками, а саме мати: 1) визначену територію; 2) постійне населення; 3) власний уряд; 4) здатність вступати у відносини з іншими державами [18]. Цей останній елемент є наймовірно важливим і може бути найважчим для досягнення. Визнання держави в міжнародній системі є суттєвою нормою — загальноприйнятим правилом, інститутом або поведінкою — яка є основою міжнародних відносин. Визнання гарантує, що держава має місце за столом, що забезпечує як легітимність, так і рівність в очах міжнародної спільноти [62].

У світовій політиці держави можна класифікувати на три основні категорії: великі, середні та малі держави, що відображає їхню роль у міжнародній системі, зокрема їхні ресурси, можливості впливу та здатність до забезпечення національної безпеки. Таким чином, роль держави у світовій політиці прямо пропорційна її силі.

Незважаючи на різноманітність їхніх політичних систем та культурних особливостей, саме силовий потенціал визначає роль держав на міжнародній арені. Великі держави, володіючи значним військовим, економічним та політичним потенціалом, формують загальний порядок взаємодії, встановлюючи умови гри для інших країн. Проте вони часто стають об'єктами критики через їхню глобальну відповідальність, особливо у випадках військових втручань.

Середні держави займають проміжне місце між великими та малими державами і часто відіграють роль стабілізаторів у регіональних конфліктах або міжнародних організаціях. Хоча вони й не володіють таким значним військовим потенціалом, як великі держави, вони активно використовують дипломатію, економічну співпрацю та м'яку силу для реалізації своїх інтересів. М'яка сила часто проявляється через культуру, освіту, дипломатію та технологічні досягнення, формуючи позитивний імідж країни. Джозеф Най описав м'яку силу як здатність приваблювати й переконувати інших без примусу, і вказав на важливість її використання для створення стабільних міжнародних зв'язків [23; с. 22]. Він зазначає, що середні держави, такі як Канада, відіграють важливу роль у забезпеченні глобального порядку через свою активну участь в ООН та інших міжнародних організаціях. Вони здатні впливати на глобальні процеси через участь у миротворчих місіях та регіональних ініціативах, незважаючи на обмежені ресурси в порівнянні з великими державами. Проте їхнім слабким місцем є те, що вони часто залежать від військових та економічних альянсів із великими державами для захисту своїх інтересів.

Порівняно з великими та середніми державами, малі держави мають значно менший військовий потенціал. Обмежений сукупний потенціал малих держав, що проявляється в меншій чисельності населення, економічних обмеженнях, менших можливостях для інвестування у військову сферу, нездатності підтримувати тривалі військові кампанії, робить їх слабкими у військовому відношенні. Військова слабкість у поєднанні з відсутністю буфера проти загроз робить малі держави вразливими до зовнішнього примусу. Відсутність достатнього військового потенціалу змушує малі держави шукати інші способи забезпечення своєї безпеки, такі як дипломатія, економічна співпраця та участь у міжнародних організаціях. Недостатня кількість дипломатичних представництв та персоналу у малих державах суттєво обмежує їхні можливості для збору розвідувальної інформації, аналізу міжнародних процесів та ефективної участі у багатосторонніх переговорах. Це, в свою чергу,

знижує їхню здатність формувати та реалізовувати зовнішню політику, а також робить їх менш привабливими партнерами для великих держав.

Такий поділ держав є спрощеним, оскільки реальність міжнародних відносин набагато складніша та багато факторів впливають на роль держави у світовій політиці, таких як географічне розташування, природні ресурси, рівень розвитку, історичні традиції та політичний режим. У цьому контексті різні функції сучасних держав можна розділити на три категорії: безпека, представництво влади та турбота про загальне благо (добробут і процвітання).

Важливим аспектом є розуміння відмінностей між поняттями «країна» та «державна», хоча вони часто використовуються як синоніми, проте все ж мають помітні відмінності.

За В. Калугою, «країна – це симбіоз населення на усталеній в своїх кордонах певній території, культурної ідентичності та спільності історичного поступу населення, а також множини умов та обставин життєдіяльності населення, пов'язаних з різноманітними характеристиками навколишнього середовища». Тож у співвідношенні понять, «країна» є первинною щодо держави, а остання – похідною. Це означає, що культурна, історична та географічна спільність людей виникає раніше, ніж формальна політична структура. Державна ж є інструментом для управління і організації вже існуючої спільноти [56; с. 52].

О. Скакун підкреслює методологічні труднощі, пов'язані з визначенням поняття "державна". Автор аргументує, що динамічність історичного розвитку державності унеможливорює створення статичного, універсального визначення. Проте, незважаючи на різноманітність форм і проявів державності впродовж історії, можна виділити низку інваріантних ознак, притаманних будь-якій державі, таких як територія, населення та влада. О. Скакун визначає державу як суверенну політико-територіальну організацію суспільства, яка володіє владою, спираючись на правові норми та державний апарат, та забезпечує захист і координацію суспільних інтересів, застосовуючи, за необхідності, легітимний примус [89; с. 38]. Дане визначення веде нас до властивості, притаманної

державам як суб'єктам світової політики – вони володіють суверенітетом. Відповідно до норм сучасного міжнародного права жодна держава не має права втручатися у внутрішні або зовнішні справи іншої держави. Цей принцип є фундаментальним і закріплений у ключових міжнародних документах, таких як Статут ООН, Декларація про принципи міжнародного права до Статуту ООН 1970 року та Гельсінський заключний акт Наради з безпеки і співробітництва у Європі 1975 року.

Ідея державного суверенітету, що виникла в Європі після Вестфальського миру, протягом історії зазнавала значних трансформацій. Одразу важливо зафіксувати відмінність між поняттями «населення», «народ» та «нація». Населення - це базове поняття, яке описує будь-яку сукупність людей на певній території, воно стихійне та не має свідомої колективної ідентичності, народ є більш організованою спільнотою, що об'єднана спільними культурними, історичними та мовними ознаками. Ідентичність народу формується під впливом державних інституцій та ідеологій. Нація ж є найвищим ступенем організації спільноти, який характеризується високим рівнем соціально-економічної інтеграції, усвідомленням спільності інтересів та взаємозалежності. Нація формується на основі добровільного об'єднання людей, які поділяють спільні цінності та прагнуть до самовизначення. За одних умов їх згуртованість і єдність посилюються, а за інших, навпаки, послаблюються. За Е. Смітом, нацією ми можемо назвати спільноту людей, котра має власну назву, власною історичною територією, історичною пам'яттю, спільною масовою, громадською культурою, спільною економікою й юридичними правами та обов'язками для всіх членів" [92; с. 23].

Незважаючи на те, що у світі налічується від 3000 до 5000 націй, існує лише менше 200 національних держав. Деякі нації без громадянства, «нації без держав», є ефективними суб'єктами міжнародної політики, серед них палестинці, тибетці в Китаї, баски і каталонці в Іспанії, квебекці в Канаді, мусульмани Кашміру і Сербії, курди на Близькому Сході. Наприклад, серед цих національних груп курдський народ і партії, які його представляють, відіграють важливу роль

у близькосхідній політиці. Сполучені Штати, Ізраїль, країни Західної Європи і Близького Сходу використовують курдський народ і організації проти центральних урядів країн, в яких курди проживають і становлять певний відсоток населення. Так само курдська діаспора на Заході використовує західні уряди для тиску на центральні уряди. Як і багато інших етнічних груп, курди є одночасно і об'єктом, і суб'єктом міжнародної політики.

Спочатку ідея державного суверенітету була пов'язана з прагненням до автономії та самовизначення народів. Період колоніалізму та супутні глобалізаційні зміни внесли нові виклики для національної ідентичності, спричинивши в ХІХ столітті формування "держав-націй" як інструменту для захисту різних шляхів розвитку індустріально-капіталістичних суспільств. Цей суверенітет більше не був етноцентричним і мав на меті забезпечити незалежність груп людей, які, ідентифікуючи себе як націю, спільно поділяли цінності, цілі та бажання зберігати власний спосіб життя, маючи повну автономію у своїх внутрішніх справах та невтручання з боку інших.

Колоніалізм відіграв свою роль у формуванні державної ідентичності, адже колонії після встановлення політичного контролю над ними, не розглядалися як самостійні суб'єкти міжнародних відносин, а були інструментами для досягнення економічних і геополітичних цілей колонізаторів, що і до сьогодні має свій вплив як на держав-колонізаторів, так і на колонії [3; с. 38].

Колоніальні держави поширювали свій суверенітет на території, позбавляючи їх будь-якої політичної автономії або суверенітету. Колонії не мали права самостійно визначати свою зовнішню політику, укладати міжнародні угоди або брати участь у міжнародних організаціях. Така система перетворила колонії на економічно залежні та політично контрольовані території і як підсумок, ідентичність цих територій значною мірою формувалася під впливом колонізаторських держав, які нав'язували свої правові, політичні та культурні моделі.

Колонії не мали власної політичної суб'єктності і були інтегровані в міжнародну систему як продовження колоніальних імперій. Наприклад, у випадку Британської Індії, політичні рішення приймалися в Лондоні і тільки після здобуття незалежності в 1947 році Індія змогла набути статусу повноцінного суб'єкта міжнародних відносин [59].

Демократичні перетворення кінця ХХ століття, відомі як "третя хвиля демократизації" та загалом значне зміцнення демократії у США та країнах Західної Європи, призвели до зростання ролі громадян у політичному житті і, як наслідок, питання національної ідентичності стає ключовим.

Держава, як інститут, відіграє визначальну роль у процесі консолідації нації, культивуванні національної ідентичності та забезпеченні її інтересів. Однак, під впливом глобалізації, роль держави у формуванні національної ідентичності може як зростати, так і зменшуватися, залежно від конкретних історичних та політичних обставин. Е. Хобсбаум виділив два основні шляхи створення національної ідентичності: "кровне право", коли люди об'єднуються за спільним походженням та культурою та утворюють етнонації (концепція була поширена серед народів, які жили на території Центральної і Східної Європи); "право території", коли населення, незважаючи на різні етнічні, культурні та мовні особливості, об'єднується на спільній землі, виникає сильна спільна ідентичність, яка переростає в почуття солідарності, ключовим моментом у цьому випадку є зростання солідарності незалежно від відмінностей місцевих жителів. Такі спільноти формують політичні нації [47; с. 324].

І. Пріцель виділяє п'ять основних шляхів формування національної ідентичності, кожен з яких має свої особливості та історичні передумови. Перший шлях визначає політичні інституції як основоположні елементи національної ідентичності, що мають більший вплив, ніж мова, релігія чи спільне походження. США та Велика Британія є прикладами країн, де політична система розглядається як найбільш раціональна та універсальна. Другий тип національної ідентичності формується у країнах, що звільнилися від імперського впливу, таких як держави Центральної та Східної Європи, а також частина

Латинської Америки. Важливим фактором тут є відчуття політичної та культурної несправедливості, що не рідко супроводжується ідеалізацією минулого. Франція є прикладом третього шляху, де стабільні політичні традиції забезпечують стійкі засади для національної ідентичності. Четвертий шлях виник у колишніх колоніях Африки та Азії, де формування національної ідентичності є результатом антиколоніальних рухів. Однак, через мультиетнічність та брак традиційних інституцій, національна ідентичність формується важче. Та п'ятий тип – теократичний націоналізм, прикладом якого була царська Росія, де релігія відігравала ключову роль у визначенні національної ідентичності та обґрунтуванні експансіоністської політики [24; с. 28-29]. Ці п'ять шляхів формування національної ідентичності не є вичерпними, оскільки у багатьох країнах спостерігається поєднання декількох факторів, а деякі форми не підпадають під жоден із зазначених типів.

Варто згадати, що національна ідентичність постійно змінюється під впливом нових політичних і соціальних обставин, і значну роль у цьому процесі відіграють чинники визначення "свого" та "чужого" та бажання. Наприклад, С.Гантінгтон у праці «Хто ми? Виклики американській національній ідентичності» висуває гіпотезу про циклічну залежність між рівнем зовнішньої загрози та консолідацією американської національної ідентичності. Автор стверджує, що періоди найвищої консолідації національної ідентичності співпадали з періодами найбільших зовнішніх викликів, таких як Друга світова війна чи теракти 11 вересня 2001 року. Парадоксально, але розпад СРСР, усунувши головну зовнішню загрозу, призвів до ослаблення національної ідентичності та посилення внутрішніх суперечностей. Автор демонструє, що в умовах зовнішньої агресії національна ідентичність стає більш вираженою та єдною. Однак, за відсутності зовнішніх викликів у вигляді «зовнішнього ворога», національна ідентичність може втрачати свою чіткість, що призводить до посилення внутрішніх суперечностей та розколу суспільства [58; с. 74]. Радянська ідентичність в свою чергу також значною мірою базувалась на пошуці зовнішніх ворогів, що відбивається на сучасній ідентичності росіян.

Сучасна держава, яка заснована на нації, поступово набуває не національного, а національно-політичного характеру. Національна ідентичність в сучасних умовах все частіше розглядається як політична конструкція, яка формується через освіту, медіа, політичні дискурси та інші інструменти державної політики. При цьому, наголошується не стільки на спільних етнічних коренях, скільки на спільних цінностях, інтересах та прагненні до спільного майбутнього.

Ідентичності — це репрезентація розуміння актором того, ким вони є, що, у свою чергу, сигналізує про їхні інтереси. Наприклад, ідентичності малих і великих держав суттєво відрізняються за своїми пріоритетами. Малі держави, як правило, зосереджені на вузькому колі питань, пов'язаних з їхнім виживанням і безпекою. Великі держави ж мають більш глобальні амбіції, прагнучи розширити свій вплив в різних сферах міжнародних відносин і забезпечити свої глобальні інтереси. Важливо зазначити, що дії держави мають бути внутрішньо узгодженими з її ідентичністю. Таким чином, держава не може діяти всупереч своїй ідентичності, оскільки це поставить під сумнів дійсність ідентичності, включаючи її переваги. Наприклад, однією з причин, чому Німеччина, незважаючи на її статус однієї з провідних економік світу, не перетворилася на військову державу у другій половині ХХ століття, є зміна її політичної ідентичності. Після жахливих злочинів, скоєних нацистським режимом під час Другої світової війни, німецька національна самосвідомість значно змістилася від мілітаризму до пацифізму під впливом особливих історичних обставин.

Норми, як правило соціальні, визначаються як «стандарт належної поведінки для акторів із заданою ідентичністю» [9; с. 5]. Держави, які відповідають певним ідентичностям, схильні дотримуватися норм, що асоціюються з цими ідентичностями і очікуються від них, адже певні дії та форми поведінки вважаються більш прийнятними за інші. Феномен "логіки відповідності" передбачає, що дії суб'єктів відповідають тій поведінці, котру вони вважають як належну [15; с. 951-952]. Норма стає дієвою лише тоді, коли вона внутрішньо приймається державами і стає частиною їхньої політики. Тільки

коли достатня кількість країн не лише приймає нову норму, але й активно її впроваджує, вона перетворюється на загальноочікувану практику. Проте, широке визнання норми поведінки залежить не лише від рішень урядів, але й від очікувань громадян. Коли більшість людей вважає певну політику важливою, уряди змушені враховувати ці очікування. Це добре видно на прикладі боротьби зі зміною клімату, яка стала популярною вимогою громадян у багатьох країнах.

Глобалізація піддає національні держави значним випробуванням, спонукаючи їх до пошуку нових форм організації та взаємодії. Процес інтеграції ставить під сумнів традиційні уявлення про суверенітет та національну ідентичність. Ліберальна демократія, як домінуюча модель сучасної держави, вимушена адаптуватися до нових реалій, оскільки її засади, сформовані ще у XVII ст. Вестфальськими принципами, виявляються недостатніми для вирішення глобальних проблем.

У контексті інтеграції держав до світової системи, де домінують наднаціональні структури та інститути, національна ідентичність перетворюється на політичний інструмент, за допомогою якого держави позиціонують себе на світовій арені. Спільні цінності часто стають основою для формування ідентичності, оскільки можуть об'єднати різні етнічні та культурні групи в єдиному політичному просторі [14; с. 128].

Ідеологія держави є одним з ключових факторів, що визначає її внутрішню та зовнішню політику, а також впливає на її міжнародну ідентичність. Наприклад, ідеологічна основа США, яка спирається на захист прав людини та демократії, змушує країну використовувати зовнішню політику як інструмент поширення цих цінностей. Для США співпраця з країнами, які порушують права людини або мають авторитарні режими, є суперечливою та може підірвати внутрішню ідентичність країни як захисника свободи. Таким чином, у міжнародних відносинах США часто ставлять умови, пов'язані з демократією та правами людини, як основу для довгострокової співпраці. Ця позиція чітко відображена у численних документах американської зовнішньої політики, де

підтримка демократії і свободи називається основою міжнародного порядку, який прагнуть зберегти Сполучені Штати.

На противагу американському виступає китайський підхід до співпраці. Китайська зовнішня політика керується прагматичними інтересами, що дозволяє співпрацювати з широким колом держав з різними політичними системами, включаючи авторитарні режими. Для Китаю важливою є економічна вигода і підтримка двосторонніх відносин на основі взаємної поваги до суверенітету, зокрема визнання принципу «одного Китаю» зі сторони партнерів. Китай використовує принцип невтручання у внутрішні справи як основу для своїх дипломатичних зусиль, оскільки сам гостро реагує на будь-які спроби впливу на свою внутрішню політику, зокрема у питаннях Тайваню, Гонконгу чи прав людини [28; с. 92]. Китай активно розвиває інфраструктурні проекти, як-от ініціатива "Один пояс, один шлях", незалежно від того, чи країни-партнери поділяють його політичні або соціальні принципи. Наприклад, має тісні економічні зв'язки з африканськими та азійськими державами, не вимагаючи змін у їхніх політичних режимах чи підходах до прав людини [29; с. 45]. Ці відмінності формують різні підходи до взаємодії з міжнародними акторами і визначають стратегічні інтереси кожної з країн у світовій політиці.

Національні держави продовжують бути одними з ключових суб'єктів світової політики, адже саме держави, виходячи зі своїх національних інтересів, формують сучасну систему міжнародних відносин [58].

Економічний потенціал є важливим компонентом, який визначає роль і вплив держави у світовій політиці. Економічна ідентичність держави відображається в її здатності досягати економічної незалежності, розвивати конкурентоспроможність та формувати стабільні ринки. Наприклад, Німеччина та Японія, формують свою ідентичність через економічні досягнення, підкреслюючи свою роль у міжнародній торгівлі та фінансах.

Потужна економіка дозволяє державам впливати на інші країни через економічний тиск, наприклад, шляхом запровадження санкцій або економічних блоkad, які використовують для досягнення зовнішньополітичних цілей без

використання військової сили. Такі санкції можуть суттєво змінити баланс сил на міжнародній арені, змушуючи країни корегувати свою політику відповідно до умов, встановлених потужнішими економіками [11; с. 42]. Крім того, економічна міць дозволяє державам проводити інвестиційні проєкти в інших країнах, формуючи нові політичні та економічні зв'язки, що сприяє їхній популярності та впливу на міжнародній арені.

Країни з потужними економіками можуть створювати умови для економічного зростання в інших регіонах, що формує нові економічні та політичні залежності і, відповідно, посилює їхній вплив у світовій політиці. Водночас країни, що розвиваються, можуть мати менший економічний вплив, але їхній потенціал зростає через інтеграцію у світову економіку та розвиток технологій.

Військова міць є одним із фундаментальних елементів державної ідентичності, особливо у випадках, коли держави бажають демонструвати свою силу чи захищати свої національні інтереси, як всередині країни, так і на міжнародній арені. Потужність армії та її технологічний рівень виступають одними з найголовніших параметрів для оцінки впливу держави у світовій політиці. Більшість держав, від наддержав до регіональних лідерів, активно інвестують у розвиток військового потенціалу, прагнучи забезпечити собі безпеку та стабільність. Сила збройних сил не лише забезпечує територіальну цілісність і відлякує потенційних агресорів, але й дозволяє впливати на геополітичні процеси, бути частиною міжнародних коаліцій та здійснювати миротворчі місії [8; с. 32].

Окрім цього, високотехнологічний військовий потенціал дозволяє впливати на міжнародну політику навіть у мирний час. Наприклад, інвестиції у розвиток кіберзахисту та безпілотних технологій надають державам додаткові важелі тиску, особливо у випадках, коли традиційні методи дипломатії є недостатніми. Військова сила часто застосовується як аргумент у міжнародних переговорах, і держави, здатні проєктувати свою військову силу, можуть

розраховувати на більшу політичну вагу у вирішенні важливих міжнародних питань.

Однак військовий потенціал також має свої обмеження. По-перше, використання збройних сил супроводжується значними фінансовими витратами, які можуть стати непосильним тягарем для держави, особливо в умовах економічної кризи. У випадках надмірного навантаження на військовий сектор економіка може потерпати від нестачі інвестицій у соціальні сфери, інфраструктуру та інновації, що сталось з СРСР під час гонки озброєнь. По-друге, залежність від військової сили може негативно впливати на імідж держави, через сприйняття як агресивних та загрозованих.

Наявність ядерної зброї значно посилює статус держави у світовій політиці, забезпечуючи їй специфічні можливості та переваги, яких не мають держави без ядерного потенціалу. Ядерна зброя виступає потужним стримуючим фактором, що дозволяє країнам уникати прямих військових конфліктів. Ризик збройної ескалації до ядерного рівня утримує держави від агресії, а це є основою концепції взаємного гарантованого знищення. Великі держави сильні не лише тому, що мають ядерну зброю, але й тому, що їхні величезні ресурси дозволяють їм генерувати і підтримувати силу всіх типів, військової та будь-якої іншої, на стратегічному і тактичному рівнях [35; с. 183].

Незважаючи на переваги, ядерна зброя також є джерелом потенційних ризиків і слабких місць. Перш за все, утримання та модернізація ядерного арсеналу вимагає значних фінансових ресурсів і технологічних інновацій, що може обтяжувати економіку держави. Також існує ризик несанкціонованого використання чи витоку ядерних технологій, особливо в умовах політичної нестабільності або терористичних загроз. Ядерний потенціал ускладнює відносини між державами, особливо у випадках, коли ядерні держави протистоять одна одній. Це часто призводить до гонки озброєнь і посилює міжнародну напруженість, як це було під час Холодної війни [11; с. 127].

«М'яка сила» є ще одним потужним інструментом, який держави використовують для просування ідентичності на міжнародній арені. Через

культурні програми, освітні обміни та просування цінностей держави будують свій імідж та прагнуть сформувати прихильність і лояльність інших країн та народів без прямого втручання чи економічного тиску. США, наприклад, активно використовують програми культурного обміну, такі як стипендія Фулбрайта [2], що не лише дозволяє іноземним студентам отримувати освіту в американських університетах, але й допомагає поширювати американські цінності серед майбутніх лідерів різних країн. Китай також інтенсивно користується м'якою силою, підтримуючи мережу Інститутів Конфуція, що пропагують китайську культуру і мову, а також сприяють кращому розумінню китайської політики й традицій. Це є частиною глобальної стратегії Китаю, спрямованої на формування позитивного іміджу країни та її ідеології. Так, через культурні центри та інститути Китай посилює свою роль як культурного і політичного актора, а також формує культурно-економічні зв'язки з різними країнами, що полегшує реалізацію його зовнішньополітичних цілей. Держави використовують елементи своєї культурної ідентичності для демонстрації м'якої сили, формування впливу через спільні цінності та культурний експорт. Наприклад, Японія використала свою культурну спадщину та технологічні інновації для покращення свого глобального іміджу, сприяючи доброзичливості та партнерству в усьому світі. Подібним чином глобальна популярність Південної Кореї завдяки її індустрії розваг («Корейська хвиля») зміцнила її ідентичність на світовій арені, розширивши її дипломатичний розмах та економічні зв'язки.

На високому рівні дипломатія виступає не просто засобом комунікації між державами, а й ключовим механізмом позиціонування та утвердження їхньої ролі у світовій політиці. Участь у міжнародних переговорах, форумах та дипломатичних самітах, дозволяє державам не лише обговорювати конкретні питання та відстоювати свої національні інтереси, але й формувати певний міжнародний імідж, що сприяє досягненню довготривалих стратегічних цілей та зміцнює їхній вплив у системі світової політики. Так, наприклад, Туреччина під час повномасштабного вторгнення Росії в Україну у 2022 році прагнула

позиціонувати себе як ключового посередника в переговорах між сторонами, прагнучи утвердити власний статус регіонального лідера у Чорноморському регіоні.

Варто також згадати про «народну дипломатію», яка є неформальним каналом взаємодії між державами, що доповнює офіційну державну дипломатію, у формуванні якої відіграють ключову роль національні громадські організації. Народна дипломатія здійснюється через активність громадських організацій, що представляють інтереси різних соціальних груп і можуть впливати на зовнішню політику держав.

Громадські організації, як інститути громадянського суспільства, є важливим елементом у формуванні міжнародних відносин, особливо через участь у глобальних форумах, гуманітарних проектах та культурних обмінах. Як зазначає Дж. Розенау у праці «Турбулентність у світовій політиці», громадські організації є частиною складної мережі міжнародних акторів, що не тільки представляють інтереси своїх громад, але й впливають на державні рішення в міжнародній сфері [25; с. 17].

Особливістю діяльності національних громадських організацій як інституту народної дипломатії є їх здатність об'єднувати різні соціальні групи, виражаючи їхні інтереси через публічну політику. Наприклад, етнічні громадські організації часто функціонують як групи інтересів, які виступають захисниками національно-культурних прав своїх спільнот. Ці організації можуть суттєво впливати на державну політику, зокрема в питаннях імміграції, прав меншин або культурної ідентичності [64]. Ці організації часто займаються вирішенням питань, пов'язаних з правами людини, екологією, розвитком і культурною дипломатією, що дозволяє їм відігравати роль у забезпеченні взаємодії між народами та державами.

Їх участь у міжнародних ініціативах має безпосередній вплив на відносини між державами, оскільки вони виступають посередниками між урядами і громадянами різних країн.

2.2. Міжнародні організації, їх покликання та вага на світовій арені

Міжнародні організації є фундаментальними елементами сучасної системи міжнародних відносин, адже їхня діяльність спрямована на підтримку глобальної стабільності. Їх важливість обумовлена здатністю до колективної дії, спрямованої на координацію зусиль між державами спрямованих на вирішення глобальних проблем, що зазвичай виходять за межі можливостей, ресурсів і кордонів окремих суверенних держав. Серед сучасних викликів, з якими стикається людство, варто згадати такі як розвиток технологічних засобів ведення війни, фінансові кризи, пандемії, зміну клімату, тероризм, злочинність, міграцію та інші глобальні проблеми. Міжнародну організацію можна визначити як формальну, постійно діючу структуру, створену за згодою між членами (урядовими та/або неурядовими) з двох або більше суверенних держав з метою реалізації спільних інтересів членів [1; с. 33].

Розглядаючи історію міжнародних організацій, важливо звернути увагу на перші міжнародні товариства та комітети, які заклали основу для сучасних міждержавних організацій. Ще у XVIII-XIX століттях міжнародна співпраця здебільшого обмежувалася неформальними групами та конференціями, створеними для вирішення специфічних проблем, тому не існувало загальної інституційної структури. У XIX столітті, особливо після 1850 року, з'явився новий тип управлінських структур як відповідь урядів на труднощі та можливості, що їх створював безпрецедентний міжнародний потік торгівлі товарами, послугами, людьми, ідеями. Це була справді революційна епоха: лише за короткий час до того національна держава була занадто великою, щоб слугувати належною адміністративною одиницею для вирішення багатьох суспільних справ, тепер стала замалою. Першими результатами спроб держав створити приблизну відповідність між сферою управління та новим обсягом справ, що потребували вирішення, стали різні міжнародні річкові комісії Європи, Міжнародний телеграфний союз, нині Міжнародний союз електрозв'язку (1865 р.), та Всесвітній поштовий союз (1874 р.). Розпочатий таким чином процес міжнародної організації швидко призвів до створення безлічі

вузькоспеціалізованих міжнародних товариств, сфера компетенції яких торкалася галузей, таких як охорона здоров'я, сільське господарство, тарифи, залізниці тощо. Так міжнародні організації стали необхідним інструментом для координації дій у децентралізованій системі міжнародних відносин [4; с. 35].

До початку ХХ століття кількість міжнародних організацій зростала, і вони охоплювали дедалі ширші сфери. Після Першої світової війни перед учасниками Паризької мирної конференції 1919 року стояло подвійне завдання: врегулювати відносини між переможцями і переможеними та створити функціонуючу міжнародну систему після потрясінь, спричинених світовою війною [1; с. 14].

Новостворена універсальна міжнародна організація – Ліга Націй, ставила собі за мету сприяння міжнародному співробітництву, миру і безпеці. Організація мала стати «об'єднанням націй», здатним запобігати конфліктам через систему колективної безпеки за принципом, що базувався на простій ідеї: агресор проти будь-якої держави-члена повинен вважатися агресором проти всіх інших держав-членів [30]. Невдача організації була зумовлена комплексом причин, пов'язаних з її внутрішньою структурою, відсутністю механізмів примусу до виконання рішень, міжнародною обстановкою та політичними реаліями того часу.

Еволюція міжнародних організацій, зокрема попередниці – Ліги Націй, підготувала ґрунт для утворення ООН, яка стала новим етапом у розвитку міжнародної співпраці після Другої світової війни, після закінчення якої міжнародні організації набувають все більшого значення для міждержавного співробітництва та світової політики. У той час як деякі міжнародні організації, здається, функціонують виключно як форуми для координації інтересів державних акторів, інші, виглядає так, ніби стали самостійними акторами [71].

Відповідно до традиційної класифікації, міжнародні організації поділяються на дві категорії: міжнародні урядові організації (МУО) та транснаціональні або міжнародні неурядові організації (МНУО) [26; с. 44]. Перша група складається з недержавних акторів, офіційно заснованих державними установами. Друга група недержавних міжнародних акторів

створена не національними державами, а певною групою осіб, бізнесменами та іншими суспільними силами. Неурядові організації не мають жодних юридичних зв'язків з національними державами, тому вони є справді транснаціональними.

Міжнародні організації формують те, що прийнято називати глобальним управлінням. Як міжнародні урядові, так і неурядові організації забезпечують скоординовані механізми управління складною динамікою міжнародних відносин: врегульовують конфлікти, здійснюють моніторинг та захист прав людини, сприяють розвитку та торгівлі, працюють над запобіганням екологічному колапсу, і загалом беруть участь у процесах колективного вирішення проблем, які викладені в їхніх статутах і заявлених місіях [36; с. 36]. Це стосується наднаціональних інституцій, таких як ООН, міжнародних урядових організацій, таких як Міжнародне бюро праці, Світовий банк та СОТ, а також міжнародних режимів, які займаються проблемами глобальної екології та правами людини. Міжнародні організації, що представляють інтереси громадськості, також займаються низкою гуманітарних та екологічних проблем. Навіть міжнародні бізнес-асоціації функціонують не лише як групи тиску, що відстоюють економічні інтереси; окрім участі в міжнародних процесах прийняття рішень, такі організації, як ОЕСР чи Міжнародна торговельна палата, виконують також деякі регуляторні функції [16].

Союз міжнародних асоціацій, координуючий орган, розрізняє понад 250 МУО, які були створені міжурядовими угодами і членами яких є держави, а також приблизно 6 тис. МНУО, членами яких є асоціації або окремі особи [17].

МУО – це добровільні об'єднання суверенних держав, створені для досягнення багатьох цілей, заради яких держави хочуть співпрацювати через певну формальну структуру і які держави не в змозі реалізувати самотійно. Саме їм держави делегують певну частину своїх суверенних прав. Відсутність міжнародної угоди МУО позбавляє об'єднання держав юридичної особистості та повноважень, які надаються міжнародним правом [102; с. 254].

У сучасному світі існують сотні МУО, які відіграють важливу роль у своїх галузях, що створюються в результаті договорів та переговорів, які в основному

відображають переваги сильніших держав. Домінуючі держави часто ініціюють створення МУО з метою забезпечення та захисту своїх національних інтересів у мінливому глобальному середовищі, а процес прийняття рішень у межах МУО є результатом складних міждержавних переговорів між представниками урядів, де національні інтереси держав-членів є визначальним фактором. Таким чином, вони є частиною Вестфальської державної системи, в якій МУО є інструментами національних держав.

МУО можна класифікувати за колом учасників (універсальні, регіональні, субрегіональні та міжрегіональні), за предметом діяльності (політичні, економічні, кредитно-фінансові, військово-політичні, із питань охорони здоров'я, культури, торгівлі та ін.), за порядком приймання нових членів (відкриті, закриті). У той час як деякі МУО створені для досягнення однієї мети, інші були розроблені для виконання декількох завдань. Їхні організаційні структури відрізняються, залежно від розміру та завдань. МУО, як правило, мають структуру, що включає вищі органи (на зразок Генеральної Асамблеї або Ради), виконавчі органи (Секретаріат, Раду Європейського Союзу), а також іноді судові інститути. Ці органи дозволяють МУО діяти як наднаціональні актори з певною автономією [63; с. 13].

Проте, важливим аспектом, який формує їхню ідентичність, є обмежена правосуб'єктність, де їхні повноваження залежать від переданих державами функцій і ресурсів [97; с. 167]. МУО має правосуб'єктність, окрему від своїх держав-членів, і може укласти юридично зобов'язуючі угоди з іншими МУО або з іншими державами. Це відрізняє їх від неурядових організацій тим, що МНУО утворюються двома або більше особами, а не державами, тому МНУО, як правило, незалежні від урядів, зазвичай є некомерційними організаціями та отримують принаймні частину свого фінансування з приватних джерел. Натомість МУО мають фінансову та політичну підтримку своїх членів.

МУО відіграють важливу роль, забезпечуючи засоби співпраці та численні канали комунікації між державами в тих сферах, де співпраця та комунікація забезпечує переваги для всіх або більшості держав. У ролі акторів світової

політики вони впливають на міжнародні процеси через встановлення норм і стандартів, вирішення конфліктів, підтримання стабільності та просування сталого розвитку. Ідентичність міжнародних організацій, таких як ООН, НАТО або ЄС, формується під впливом їхніх цінностей, історичного досвіду та викликів, з якими вони стикаються [11; с. 102].

Міжнародні урядові організації виступають важливими суб'єктами світової політики, що мають низку унікальних властивостей, які виділяють їх на тлі інших акторів. Однією з головних є вже згадана наднаціональність їхніх рішень. Прикладом може стати прийняття рішень кваліфікованою більшістю, що надає Європейському Союзу змогу ухвалювати обов'язкові для виконання всіма членами рішення, навіть якщо деякі з них мали інші позиції. Наднаціональні рішення посилюють МУО, оскільки вони надають їм значно більше впливу в глобальній політиці та дозволяють узгоджувати національні інтереси з глобальними цілями, наприклад у питаннях економічного регулювання, торгівлі та безпеки [107; с. 127].

Завдяки наднаціональним рішенням та міжнародній правосуб'єктності, МУО мають автономію у прийнятті рішень, що дає їм змогу не лише координувати політику держав-членів, а й розробляти й впроваджувати власні ініціативи для вирішення глобальних викликів. МУО можуть виступати як посередники в міжнародних конфліктах, підтримуючи свою репутацію як миротворців та стабілізаторів. Це спостерігається в діяльності ООН, що функціонує як глобальна структура, котра є основним регулятором миротворчих місій в регіонах із високим рівнем конфліктності, таких як Африка та Близький Схід, що реалізуються за участю багатонаціональних сил під егідою цієї організації [38; с. 24-36].

Проте ефективність цих зусиль часто ставиться під сумнів через низку невдач у кризових ситуаціях, таких як геноцид в Руанді у 1994 році, коли миротворча місія ООН (UNAMIR), маючи обмежений мандат і недостатню військову підтримку, не змогла запобігти масовому винищенню приблизно 800 тисяч осіб, здебільшого з народності тутсі [40]. Цей та інші випадки виявили

значні слабкості миротворчих сил ООН, зокрема обмеженість їхніх повноважень і залежність від фінансування та військової підтримки з боку держав-членів. Додатково до цього, ускладнена система прийняття рішень у Раді Безпеки, де вирішальне значення мають позиції постійних членів, нерідко призводить до затримки або обмеження ефективності дій.

Важливим аспектом утвердження МУО на міжнародній арені є також встановлення та просування стандартів і норм. Організації розробляють політичні та економічні стандарти, які впливають на політику держав-членів та регулюють міжнародні відносини. СОТ, наприклад, реалізує політику вільної торгівлі та недискримінації, сприяючи стабільності глобальної економіки [52]. Іншою важливою особливістю є механізми тиску та впливу МУО на держави, зокрема через економічні та політичні інструменти. Наприклад, МВФ часто встановлює вимоги щодо економічних реформ для країн, що потребують фінансової підтримки, стимулюючи їх до стабілізації економічних систем, але одночасно обмежуючи їх економічний суверенітет [77].

Ще одна важлива характеристика МУО полягає у здатності виступати регуляторами через механізми моніторингу та контролю. Організації, як-от МАГАТЕ, здійснюють контроль за дотриманням міжнародних стандартів, зокрема в галузі ядерної безпеки. Це дозволяє МУО не лише забезпечувати дотримання міжнародних норм, а й зміцнювати свою ідентичність як гаранта світової безпеки. Проте, моніторингові місії МАГАТЕ на Запорізькій атомній електростанції (ЗАЕС) виявили низку суттєвих обмежень, які підважують ефективність організації як регулятора. Ці місії покликані забезпечити дотримання стандартів ядерної безпеки в умовах війни, однак з огляду на обставини російської агресії в Україні, МАГАТЕ змушене діяти в умовах значної політичної та фізичної залежності від позиції Росії, що істотно обмежує можливості для незалежного та об'єктивного нагляду. Обмеження у реалізації моніторингових функцій МАГАТЕ в умовах збройного конфлікту демонструють структурну неспроможність міжнародних організацій забезпечувати ефективний контроль за дотриманням норм ядерної безпеки в ситуаціях, коли їхня діяльність

залежить від добровільної згоди держав-учасників конфлікту. Обмеження мандату та політичні інтереси держав підривають принцип незалежності міжнародного регулювання і викликають сумніви щодо її ідентичності як неупередженого регулятора.

Ідентичність міжнародних організацій визначається не лише їхніми формальними статутами та завданнями, але й позиціями держав-членів, культурними та історичними контекстами, а також їхньою здатністю відповідати на глобальні виклики.

Колективна ідентичність наднаціональних акторів, таких як Європейський Союз, має ключове значення для їхньої діяльності та позиціонування на світовій арені. Вона формується завдяки інституційному та нормативному базису, що дозволяє ЄС діяти не лише як сукупність держав-членів, але й як самостійний суб'єкт міжнародних відносин, здатний впливати на поведінку своїх учасників та міжнародне середовище. Інституційна структура ЄС, яка передбачає наявність законодавчих, виконавчих і судових органів, забезпечує постійний процес конструювання колективної ідентичності. Цей процес підкріплений нормами та цінностями, які визнані всіма учасниками Союзу, як-от принцип верховенства права, демократичні засади, права людини. Особливу роль у формуванні ідентичності ЄС відіграє концепція «м'якої сили», яка дозволяє Союзу впливати на зовнішньополітичні орієнтири не тільки власних членів, але і країн, залучених до ініціатив, як-от «Східне партнерство» [103]. Таким чином, ЄС функціонує як нормативний актор, пропонуючи стандарти поведінки та політичні цінності, які сприяють демократичним перетворенням і політичній стабільності в сусідніх регіонах.

НАТО, зосереджене на забезпеченні колективної безпеки, визначає свою колективну ідентичність через механізми взаємного захисту і військово-політичної координації серед держав-членів. На ідентичність НАТО значною мірою впливають її стратегічні цілі, в тому числі захист її членів від зовнішніх загроз, тому її колективна ідентичність формується через принцип, закріплений у Статті 5 Північноатлантичного договору, який передбачає, що напад на одного

з членів Альянсу вважається нападом на всіх членів, що підкріплює відданість членів до спільного захисту та реагування на загрози [31]. Колективна ідентичність БРІКС базується на принципах багатосторонності та рівності, що дозволяє групі виступати в якості альтернативи західноцентричним політичним блокам. БРІКС, утверджує свою ідентичність через спільну мету посилення економічного та політичного впливу держав, що розвиваються, використовуючи як економічні, так і політичні інструменти впливу, включаючи створення Нового банку розвитку, і позиціонує себе як актор, здатний представляти інтереси країн, що розвиваються, у глобальній політиці.

G7, що формально не є міжнародною міжурядовою організацією в класичному розумінні, функціонує як неформальний форум, де країни-учасниці обговорюють актуальні міжнародні питання та координують свої дії. G7 формує свою колективну ідентичність як платформа для обговорення ключових глобальних питань, зокрема в галузях економіки, екології, безпеки та технологій, об'єднуючи держави, що поділяють демократичні цінності та ринкову економіку. У рамках своїх зустрічей та ініціатив G7 пропонує стандарти, орієнтовані на вирішення глобальних викликів, підтримуючи таким чином свою репутацію як провідного актора міжнародної політики.

Отже, кожна з МУО володіє унікальними рисами, що визначають їх колективну ідентичність і дозволяють їм утверджувати своє місце у світовій системі. Через багатосторонню співпрацю, дипломатичні канали та спеціалізовані інституційні механізми організації впливають на міжнародні процеси, створюючи систему стримувань і противаг, яка сприяє регулюванню глобальної стабільності та розвитку.

Далі варто перейти до розгляду іншої категорії міжнародних організацій. Міжнародна неурядова організація (МНУО) - це приватна, некомерційна група або організація, яка прагне досягти своїх цілей ненасильницькими методами. Їхня діяльність виходить за межі окремих держав і охоплює глобальні та регіональні проблеми. Різноманітність МНУО за розмірами, структурою та сферами діяльності свідчить про їхню адаптивність до мінливого світового

порядку. Вони представляють інтереси широких верств населення, здійснюють тиск на уряди, контролюють виконання міжнародних угод та сприяють ефективному міжнародному співробітництву. Завдяки незалежності від урядів, МНУО мають більшу гнучкість у діях, але їхня діяльність також може наштовхуватися на опір з боку держав, які бачать в них загрозу своїм національним інтересам. Їхня ідентичність формується на основі місії, яка часто базується на універсальних цінностях, таких як права людини або збереження довкілля.

Першими прикладами таких організацій були Товариство за скасування работоргівлі (засноване Вільямом Вілберфорсом у 1787 році) та Міжнародний комітет Червоного Хреста, заснований у 1863 році. Перше офіційне визнання МНУО відбулося в Організації Об'єднаних Націй (ООН) у 1948 році, коли 40 МНУО було надано консультативний статус після прийняття Загальної декларації прав людини [85; с. 108].

Часто розрізняють операційні та адвокаційні МНУО. Основною метою перших є розробка та реалізація проектів, пов'язаних з розвитком; вони можуть бути орієнтовані як на надання допомоги, так і на розвиток, а також можуть бути місцевими, національними або міжнародними. Адвокаційні МНУО існують для просування або захисту певної справи; їх іноді називають «групами тиску» або «групами суспільного інтересу».

Взаємодія між державами та МНУО є важливою складовою сучасної системи глобального врядування, яка відрізняється динамікою та впливом на державну політику. Участь МНУО у світових політичних процесах значно підсилює громадянське суспільство, дозволяючи не лише активніше залучати громадян до вирішення глобальних питань, а й посилює механізми демократичного контролю в міжнародних відносинах [104; с. 32]. Ця взаємодія, окрім іншого, дозволяє зміцнити позиції держав у сфері захисту прав людини, охорони навколишнього середовища та боротьби з корупцією. МНУО володіють інструментами «м'якої сили», як-от медійний вплив або можливість створювати міжнародні коаліції, але їм бракує прямого впливу на державні політики.

На відміну від МУО, що діють виключно в межах, встановлених міжнародними договорами, МНУО мають більш гнучкі структури. Вони можуть діяти незалежно від державної політики, виступаючи в якості лобістів чи ініціаторів реформ у сферах, де держави часто обмежені політичними зобов'язаннями. Наприклад, у питаннях захисту прав людини такі організації, як «Міжнародна амністія» та «Нагляд за правами людини», відомі як найавторитетніші правозахисні організації, активно використовують інструменти "публічної дипломатії", розширюючи доступність інформації про порушення прав людини та привертаючи увагу світової спільноти. Такі організації також займаються моніторингом державних практик, що створює певний тиск на уряди, спонукаючи їх до змін.

Крім того, важливу роль у цій взаємодії відіграє співпраця МНУО з міжурядовими організаціями. В ООН, наприклад, МНУО надається консультативний статус, що дозволяє їм впливати на формування порядку денного та політичних рішень, особливо в таких питаннях, як права людини та зміна клімату. Співпраця дозволяє МНУО підсилювати їхній вплив і сприяє розвитку державної політики, зокрема в тих сферах, де національні інтереси можуть суперечити глобальним викликам. МНУО нерідко виступають ініціаторами змін у державних політиках через розробку та пропозицію нових підходів до вирішення соціальних проблем. Маючи доступ до різноманітних джерел фінансування, часто незалежних від урядів, МНУО таким чином отримують автономію у просуванні своїх цінностей. Наприклад, у сфері охорони навколишнього середовища організації, такі як Грінпіс, розробляють і впроваджують проєкти, що включають екологічні ініціативи, спрямовані на захист довкілля. Такі проєкти часто підтримуються національними урядами, які зацікавлені у покращенні екологічних стандартів, однак не мають можливості реалізувати їх самостійно через брак ресурсів або політичні перепони.

Міжнародні організації відіграють унікальну роль у забезпеченні порядку та співпраці на глобальній арені, проте їхня діяльність супроводжується низкою

внутрішніх слабкостей, що впливають на ефективність і спроможність вирішувати глобальні проблеми.

Серед основних критичних аспектів, що ускладнюють функціонування міжнародних організацій варто виділити політичну залежність від держав-членів, яка впливає як на процеси прийняття рішень, так і на можливість втілювати ці рішення у життя. У випадку глобальних організацій, таких як ООН, процеси ухвалення рішень залежать від того, чи готові країни підтримати запропоновані заходи, а право вето в Раді Безпеки дозволяє кільком країнам заблокувати будь-яку резолюцію, яка не відповідає їхнім інтересам. Реформування Ради Безпеки ООН, яке триває понад 30 років, залишається складним і тривалим процесом, що базується на потребі підвищення репрезентативності та прозорості цього органу [33]. Однак, незважаючи на загальну підтримку реформ, процес залишається ускладненим через розбіжності інтересів та позицій країн-учасниць. Подібна залежність створює ситуацію, коли деякі держави використовують міжнародні організації як інструменти для просування власних політичних інтересів, що призводить до фрагментації і зниження ефективності організації.

Згідно з класифікацією ООН, держави поділяються на розвинені, держави, що розвиваються, та найменш розвинені країни. Економічний статус держави визначає її вплив у міжнародних організаціях, так розвинені країни мають значно більшу кількість голосів у міжнародних фінансових інституціях, як-от МВФ та Світовий банк, і мають змогу формувати глобальну економічну політику на свою користь. З іншого боку, держави, що розвиваються, часто кооперуються для захисту своїх інтересів у світовій політиці, створюючи альянси в рамках ООН, таких як Група 77, щоб зменшити вплив економічно потужних держав.

Міжнародні організації обмежені у своїх діях, оскільки їхня діяльність базується на принципах добровільної співпраці, що значно знижує здатність організацій ефективно виконувати свої рішення, зокрема у випадках, коли держави відмовляються співпрацювати. Відсутність дієвих механізмів примусу робить їх рішення часто декларативними, підриваючи їхню ефективність та

легітимність, що формує їхній імідж як "слабких" регуляторів міжнародних відносин. Це є важливим фактором у формуванні ідентичності міжнародних організацій як інститутів, що не мають реальної сили. Попри високі ідеали та цінності, які ці інституції проголошують, неможливість забезпечення примусового виконання своїх рішень часто робить їх вразливими до критики з боку міжнародної спільноти, обмежуючи їхній потенціал і підриваючи їхню авторитетність як впливових суб'єктів світової політики.

Також бюрократичний апарат міжнародних організацій, хоча й необхідний для координації, часто перешкоджає оперативному реагуванню на глобальні кризи. Через значну втрату часу на ухвалення рішень, організації втрачають здатність виконувати свою основну функцію — оперативно реагувати на конфлікти чи катастрофи, тим самим підриваючи їхню ефективність та авторитет у очах міжнародної спільноти.

Слабкості МНУО, такі як залежність від донорів та відсутність міжнародного статусу, підривають їхню ефективність та здатність впливати на глобальні процеси. Внутрішні розбіжності та проблеми координації додатково ускладнюють їхню діяльність. Як наслідок, програми МНУО часто виявляються недостатньо ефективними, а довіра громадськості до таких організацій поступово зменшується. Це, в свою чергу, може призвести до зменшення фінансування та обмеження можливостей для реалізації важливих гуманітарних проектів. Залежність від зовнішнього фінансування може змусити МНУО адаптувати свою ідентичність та цілі до пріоритетів донорів, що може поставити під загрозу їхню операційну цілісність та послідовність. МНУО часто стикаються з дилемою між збереженням вірності своїм засадничим цінностям і пристосуванням до можливостей фінансування, які забезпечують їхнє виживання.

2.3. Транснаціональні актори світової політики, особливості їх взаємодії з інституційними акторами та впливу на світові процеси

Глобалізація суттєво трансформувала структуру світової політики, сприяючи зростанню впливу транснаціональних акторів. Внаслідок глобалізаційних процесів економічні, політичні та культурні зв'язки між державами стали тіснішими, а розширення комунікаційних мереж, розвиток транспортних і технологічних інфраструктур значно полегшили перетин кордонів для нематеріальних активів, таких як інформація та фінансові потоки, що в свою чергу, підвищило значущість акторів, які можуть діяти поза національними юрисдикціями, а також впливати на глобальні процеси, незалежно від їхньої національної приналежності.

У поліцентричному світі значущість суб'єктів все частіше залежить від їхньої здатності ініціювати та підтримувати відносини, ніж від їхнього правового статусу чи суверенітету. Попри те, що такі актори формально підпадають під юрисдикцію держав, вони спроможні уникати обмежень і переслідувати власні цілі. Р. Кеохейн і Дж. Най впроваджують у концепцію міжнародного актора категорію транснаціональної взаємодії, де активними суб'єктами є недержавні актори [75; с. 111].

Поняття транснаціональної взаємодії визначається як «рух матеріальних і нематеріальних активів через державні кордони за умов, коли один з учасників взаємодії не є урядовим агентом». Дослідження взаємодій різних транснаціональних акторів, зокрема ТНК, релігійних об'єднань, революційних рухів та профспілок, дозволило дійти висновку, що держава далеко не завжди є єдиним впливовим суб'єктом світової політики, а іноді навіть не відіграє значної ролі у регулюванні вихідних та вхідних соціальних потоків дій.

Транснаціональні актори стали важливою складовою сучасної системи міжнародних відносин, що змінює концепцію суверенітету та розмиває межі між внутрішньою і зовнішньою політикою держав [37; с. 60]. Під транснаціональними акторами розуміють корпорації, соціальні та релігійні рухи, неурядові організації, міждержавні клуби, а також окремих осіб із глобальним впливом [70; с. 60]. На відміну від національних суб'єктів, діяльність яких обмежена суверенітетом, транснаціональні актори функціонують за межами

державних кордонів, формуючи гібридні структури взаємодії з державами та міжнародними організаціями, а також створюючи нові моделі ідентичності у міжнародних відносинах. Їхня здатність впливати на світову політику стала мірилом їхньої значимості. Отже, транснаціональні корпорації, неурядові організації та безліч інших недержавних структур почали набувати впливу. У різний спосіб і різною мірою групи та організації, починаючи від ІДІЛ, руху #MeToo і закінчуючи компанією «Google», роблять свій внесок у формування світової політики.

Транснаціональних акторів варто розглядати як важливих рушіїв змін у світовій політиці. Транснаціональні актори мають значний потенціал впливу на міжнародні відносини, оскільки вони активно впливають на світову громадську думку, формують дискурс навколо глобальних проблем і залучають громадян по всьому світу. Наприклад, транснаціональні корпорації здатні впливати на економічну політику навіть великих держав, пропонуючи нові моделі економічної взаємодії та встановлюючи власні стандарти для ринку. Аналогічно, транснаціональні релігійні рухи можуть впливати на культурні та соціальні практики у різних країнах, створюючи мережі, що діють паралельно з державними інститутами.

Крім того, слід також підкреслити той факт, що ступінь досягнення транснаціональними акторами своїх цілей варіюється в залежності від держави, міжнародних інституцій, проблемних сфер, регіональних контекстів і часу. Держави з різним внутрішнім устроєм (наприклад, з авторитарною чи демократичною системою) створюють різні можливості та обмеження для транснаціональних активістів. Відкритість міжнародних інституцій для участі різних акторів значно варіюється. Інституції з більш консультативними органами та відкритими процедурами прийняття рішень, такі як ООН, дозволяють громадським організаціям впливати на розробку політики. Натомість, інституції з більш закритими структурами, такі як МВФ, обмежують можливості участі недержавних акторів. Ці відмінності свідчать про те, що рівень участі

громадськості в міжнародних справах залежить від конкретної інституції та сфери її діяльності.

Проблема ідентичності транснаціональних акторів полягає в тому, що вони мають більш гнучкі, але менш чітко окреслені рамки, порівняно з національними суб'єктами. На відміну від держав, які мають чітко окреслені території, громадян і національні інтереси, транснаціональні актори функціонують поза географічними межами, а їхні інтереси можуть мати різний характер і відображати цінності, що виходять за рамки державних ідеологій. Жодна ТНК чи МНУО, наприклад, не можуть конкурувати з державною примусовою силою, її здатністю забезпечувати порядок в межах своїх кордонів чи здатністю мати справу з іншими державами у військовому плані. Традиційно національна ідентичність базується на спільних культурних, історичних та політичних засадах, тоді як ідентичність транснаціональних акторів відображає цінності, що не обмежуються територіальними чи політичними рамками. Це створює певну гібридність ідентичності, коли цінності та інтереси транснаціональних акторів можуть зіштовхуватися з інтересами суверенних держав.

Серед недержавних суб'єктів міжнародних відносин особливе місце займають транснаціональні корпорації. Кількість і масштаби ТНК значно зросли у другій половині минулого століття і спричинили перехід від міжнародної економіки до глобалізованої. С. Хантінгтон визначає транснаціональні організації як великі, ієрархічно побудовані структури з чітко визначеною спеціалізацією. Їх діяльність охоплює кілька країн, що робить їх справді глобальними гравцями [54; с. 65].

Всеохоплюючий характер процесу глобалізації вирішальним чином вплинув на зміну співвідношення економічної та політичної складових у взаємодії міжнародних акторів і, власне, на виведення політики та економіки на рівноцінний рівень. Активна виробнича, інвестиційна та торговельна діяльність транснаціональних корпорацій дозволяє їм виконувати функції міжнародних регуляторів виробництва та обігу продукції, справляти певний політичний вплив на міжнародне співтовариство та різні країни.

Транснаціональні або багатонаціональні, корпорації складаються з материнських підприємств та їхніх закордонних філій [57; с. 56]. Транснаціональні корпорації викликають особливе зацікавлення у зв'язку з останніми глобальними тенденціями, оскільки вони активно діють у деяких найбільш динамічних секторах національних економік, таких як видобувна промисловість, телекомунікації, інформаційні технології, виробництво електронних споживчих товарів, банківська та фінансова діяльність, страхування та торгівля цінними паперами.

Транснаціональні корпорації, завдяки глобалізації, отримали безпрецедентні можливості для розширення свого впливу. Їхній успіх був пов'язаний з ідеєю, що економічне зростання, яке вони забезпечують, є головним шляхом до подолання бідності. ТНК, як ключові гравці на глобальному ринку, активно просували ідеї лібералізації ринків, обмежуючи таким чином державне втручання та асоціюючи себе з прогресивними цінностями, такими як демократія. Вони впливають не лише на світову економіку, але й на те, як все працює з політичної та соціальної точки зору [67; с. 299-300]. Оскільки вони є міжнародними, або, точніше, транснаціональними, вони можуть зближувати країни і людей, навіть з протилежних частин світу, через відносини і партнерства, які вони встановлюють у різних країнах.

Завдяки такій концентрації ринкової влади ТНК досягли і продемонстрували здатність впливати на напрямок політичної та економічної політики як на національному, так і на міжнародному рівні. Ступінь використання їхньої влади на політичній арені для просування своїх корпоративних інтересів часто залишається поза увагою. Розмір і багатство ТНК, їхня здатність до переміщення та проникнення на політичну арену дозволяють їм уникати будь-якого суттєвого регулювання [21; с. 279-294]. ТНК часто виникають і розвиваються в межах певних культурних і географічних ареалів, що впливає на їхні бізнес-моделі, цінності та стратегії. Наприклад, багато європейських ТНК мають глибокі корені в своїх національних культурах.

Сьогоднішній світ все більше залежить від інформації, а засоби масової інформації стали не просто дзеркалом дійсності, а потужним інструментом її формування. ЗМІ, справедливо названі "четвертою владою", вийшли за межі національних кордонів, перетворившись на глобальних гравців, які впливають на міжнародні відносини, формують громадську думку та визначають порядок денний світової політики. Широкий спектр інструментів, якими володіють ЗМІ, дозволяє їм ефективно впливати на формування громадської думки, зокрема на міжнародній арені [105; с. 111].

Еволюція комунікаційних технологій, глобалізація інформаційних потоків та зростання популярності соціальних мереж радикально змінили медіаландшафт. Роль ЗМІ в сучасному світі виходить далеко за межі традиційної функції інформування. Вони стали потужним інструментом політичного впливу, здатним формувати громадську думку, маніпулювати інформацією та навіть провокувати кризи. Ця трансформація породжує нові виклики, пов'язані з поширенням дезінформації, поляризацією суспільства та втручанням у внутрішні справи держав.

У сучасних міжнародних відносинах індивіди все частіше постають як впливові актори, що відображає подвійні сили глобалізації та технічного прогресу, які дозволяють індивідам справляти значний вплив у глобальному масштабі [100; с. 155].

У реалістичній теорії індивідуальний вплив часто розглядається як вбудований у державні ієрархії, що обмежує сферу особистої діяльності. Політичні лідери, дипломати, військові чиновники представляють державні інтереси, де межі їхнього впливу визначаються національними завданнями. Наприклад, глава держави може формувати зовнішньополітичні рішення, але його дії залишаються обмеженими інституційними обмеженнями, імперативами безпеки та потребою у внутрішній підтримці. Такі фігури обмежені у прийнятті рішень реалістськими чинниками, такими як баланс сил і вимоги національної безпеки, де особиста ідеологія чи етичні міркування часто відходять на другий план щодо державних інтересів. Однак навіть у цих межах окремі стилі лідерства

та стратегічні переваги можуть суттєво впливати на поведінку держави у світовій політиці. З ліберальної точки зору, люди є не просто представниками держави, а незалежними акторами, здатними впливати на глобальне управління. Активісти, філантропи та лідери думок часто ілюструють, як люди можуть мобілізувати міжнародну увагу та ресурси для вирішення проблем, які виходять за межі національних кордонів, впливаючи як на громадську думку, так і на політику в глобальному масштабі. Цей вплив, як припускає ліберальна теорія, корениться в цінностях і нормах, а не в стратегічних інтересах, що дозволяє індивідам формувати міжнародний дискурс і заохочувати колективні дії.

Приклад Ілона Маска, засновника та керівника таких компаній, як «SpaceX» і «Tesla», як впливового індивіда у світовій політиці підтверджує, що технологічна влада може перетворитися на політичну, особливо якщо компанії контролюють важливі ресурси, такі як комунікаційні мережі. Його вплив особливо відчутний на фоні війни Росії проти України та його ролі у внутрішньополітичних процесах США. Так після придбання мережі «Twitter» І. Маск використовує платформу для формування громадської думки та поширення своїх політичних поглядів, зокрема впливаючи на президентську кампанію Дональда Трампа в 2024 році. Надавши термінали Starlink Україні у 2022 році, а потім обмеживши їх використання для військових дій України на певних ділянках, продемонстрував як приватні компанії суперечливо можуть впливати на війну. Його діяльність на міжнародній арені демонструє, що приватні особи можуть активно втручатися в державні справи, не враховуючи комплексних наслідків для міжнародної стабільності.

Ідентичність відіграє ключову роль у визначенні того, як індивіди орієнтуються на складному полі світової політики. У глобалізованому контексті люди часто культивують ідентичності, які відображають як національну, так і транснаціональну приналежність, що може посилити їхній вплив, звертаючись до різноманітної аудиторії за кордоном. Ця подвійна ідентичність особливо очевидна серед спільнот діаспори та транснаціональних активістів, які використовують свої мультикультурні перспективи та мережі, щоб подолати

розбіжності та відстоювати свої справи. Однак узгодження особистої ідентичності з ширшими політичними цілями може бути складним і часом суперечливим. Особи з подвійною чи кількома ідентичностями можуть зіткнутися з суперечностями між інтересами рідної країни та їхніми цілями адвокації, особливо щодо чутливих питань, таких як просування демократії чи права людини.

Соціальні рухи все частіше визнаються важливими учасниками сучасної світової політики, але на сьогоднішній день їх трактування в теорії міжнародних відносин має тенденцію приховувати значне розмаїття цих соціальних утворень і різноманітні взаємодії, які вони можуть встановлювати з державними учасниками та різними структурами світового порядку. Соціальні та протестні рухи можуть бути як демократичними, так і націоналістичними, антирежимними та консервативними, радикальними та ліберальними (лібертаріанство, фемінізм), анти гегемоністськими та ексклюзивними, проринковими та націоналістичними (Brexit), або проєвропейськими та нативістськими (багато європейських правих рухів). Ідентичність сприяє згуртуванню руху та визначає його цілі, надаючи спільноті «голос» на міжнародній арені та підсилюючи почуття солідарності і оскільки вони загалом виступають проти переважаючих культурних систем, організації громадського руху мають особливу потребу у створенні підтримуючих ідентичностей, які можуть об'єднати членів разом і підтримувати колективні дії навіть перед обличчям репресій.

Соціальні рухи мають сильний потенціал для підвищення обізнаності та здійснення суспільних змін, але часто їм бракує ресурсів, структури або політичного впливу, щоб впроваджувати глобальні рішення. Вони співпрацюють із державами, транснаціональними корпораціями, неурядовими організаціями та навіть з іншими соціальними групами, зокрема для спільного вирішення глобальних питань, як-от зміни клімату чи збереження культурної спадщини. Водночас вони можуть вступати у конфлікт з державами або міжнародними установами, якщо їхні інтереси та ідеології суперечать офіційній політиці.

Релігійні рухи є важливими акторами світової політики завдяки їхньому глибокому впливу на ідентичність, моральні норми та соціально-політичну згуртованість. На відміну від традиційних державних акторів, ці рухи черпають свою силу з спільних вірувань та колективної ідентичності, що може одночасно сприяти як єдності, так і конфліктам на міжнародній арені. Наприклад, католицька церква в особі Ватикану має статус недержавного спостерігача в ООН, що дозволяє їй впливати на політику, пов'язану з етикою та правами людини з релігійної точки зору. Відомо, що інші релігійні організації, такі як різні ісламські організації, впливають на регіональну політичну динаміку, вирішуючи проблеми, характерні для їхніх громад у таких регіонах, як Близький Схід і Південна Азія [27]. Спільна релігійна ідентичність сприяє виникненню почуття солідарності та морального обов'язку серед прихильників, долаючи національні та політичні кордони.

Релігійні рухи володіють символічною владою та широкою підтримкою, проте можуть стикатися із внутрішніми конфліктами, зокрема у випадках, коли їхні доктрини або цінності суперечать сучасним світовим тенденціям. Вони діють різними методами, включаючи пропаганду, пряму дію та партнерство як з державними, так і з недержавними акторами. Наприклад, вони часто співпрацюють з МНУО і міжконфесійними мережами, щоб просувати гуманітарні ініціативи.

Міжнародні терористичні рухи, такі як Аль-Каїда та ІДІЛ, зарекомендували себе як впливові недержавні актори у світовій політиці, своєю діяльністю впливаючи на глобальну безпеку та міждержавні відносини. На відміну від традиційних державних акторів, ці групи діють поза національними кордонами, використовуючи насильство та ідеологічні наративи для досягнення своїх цілей. Їхній вплив ґрунтується на їхній здатності привернути увагу світових ЗМІ, порушити політичну стабільність і кинути виклик як регіональним, так і глобальним силам.

Незважаючи на схожість у методах діяльності, міжнародні терористичні організації зазвичай не підпадають під юридичне визначення "транснаціональної

організованої злочинності". Це пов'язано з тим, що їхні злочини, як правило, мотивовані політичними ідеями, а не прагненням до матеріального збагачення, що є характерним для злочинних угруповань [91; с. 194].

Терористичні організації взаємодіють з державами, міжнародними організаціями та недержавними акторами, такими як транснаціональні корпорації та громадські рухи, часто використовуючи політичну чи соціальну вразливість. У випадках, коли терористичні групи активні, вони мають можливість впливати на політику як держави-спонсора, так і держави, на яку вони спрямовані. Дійсно, сама мета тероризму полягає в тому, щоб впливати на політику в бажаному напрямку.

Однією з головних сильних сторін міжнародних терористичних організацій є їх адаптивність і здатність використовувати сучасні комунікації для пропаганди, вербування та стратегічних операцій. Вони можуть працювати в децентралізованих мережах, що ускладнює для урядів їх повну ліквідацію. Однак їхня залежність від насильства часто призводить до широкого міжнародного осуду, знижуючи їх легітимність і обмежуючи їх здатність формувати офіційні альянси з більш визнаними міжнародними гравцями.

2.4 Світова політика як «поле битви» за ідентичність

Світова політика, яку часто розглядають як поле для боротьби за владу, ресурси та вплив, по суті є «полем битви» за ідентичність. Цей складний феномен включає в себе питання, пов'язані з етнічними конфліктами, війнами за культурні та релігійні переконання, зіткненням ідеологій та боротьбою за національний суверенітет. На цьому «полі бою» прагнення до ідентичності - національної, етнічної, релігійної чи культурної - відіграє ключову роль у формуванні глобальних конфліктів і альянсів, впливаючи на мультикультурні суспільства і піднімаючи глибокі питання про суверенітет, толерантність і співіснування.

Глобалізація, незважаючи на свої інтеграційні прагнення, постає перед парадоксальним явищем: зі зростанням взаємозалежності між країнами та народами посилюється і прагнення до збереження власної унікальності. За З.

Бауманом, ідентичність – є постійним процесом балансування між прагненням до єдності та бажанням зберегти свою унікальність [88; с. 130].

З одного боку, ми спостерігаємо стрімкий розвиток технологій, що зближують людей з різних куточків планети, стирають географічні кордони та сприяють поширенню універсальних цінностей. З іншого боку, цей процес супроводжується посиленням культурного плюралізму та спротивом локальних спільнот, які прагнуть зберегти свою ідентичність перед обличчям "вестернізації". Саме це протиріччя часто призводить до конфліктів, оскільки спроби захистити головний державний елемент у вигляді ідентичності, або ж, в свою чергу, нав'язати власну ідентичність можуть суперечити прагненню інших до самовизначення [55; с. 68].

Глибоке розуміння того, як ідентичність може стати джерелом як життєвої сили, так і руйнівної енергії, можна знайти в працях Семюеля Гантінгтона. Він вказує на те, що конфлікти, що виникають на ґрунті відмінностей у цінностях, мають тенденцію до самопідтримання і ескалації. Цей процес можна порівняти з замкненим колом: «стимул – реакція». Коли ідентичності зіштовхуються, виникає «динаміка ненависті», яка, в свою чергу, породжує «дилему безпеки» на міжнародній арені. Кожна сторона конфлікту бачить себе як захисника вищих цінностей і демонізує противника, перетворюючи конфлікт на боротьбу за виживання [72; с. 48].

Конфлікти на ґрунті ідентичності часто виникають, коли одна група сприймає свою унікальну ідентичність - етнічну, релігійну чи культурну - як загрозу з боку іншої [94]. Ці характеристики також стають маркерами, які відрізняють одну групу від іншої, породжуючи менталітет «ми» проти «них». Механізми, за допомогою яких ідентичність спричиняє конфлікт, можуть включати почуття ізоляції, страх перед асиміляцією або потребу захищати культурні чи релігійні символи. Конфлікти, зумовлені ідентичністю, є особливо інтенсивними, оскільки вони викликають глибоко вкорінені емоції та історичні образи, що ускладнює їх вирішення традиційними дипломатичними каналами.

Етнічні конфлікти часто виходять за рамки традиційних політичних суперечок, зачіпаючи такі питання, як історичні претензії, колективні травми та культурне виживання. Наприклад, розпад Югославії в 1990-х роках стосувався не територіального контролю, а більше конкуруючих націоналізмів і утвердження окремих етнічних ідентичностей, що зрештою призвело до жорстокого конфлікту, який підживлювався політикою ідентичності, котра стала одним з факторів, які ускладнили застосування традиційних моделей миротворчості. Введення міжнародних сил у регіон, зокрема, операції "Буря" в Хорватії, продемонструвало перехід від традиційної миротворчості до політики "примусу до миру" [86; с. 90]. Цей підхід, незважаючи на свою ефективність у припиненні бойових дій, викликав значні суперечки щодо дотримання міжнародного права та довгострокових наслідків для регіону.

Геноцид у Руанді є трагічним прикладом, коли ідентичність була в основі руйнівного конфлікту. Етнічні розбіжності між населенням хуту і тутсі були історично створені та посилені колоніальними державами, створюючи основу для розколу та ворожнечі. Зі зміною політичної влади зростав страх домінування та виживання серед цих груп, що завершилося одним із найжахливіших геноцидів 20-го століття. Це ілюструє, як глибоко вкорінена етнічна ідентичність, якою маніпулюють через історичні наративи, може призвести до масового насильства. Незважаючи на присутність миротворчої місії ООН, вона не змогла запобігти геноциду в Руанді, що показало суттєві обмеження миротворчих операцій у таких складних конфліктах. Миротворці не отримали необхідного мандату на втручання, а міжнародна спільнота не вжила рішучих заходів, щоб зупинити вбивства, попри те, що ознаки неминучого геноциду були очевидними ще задовго до початку масових вбивств [20; с. 12].

У той час, як у Югославії ООН та НАТО намагалися застосувати більш активні заходи, в Руанді миротворці залишилися фактично безсилими, обмежені в своїх діях через політичні обмеження та відсутність підтримки з боку провідних світових держав. Цей приклад демонструє, що миротворчі місії в умовах глибоких ідентифікаційних розбіжностей і насильства, що на них

ґрунтується, є недостатніми без чіткого мандату і політичної волі міжнародної спільноти до рішучих дій.

Релігійна ідентичність, так само, є важливим фактором у глобальних конфліктах. На Близькому Сході, наприклад, насильство на релігійному ґрунті між мусульманами-сунітами і мусульманами-шиїтами відіграли центральну роль у формуванні політичного ландшафту і призвели до складних конфліктів за участю багатьох країн і недержавних акторів. Прагнення зберегти релігійну ідентичність призвело до тривалої напруженості та насильницьких протистоянь, які не піддаються простому вирішенню, оскільки вони пов'язані з глибоко вкоріненими переконаннями та історичними розбіжностями.

Культурна ідентичність в умовах глобалізації є динамічним процесом, що характеризується постійним пошуком балансу між збереженням специфічних культурних кодів та адаптацією до універсальних соціокультурних процесів. Ізоляціонізм, з одного боку, може призвести до культурної стагнації та втрати конкурентоспроможності, тоді як надмірна інтеграція – до асиміляції та втрати власної ідентичності. Сучасна культура є результатом діалектичної взаємодії традиційного та інноваційного, локального та глобального. Збереження культурної ідентичності передбачає здатність до селективної аккультурації, тобто вибірково засвоєння зовнішніх культурних елементів з одночасним збереженням власного культурного ядра [39; с. 77].

Національна ідентичність часто є основою суверенітету і, як така, є основною рушійною силою конфліктів між державами. Для багатьох країн збереження національної ідентичності є не лише культурним питанням, але й важливим аспектом збереження незалежності та політичної стабільності. Наприклад, рішення Сполученого Королівства вийти з Європейського Союзу (Brexit) частково було викликане занепокоєнням щодо національної ідентичності та суверенітету, оскільки багато хто розглядав ЄС як силу, яка розмила британську культурну самобутність. Подібні тенденції можна спостерігати у зростанні націоналістичних лідерів, які наголошують на протекціоністській

політиці та збереженні культури, сигналізуючи про опір передбачуваним загрозам, які створює глобалізація.

Державні актори часто використовують ідентичність для досягнення політичних цілей, використовуючи націоналістичну чи релігійну риторику для зміцнення влади чи виправдання іноземного втручання. Націоналізм є однією з найпотужніших форм ідентичності для держав, яка сприяє лояльності та єдності серед громадян, але часто ціною виключення або демонізації інших. У регіонах, де кордони не збігаються з етнічною чи національною ідентичністю, держави можуть опинитися в територіальних суперечках або конфліктах із сепаратистськими рухами, які прагнуть створити власні національні держави на основі відмінних ідентичностей.

Недержавні актори також використовують ідентичність як рушійну силу у своїх рухах. Ці групи часто заручаються підтримкою, наголошуючи на спільній ідентичності, яка об'єднує людей навколо спільної справи, проте на відміну від держав, які обмежені міжнародним правом, недержавні актори можуть діяти без кордонів, вербуючи собі прихильників у діаспорах і апелюючи до транснаціональних ідентичностей, які виходять за межі національних кордонів. Релігійна та етнічна ідентичність відіграють особливо важливу роль у програмах недержавних акторів, як це видно на прикладі таких груп, як «ІДІЛ», які використовують ідею глобальної ісламської ідентичності для вербування бойовиків з усього світу.

Для недержавних акторів, таких як терористичні групи, ідентичність слугує потужним інструментом залучення нових членів, зміцнюючи солідарність і лояльність серед них. Ці групи часто представляють свої конфлікти як священну війну або визвольну боротьбу, зображуючи себе захисниками своєї ідентичності від зовнішніх сил. Такий наратив не лише виправдовує насильство, але й дозволяє цим групам отримувати довготривалу підтримку і розширювати свій вплив у регіонах. Випадок з «Аль-Каїдою», наприклад, демонструє, як група може використовувати релігійну ідентичність для виправдання нападів на

зовнішні цілі, презентуючи себе як захисника ісламу від зазіхань Заходу, що сприймається як загроза.

Терористичні акти, мотивовані ідентичністю, сприяють створенню стереотипів і загострюють міжкультурні відносини, що може стати додатковим підґрунтям для подальшого насильства та радикалізації. Після терактів 11 вересня 2001 року зросла недовіра та стигматизація певних етнічних та релігійних груп, особливо мусульман. Це сприяло посиленню ісламофобії в західних суспільствах і вплинуло на політичні рішення у сфері безпеки та імміграційної політики [106].

Конфлікти на ґрунті ідентичності часто загострюються через механізм апеляції до сакральних символів і місць. Конфлікти ідентичності часто пов'язані з конкретними географічними територіями або культурними символами, такими як релігійні місця. Коли ці символи опиняються під загрозою, група сприймає це як напад на свою ідентичність, що посилює емоційну напругу конфлікту.

Яскравим прикладом є ізраїльсько-палестинський конфлікт, в якому обидві групи посиляються на ідентичність як на виправдання своїх прав на одну й ту ж саму землю. Для ізраїльтян-євреїв ця земля є історичною та релігійною батьківщиною, а для палестинців – місцем народження та культурною спадщиною. Таким чином, конфлікт стосується не лише територіального контролю, але й конкуруючих ідентичностей, причому кожна сторона розглядає землю як невіддільну від своєї історичної та релігійної самосвідомості. Така орієнтована на ідентичність перспектива ускладнює мирні переговори, оскільки поступки розглядаються як компроміси щодо основних цінностей і спадщини, а не просто політичні домовленості.

Політична риторика, яка апелює до ідентичності, може об'єднати групи навколо спільної мети або загрози. Лідери часто використовують наративи ідентичності для легітимізації військових дій, представлення конфліктів як боротьби за виживання та консолідації внутрішньої влади. Націоналістична риторика особливо ефективна у формуванні громадської думки під час

конфліктів, оскільки вона апелює до гордості громадян за свою культурну спадщину і зображує опонентів як екзистенційну загрозу для ідентичності нації.

У все більш взаємопов'язаному світі мультикультуралізм став визначальною рисою багатьох суспільств, приносячи як переваги, так і проблеми.

Мультикультуралізм може збагатити суспільство, сприяючи розмаїттю та заохочуючи до толерантності, але водночас несе в собі виклики, особливо коли культурні цінності стикаються, або коли групи більшості відчують загрозу своїй ідентичності з боку прибулих груп меншин. Мультикультурна політика в таких країнах, як Канада та Австралія, загалом була успішною у створенні інклюзивних суспільств, де культурні відмінності відзначаються як сильні сторони, а не джерела розколу.

Поняття етнічної ідентичності відіграє ключову роль у розумінні процесів інтеграції мігрантів в різних країнах. В США, де історично склалося багатокультурне суспільство, етнічна ідентичність часто відходить на другий план перед загальноамериканською. В Європі ж, де національні держави формувалися на основі етнічних принципів, етнічна ідентичність є більш значимою і тісно пов'язана з національною, тому там існує сильніший зв'язок між етнічною ідентичністю та національною приналежністю, що ускладнює процес інтеграції мігрантів [79; с. 111].

Тому хоча мультикультуралізм збагачує суспільства, він також створює потенційні точки тертя, коли різні культурні ідентичності вступають у контакт. У таких країнах, як Сполучені Штати, Франція та Німеччина, питання, пов'язані з інтеграцією, віросповіданням і культурними правами, часто призводять до політичних і соціальних дебатів. Наприклад, дебати щодо носіння релігійних символів, таких як хіджаби у Франції, підкреслюють, як мультикультуралізм може суперечити національним цінностям, піднімаючи питання про баланс між індивідуальною ідентичністю та колективною ідентичністю.

Під тиском глобалізаційних процесів відбувається масова міграція населення. Розвинені країни, такі як США та країни Західної Європи, стають

привабливими для мігрантів зі слаборозвинених регіонів завдяки вищому рівню життя, стабільністю та безпекою. В результаті, в цих країнах формуються мультикультурні суспільства, де представники різних етносів, культур та релігій живуть пліч-о-пліч. Це, з одного боку, збагачує культурне життя та сприяє розвитку толерантності, а з іншого боку, породжує нові виклики, пов'язані з інтеграцією мігрантів, збереженням соціальної згуртованості та управлінням культурними конфліктами.

Вирішення конфліктів на ґрунті ідентичності вимагає виваженого підходу, який враховує глибоко вкорінені культурні, релігійні та національні настрої, що лежать в основі цих суперечок. Традиційні механізми вирішення конфліктів, такі як припинення вогню або політичні переговори, часто виявляються недієвими в конфліктах на ґрунті ідентичності, оскільки вони не вирішують глибинних проблем ідентичності, які підтримують конфлікт. Як наслідок, такі механізми, як розбудова миру, культурна дипломатія, угоди про розподіл влади та залучення міжнародних організацій, стали важливими інструментами для пом'якшення та врегулювання конфліктів на ґрунті ідентичності.

Глобалізація та стрімкий розвиток технологій суттєво змінили способи формування, прояв та утвердження ідентичностей у глобальному вимірі. Цифрові платформи, особливо, стали потужним інструментом для формування дискурсу ідентичності, забезпечуючи нове середовище для комунікації, яке не має кордонів, підсилює голоси та сприяє швидкому поширенню інформації. Хоча це може посилити культурний обмін і взаєморозуміння, це також відкриває двері для гібридної інформаційної війни, де як державні, так і недержавні суб'єкти можуть використовувати ці платформи для впливу на громадську думку і маніпулювати суспільною свідомістю в глобальному масштабі.

В епоху, коли інформація поширюється вільно і майже миттєво, цифрові платформи, такі як соціальні мережі, блоги і застосунки для обміну повідомленнями, все частіше використовуються як інструменти гібридної війни. Гібридна війна поєднує традиційні та нетрадиційні тактики, часто включаючи маніпуляції, дезінформацію та психологічні операції, спрямовані на

дестабілізацію суспільства, формування поглядів та вплив на політичні рішення. Цифрові платформи відіграють центральну роль у цьому підході, оскільки вони надають безпрецедентний доступ до широкої аудиторії, дозволяють здійснювати цільові повідомлення, а також забезпечують анонімність і децентралізацію, що ускладнює відстеження та протидію зловмисним діям.

Здатність як державних, так і недержавних акторів впливати на ідентичність через цифрові платформи створює складні виклики для глобального управління. Традиційні концепції суверенітету і територіальної цілісності дедалі важче застосовувати в цифровому просторі, де інформація вільно перетікає через кордони. Питання цифрового суверенітету - контролю над цифровою інформацією та інфраструктурою - стало ключовим, оскільки уряди прагнуть захистити своїх громадян від зовнішнього впливу, водночас балансуючи між свободою слова та необхідністю стримувати шкідливий контент [50; с. 127].

У відповідь на це деякі держави почали впроваджувати заходи, спрямовані на обмеження іноземного впливу в своїх цифрових просторах. Наприклад, Європейський Союз запровадив такі нормативні акти, як Загальний регламент про захист даних, щоб захистити персональні дані користувачів і забезпечити більшу прозорість. Крім того, такі країни, як Китай і Росія, розробили національні версії соціальних медіа-платформ і запровадили суворі правила для контролю іноземного впливу, зокрема задля можливості цензури та можливості регулювати потоки інформації [80; с. 306].

Державні, так і недержавні суб'єкти, орієнтуючись на певні демографічні групи за допомогою меседжів, заснованих на ідентичності, часто поширюють дезінформацію або перебільшуючи уявні загрози для ідентичності певної групи. Наприклад, під час виборчих кампаній суб'єкти можуть використовувати таргетовану рекламу для впливу на поведінку певних груп під час голосування, представляючи наративи, що резонують з їхньою культурною, етнічною чи релігійною ідентичністю. Маніпулюючи алгоритмами цифрових платформ, ці суб'єкти можуть ефективно формувати громадську думку, при цьому аудиторія не усвідомлює масштабів маніпуляцій.

Проте, цифрові платформи можуть використовуватись і на благо глобального суспільства. Наприклад, адвокаційні організації та громадські рухи використовують цифрові платформи для формування громадської думки та мобілізації дій. Такі рухи, як Black Lives Matter, #MeToo та Fridays for Future, успішно використовували соціальні мережі для створення транснаціональних спільнот навколо питань расової справедливості, гендерної рівності та зміни клімату. Ці рухи часто використовують наративи, пов'язані з ідентичністю, які резонують у всьому світі, заохочуючи людей бачити себе частиною більшої боротьби, яка виходить за рамки національних кордонів. Цей процес може призвести до формування нових гібридних ідентичностей, що базуються на спільних цінностях і цілях, а не на традиційній етнічній чи національній приналежності.

Висновки до Розділу 2

Проблема ідентичності в міжнародних відносинах акцентує увагу на багат шаровості та значущості цього поняття як для держав, так і для інших суб'єктів світової політики. Ідентичність визначає дії, цілі та принципи суб'єктів, впливаючи на їхню взаємодію на міжнародній арені. В умовах глобалізації ідентичність залишається ключовим фактором, що визначає як внутрішню згуртованість держав, так і їхні стратегії у зовнішньополітичній діяльності.

Державна ідентичність ґрунтується на національній культурі, історичних традиціях, територіальних кордонах та системі державного управління. Це підсилює політичну легітимність і забезпечує внутрішню єдність, надаючи державам можливість вибудувувати свій імідж та впливати на міжнародну спільноту за допомогою таких інструментів, як «м'яка сила» та культурна дипломатія. Такі механізми дозволяють державам не лише зберігати свою унікальність, а й активно транслювати власні цінності, створюючи образ, який приваблює союзників та посилює статус держави на світовій арені.

Водночас не лише держави формують ідентичність у світовій політиці. Міжнародні організації також розвивають власну інституційну ідентичність, яка ґрунтується на спільних принципах і нормах, об'єднуючи членів навколо

спільних цінностей. Це дозволяє їм виконувати роль посередників та арбітрів, підтримуючи міжнародний порядок та стабільність. Однак їхня здатність формувати єдину колективну ідентичність може також спричиняти напруженість із суверенними державами, які часто розглядають подібні організації як загрозу власній автономії.

Взаємодія між державами, МНУО та МУО є одним із найважливіших аспектів сучасного глобального врядування. Неурядові організації, виступаючи незалежними суб'єктами міжнародних відносин, здатні впливати на держави та МУО через різноманітні механізми контролю, адвокації та моніторингу. Такі взаємодії зміцнюють позиції МНУО як невід'ємної частини міжнародної політики та створюють механізми ефективного співробітництва для вирішення глобальних проблем.

Глобалізація суттєво змінила розстановку сил у міжнародних відносинах, надавши транснаціональним акторам вагомі можливості впливу на глобальні процеси. Однак їхня діяльність також сприяє загостренню політичних, економічних і соціальних конфліктів, що вимагає розвитку нових підходів до регулювання та координації зусиль на глобальному рівні.

РОЗДІЛ 3. УКРАЇНА ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ ІДЕНТИЧНОСТІ НА СВІТОВІЙ АРЕНІ

3.1. Збірний образ України, його властивості, ключові аспекти та тенденції

Сучасна Україна постає на світовій арені як унікальна держава, сформована під впливом складного переплетення історичних, культурних та політичних факторів. Її ідентичність – це багатопланове явище, що відображає як самосприйняття українців, так і сприйняття України іншими країнами.

Географічне розташування України на стику Європи та Азії визначало її історичний розвиток, що сприяло формуванню багатогранної культури. Історично склалося так, що українські землі часто опинялися в зоні інтересів потужних сусідів, що призводило до політичної фрагментації та культурної різноманітності.

Історичний поступ та формування української національної ідентичності є складним і багатовіковим процесом, позначеним численними зовнішніми чинниками, такими як політична фрагментація, вплив сусідніх держав, та ряд внутрішніх трансформацій. Хоча коріння української культури сягає Київської Русі, саме в умовах багатонаціональних держав, таких як Велике князівство Литовське та Річ Посполита, почали формуватися ознаки окремої української ідентичності.

Тривала історія входження до складу різних державних утворень значно ускладнила процес формування української національної ідентичності, оскільки українські землі неодноразово підпадали під вплив різних культур та ідей. Західні регіони під впливом польського та австрійського панування розвинули європейсько-орієнтовану ідентичність, у той час як східна частина України підтримувала міцніші мовні та культурні зв'язки з Росією. Ці регіональні відмінності збереглися, формуючи основу внутрішнього розмаїття України та складної взаємодії української та російської ідентичностей. Множинність зовнішніх впливів, геополітична мінливість та відсутність тривалого періоду самостійного державотворення призвели до внутрішніх суперечностей та

розбіжностей у визначенні власної ідентичності, складності до розуміння хто є "свій", а хто "чужий". Як зазначає О. Субтельний, Україна історично опинилася на стику цивілізацій, що призвело до формування дихотомічного характеру української нації. Це виявлялося у протистоянні різних ідей, культурних традицій та політичних систем. Будучи частиною великих імперій, Україна втрачала можливість самостійного розвитку та захисту своїх інтересів [58; с. 377].

Радянська доба стала переломним періодом у формуванні національної ідентичності України. Будучи УРСР, Україна піддавалася радянській політиці, спрямованій на інтеграцію її в ширшу радянську ідентичність, включаючи примусову колективізацію, придушення української мови та переслідування культурних і релігійних установ. Радянська політика, спрямована на придушення та знищення української національної ідентичності мала сотні проявів за часи свого панування, серед них пропаганда російської як «мови радянської єдності»; Голодомори, як метод підкорення та зламу духу народу [93]; колективізація і розкуркулення [74; с. 408]; вимушені міграції та переміщення населення; культурна цензура та контроль, знищення культурної еліти на прикладі «Розстріляного Відродження»; придушення національних символів і традицій тощо. Однак у цей період також відбулося зростання чіткої української національної свідомості, оскільки українці протистояли спробам радянської асиміляції, часто високою ціною.

Досліджуючи те, як Україна та її національна ідентичність зображені в західному академічному дискурсі, важливо визнати переважаючу тенденцію до односторонньої, спрощеної перспективи. Багато західних дослідників розглядали або ж інколи й досі розглядають Україну через призму «радянської-пострадянської-російської» системи ідентичності, часто розглядаючи Україну як продовження чи побічний продукт російського впливу. Такий погляд, хоч і зручний у певних геополітичних наративах, не в змозі охопити складність і відмінність української ідентичності, яка глибоко вкорінена в унікальній історичній, культурній та політичній траєкторії [84; с. 97].

Такий погляд на Україну може бути зрозумілим, наприклад, хоча Україна була одним із засновників ООН у 1945 році, її початкова роль була обмежена її статусом у складі СРСР. У той час членство України було символічним, її позиції здебільшого узгоджувалися з радянськими директивами, а не маючи незалежного голосу [42; с. 116-118].

Розпад СРСР в 1991 році та проголошення незалежності України дало можливість на свідоме формування власної ролі, шанс на відокремлення від імперії. Після здобуття незалежності Україна намагалася балансувати між інтеграцією з Європою та збереженням зв'язків із Росією, виступаючи буфером у геополітичних процесах. На початкових етапах незалежності Україна залишалась відносно нейтральною, зосереджуючи увагу на внутрішніх економічних і політичних реформах.

З часом, особливо після Помаранчевої революції (2004) та Революції гідності (2014), статус України як суб'єкта світової політики суттєво змінився. Процес консолідації української ідентичності посилювався після Революції Гідності та у відповідь на російську агресію, яка стала важливим чинником об'єднання українців навколо спільних цінностей та прагнень.

Міжнародна ідентичність України характеризується її європейською орієнтацією та твердою відданістю демократичним цінностям, що символізує явний відхід від її радянського минулого та відданість західним демократичним нормам.

Значною тенденцією, яка формує колективний імідж України, є її зростаюче приєднання до європейських інституцій та альянсів. Завдяки широким реформам, торговельним угодам і дипломатичним залученням Україна поглибила свої зв'язки з Європейським Союзом, зміцнивши свою ідентичність як європейської держави і дистанціювалася від російського впливу. Загалом прагнення України до членства в НАТО демонструють цю орієнтацію, підкреслюючи її вибір інтегруватися в західне співтовариство та віддавати пріоритет колективній безпеці.

Іншим визначальним елементом ідентичності України є її стійкість, зокрема у захисті суверенітету внаслідок повномасштабного вторгнення Росії у 2022 році. Стійкість створила імідж України як нації, яка цінує незалежність та свободу та готова їх захищати. Позиціонуючи Україну як символ опору та захисника демократичних цінностей та одержуючи підтримку та солідарність з боку глобальних союзників, стійкість країни резонує на міжнародному рівні.

Роль громадянського суспільства та волонтерських рухів стала важливою складовою іміджу України. Після Революції Гідності громадянське суспільство посилювалося, відіграючи активну роль у підтримці ЗСУ, впровадженні реформ і захисті прав людини. Це свідчить про зрілу суспільну свідомість та високий рівень громадянської відповідальності.

Культурне розмаїття також є визначальною властивістю української ідентичності. Як нація, що складається з різних етнічних груп, включаючи українців, росіян, поляків і кримських татар, Україна приймає мультикультуралізм, просуваючи політику, яка підтримує права меншин і мовну інклюзивність. У контексті глобалізації та міграційних процесів прихильність України до різноманітності робить її взірцем для наслідування та сприяє зміцненню її міжнародного авторитету. Це демонструє, що Україна готова до діалогу та співпраці з різними культурами та народами.

Проте постійна двоїстість, наприклад, у мовній ідентифікації є джерелом значних суспільних напружень в Україні. Розбіжність між етнічною належністю та мовною ідентифікацією часто призводить до політичних конфліктів та підриває національну єдність. Мова в цьому контексті виступає потужнішим чинником ідентифікації, ніж етнічна приналежність. Така ситуація створює ризики заперечення національних цінностей та сприяє формуванню негативного ставлення до всього українського в окремих регіонах. Тому нагальною потребою є розробка єдиної концепції регіональної ідентичності, заснованої на європейських цінностях та адаптованої до українських реалій. Розширення сфери використання української мови є складним процесом, який вимагає комплексного підходу. Крім зовнішніх факторів, таких як російська пропаганда

та економічна залежність, існують також внутрішні бар'єри, пов'язані з історичним досвідом та психологічними особливостями населення. Недооцінка українською елітою ролі мови в формуванні національної ідентичності призвела до того, що інформаційний простір України опинився під значним впливом Росії, що ускладнило процес українізації [66; с. 56].

Іншим важливим аспектом є публічна дипломатія. Україна активно популяризує свою культуру, історію та досягнення через міжнародні культурні програми, медіа та цифрові платформи. Публічна дипломатія, зокрема в умовах гібридної війни, допомагає формувати позитивний імідж країни та протидіє російській дезінформації. Наприклад, Український Інститут як установа, яка представляє Україну на міжнародній арені, відіграє ключову роль у культурній дипломатії України. Він є візитівкою нашої країни на світовій сцені, презентуючи її як сучасну європейську державу з багатим культурним надбанням. Інститут організовує різноманітні культурні заходи, підтримує українських митців та сприяє розвитку міжнародних культурних зв'язків. Завдяки своїй діяльності, Український Інститут не лише популяризує українську культуру, але й сприяє зміцненню позитивного іміджу України на міжнародній арені, залученню інвестицій та туристів.

Роль України на міжнародній арені кардинально змінилася. З колишньої "буферної зони" вона перетворилася на активного суб'єкта світової політики, який відіграє ключову роль у забезпеченні європейської безпеки. Стійкість перед обличчям зовнішньої агресії та прагнення до європейської та євроатлантичної інтеграції підтверджують, що Україна – це не просто держава, а справжній форпост демократії в Європі.

Військовий імідж України за останні роки змінився, перетворившись із пострадянської сили на модернізовану та стійку оборонну структуру. Реформи та зміцнення Збройних сил України, зокрема у відповідь на російську агресію, зміцнили імідж України як держави, здатної захищати свій суверенітет та сприяти регіональній безпеці.

Економіка України, зокрема експорт її сільськогосподарської продукції, відіграє значну роль у глобальній продовольчій безпеці. Адже Україна, як один з найбільших експортерів зернових та олійних культур у світі відіграє ключову роль у забезпеченні продовольством мільйонів людей на планеті, зокрема країн Африки та Азії [53; с. 66]. Незважаючи на руйнування інфраструктури, блокаду портів та інші виклики, завдяки зусиллям українських аграріїв та міжнародної спільноти вдалося частково відновити експорт зерна. Це стало яскравим свідченням незламності українського народу та його важливого внеску у забезпечення стабільності на світовому продовольчому ринку.

Україна постає як країна, що втілює дух свободи і є частиною європейського цивілізаційного простору. Така позиція зміцнює міжнародний імідж держави, але водночас створює виклики в умовах гібридної війни, яка включає інформаційну агресію, військовий та економічний тиск з боку Росії. Україна стала об'єктом пропагандистської кампанії, що націлена на знищення її суверенітету та спотворення міжнародного образу.

Ключовою метою російської пропаганди є дискредитація України на міжнародній арені та розкол українського суспільства. Маніпулюючи фактами, поширюючи фейки та стереотипи, російські медіа намагаються представити Україну як нежиттєздатну державу, керовану зовнішніми силами. Водночас, вони намагаються підірвати довіру українців до власної держави, викликати внутрішні суперечності та розколоти суспільство за мовними, релігійними та політичними ознаками.

Одним із найнебезпечніших напрямків російської пропаганди є спотворення історичних фактів та фальсифікація історії українського народу. Мета таких дій – заперечити самобутність української культури, мови та історії, представивши їх як невід'ємну частину російської цивілізації.

Також російська пропаганда суттєво впливає на ставлення до України за кордоном, зокрема в США, де її дезінформаційні кампанії спрямовані на формування суспільної думки та політичного ставлення до допомоги Україні. Російська пропаганда активно експлуатує наратив про "даремне витрачання"

американських коштів на допомогу Україні. Цей маніпулятивний прийом має на меті посіяти розбрат в американському суспільстві, підірвати підтримку України та змусити США скоротити військову та фінансову допомогу та створити негативний образ України.

Успіх України залежить від здатності об'єднати всіх громадян, незалежно від їхнього етнічного походження, навколо спільної мети. Для цього необхідно не лише зберегти і розвивати українську ідентичність, а й створити привабливий образ України для наших сусідів та міжнародної спільноти. Історичний досвід України демонструє, що відсутність чіткої національної ідеї призводить до втрати державності та підпорядкування зовнішнім силам. Без чітко визначеної стратегії розвитку держава ризикує втратити суб'єктність і перетворитися на арену протистояння великих гравців.

3.2. Україна в боротьбі за збереження ідентичності та належне місце на світовій арені

Починаючи з часів здобуття незалежності Україна зіткнулася з численними викликами, включаючи економічну боротьбу, внутрішні політичні реформи та зусилля щодо регіональної інтеграції. Проте найбільшою екзистенційною загрозою, з якою вона сьогодні стикається – повномасштабне вторгнення Росії та її відкриті спроби демонтувати українську державність і суверенітет. Кампанія Росії виходить за рамки військового протистояння, спрямована на знищення культурної, політичної та національної ідентичності України.

Шлях України до національного самовизначення був складним і часто бурхливим, сформованим її унікальним історичним і геополітичним контекстом. Боротьба країни за утвердження та збереження своєї ідентичності була особливо гострою в умовах російського імперіалізму та спроб підпорядкувати українську культуру та мову. Наприклад, УПЦ МП, яка, будучи інструментом російського впливу, підривала діяльність формування української національної ідентичності, нав'язуючи ідеї "спільного цивілізаційного простору" та заперечуючи

самобутність української нації [81; с. 7]. У контексті гібридної війни, історія стала потужною зброєю, яку Росія використовує для руйнації української державності. Складна боротьба проти московського ярма продовжується і сьогодні.

Зусилля України, спрямовані на збереження своєї національної ідентичності, історично зіштовхувалися зі значними труднощами, значною мірою через російський вплив і постійні спроби нав'язати культурну та політичну гегемонію. Починаючи з часів Російської імперії і протягом усього існування Радянського Союзу, російська політика прагнула інтегрувати Україну як невід'ємну частину ширшої російської сфери впливу, систематично підриваючи українську культурну і політичну автономію. Цей постійний тиск спричинив складну історичну динаміку, коли Україна неодноразово намагалася утвердити свою самобутню ідентичність, і це прагнення посилювалося після здобуття незалежності в 1991 році.

Анексія Криму Росією у 2014 році стала грубим порушенням міжнародного права та підтвердженням агресивних намірів Кремля щодо України. Цей акт агресії, який не визнала більшість країн світу, підірвав основи міжнародного порядку та створив безпрецедентний виклик для європейської безпеки [51; с. 91]. Анексія Криму Росією була засуджена переважною більшістю країн світу, включно з членами ООН. Резолюція Генеральної Асамблеї ООН чітко засвідчила, що міжнародне співтовариство не визнає незаконну анексію півострова. Лише декілька авторитарних режимів, таких як Росія, Білорусь, Венесуела та інші, підтримали агресивні дії Кремля.

Окупація Криму стала демонстрацією готовності Росії використовувати силу для досягнення своїх геополітичних цілей. Цей акт агресії не лише загрожує територіальній цілісності України, але й підриває її суверенітет та незалежність, що є невід'ємними складовими її національної ідентичності

Російська окупація Донбасу в 2014 році є частиною "великої стратегії" Росії, спрямованої на утримання впливу на пострадянському просторі та недопущення буферної України до інтеграції із Заходом. Як зазначається в

статті, для Росії перехід України на бік Заходу означав порушення геополітичного балансу на її шкоду, що послаблює геополітичні позиції РФ та створює велику перешкоду у планах створення підконтрольного їй макрорегіону.

Інтервенція Росії на Сході України спирається на ідею "Новоросії" та історичні претензії на ці території, це обґрунтування яких є слабким і не має реальної історичної основи [46; с. 137].

Росія, починаючи з 2014 року, намагалася дестабілізувати східні та південні регіони України через інтервенцію через підтримку збройних угруповань. Мета полягала у створенні "тліючого конфлікту" для дестабілізації України, що включало підтримку квазіреспублік "ЛНР" і "ДНР". Цей заморожений конфлікт покликаний служити постійним джерелом напруженості, що ставить під загрозу українську суверенність та єдність.

Повномасштабне вторгнення Росії в Україну у лютому 2022 року стало кульмінацією тривалої агресії Кремля, перетворивши локальний конфлікт на Донбасі на повномасштабну війну. Цей акт агресії, спрямований на знищення української державності та підпорядкування її Росії, спровокував гуманітарну катастрофу та загрозу стабільності в усьому регіоні.

Підхід Росії до досягнення своїх цілей в Україні відзначений грубими та систематичними порушеннями міжнародного права. Намагаючись приборкати український опір і деморалізувати населення, що проявляється у систематичному руйнуванні матеріальних та нематеріальних складових української ідентичності. Російські війська свідомо обстрілюють історичні пам'ятки, музеї, церкви та інші культурні об'єкти, намагаючись знищити матеріальні свідчення української історії, або ж вивозять на територію Росії, присвоюючи як здобутки російської культури. Паралельно з цим, окупанти здійснюють масові депортації українців, зокрема дітей, до Росії, щоб змінити етнічний склад окупованих територій та вирвати нове покоління з українського культурного середовища.

В окупованих містах вводиться російська мова як основна мова навчання, забороняється українська мова та література, а навчальні програми змінюються так, щоб виправдати російську агресію. Репресії проти українських активістів,

письменників, журналістів та інших представників інтелігенції мають на меті залякати українське суспільство та знищити його інтелектуальний потенціал.

Інформаційна війна є однією з ключових складових гібридної агресії Росії проти України, яка розпочалася ще задовго до відкритого військового вторгнення. Росія використовує цей інструмент для знищення української державності та підризу єдності українського суспільства, водночас прагнучи вплинути на громадян Росії та Європи з різними цілями. В Україні інформаційна війна спрямована на деморалізацію суспільства, розкол між різними етнічними та мовними групами, а також на формування негативного іміджу української державності та збройних сил.

У Росії інформаційні атаки виправдовують агресивні дії керівництва країни, мобілізуючи громадську підтримку. Водночас у країнах Європи інформаційна кампанія спрямована на дискредитацію України та європейських цінностей, зокрема через поширення дезінформації про ЄС і НАТО.

Росія, обмежена в ресурсах для широкомасштабних військових дій, використовує інформаційні війни як альтернативний засіб тиску на Україну та міжнародну спільноту. Інформаційна війна не вимагає великих фінансових ресурсів чи військової сили, але потребує доступу до інформаційних мереж і технологій для поширення пропаганди, дезінформації та маніпуляцій. Ця стратегія дає Росії перевагу, оскільки дозволяє обійти міжнародні норми і права, використовуючи не лише пропагандистські інструменти, але й кіберзасоби та дезінформаційні кампанії без чітких меж і рамок [60; с. 158].

З 2013 року, особливо в період Євромайдану, російська інформаційна агресія перейшла у активну фазу, і було запущено операції, що базувалися на концепції "руського мира". У межах цієї доктрини Росія активно формувала образ України як "ворожої держави", де українців зображували через ярлики "фашистів" і "бандерівців". Це сприяло посиленню соціального конфлікту всередині України між російськомовними і україномовними громадянами, а також створювало основу для подальшого виправдання військової агресії під приводом "захисту російськомовного населення".

До військової агресії Росія застосовувала тактику "м'якої сили", використовуючи культурний і медіапростір України для поширення ідей, що підтримують її геополітичні цілі. Вплив охоплював пропаганду російської культури через медіа, мовні ініціативи, зокрема через "Русский мир", просування російської мови як рідної для всіх українців і використання інтернет-ресурсів для русифікації інформаційного простору. Підконтрольні російські телеканали активно транслювалися в Україні, пропагуючи ідеї "братньої єдності" двох народів та демонструючи інтеграцію з Росією як єдино можливий варіант для України.

З початком військового вторгнення Росія посилила інформаційну агресію, намагаючись переконати міжнародну спільноту у правомірності своїх дій. Ця інформаційна кампанія спрямована не лише на українців, але й на міжнародну аудиторію з метою виправдання війни та демонізації України та Заходу. Інформаційна війна, яку веде Росія, є суттєвим викликом для України.

Міжнародна реакція на повномасштабне вторгнення Росії в Україну виявила як потужну підтримку демократичних цінностей і прагнення до захисту міжнародного правопорядку, так і певні обмеження глобальної солідарності. З одного боку, багато країн рішуче засудили агресію Росії, вживши небачені раніше санкції, надавши Україні значну військову, фінансову та гуманітарну допомогу, а також прийнявши мільйони українських біженців.

Збройна агресія Росії проти України спровокувала одну з найбільших міграційних криз в Європі. За різними оцінками, за кордоном перебуває від 5 до 8 мільйонів українців, що ставить нашу країну на восьме місце у світовому рейтингу за кількістю емігрантів. Ця ситуація поглиблюється триваючою війною та невизначеністю щодо майбутнього. Паралельно з міграцією, Україна зіштовхується з гострою демографічною кризою, свідченням чого є катастрофічне падіння народжуваності. За останні роки кількість новонароджених скоротилася майже на 61%. Такий демографічний спад загрожує не лише уповільненню післявоєнного відновлення, а й існуванню держави в довгостроковій перспективі [41; с. 33].

Європейський Союз, Сполучені Штати, Канада, Велика Британія та багато інших країн запровадили обмежувальні заходи, спрямовані на ізоляцію Росії, демонструючи підтримку суверенітету та територіальної цілісності України. Однак, варто критично оцінити як масштаб цієї допомоги, так і її стабільність у довгостроковій перспективі.

Попри видиму єдність, відмінності в підходах окремих країн до підтримки України та застосування санкцій проти Росії залишаються. Водночас, західні країни часто дотримуються обережного підходу, щоб уникнути прямого конфлікту з Росією. Багато політичних діячів в Європі постійно наголошують на небезпеці ескалації, що нерідко відображається в обмеженому наданні критично важливих озброєнь для України або затримці таких поставок. Ця політика, відома як "дозована підтримка", створює враження, що Захід готовий підтримувати Україну лише до певної межі, уникаючи потенційного зіткнення з Росією. Цей підхід демонструє обмеженість міжнародної підтримки та показує, що стратегічні інтереси іноді переважають над етичними принципами.

Економічні санкції також виявилися не такими однозначними, як очікувалося. Хоча санкції проти російського фінансового та енергетичного секторів завдали значних збитків економіці РФ, їхній ефект є обмеженим, особливо через те, що низка країн, зокрема Індія та Китай, продовжують економічні відносини з Росією [69; с. 23]. Це підриває загальний ефект санкцій і дозволяє Росії уникати найбільш руйнівних наслідків, зокрема через зростання експорту енергоносіїв до країн, які утримуються від засудження російської агресії. Таким чином, світова спільнота залишається розділеною, і реальний вплив санкцій обмежується відсутністю універсальної підтримки.

Україна, з іншого боку, перетворилася з держави, що прагнула стабільності та поступової інтеграції до європейських структур, у символ боротьби за свободу та демократію, протистояння авторитаризму. Водночас, її роль на світовій арені не тільки зміцнилася, але й стала більш обтяжливою. Україна, приймаючи допомогу та фінансову підтримку, також залежить від політичної волі своїх партнерів, зокрема США та ЄС, для яких питання підтримки України нерідко

стає предметом внутрішньополітичних дебатів. Надмірна залежність України від зовнішньої допомоги може згодом вплинути на її позицію у світі, зокрема якщо міжнародна увага та інтерес до конфлікту ослабнуть.

Україна також постала перед новими викликами у сфері інформаційної війни, де зросла її роль як глобального лідера в боротьбі з дезінформацією та пропагандою. Цей напрям діяльності вимагає значних зусиль для збереження підтримки міжнародної спільноти і привернення уваги до конфлікту, який, на жаль, може втратити актуальність на фоні інших глобальних викликів.

Міжнародна підтримка Україні є значною, вона водночас обмежена та не завжди послідовна, а зміна ролі України на світовій арені приносить як нові можливості, так і виклики. Україна стала символом опору і стійкості, однак її подальший шлях потребує зусиль у збереженні міжнародної підтримки та мінімізації залежності від зовнішніх факторів.

ООН, попри засудження російської агресії та надання гуманітарної допомоги, виявилася обмеженою у своїх діях через право вето Росії в Раді Безпеки. Це унеможливує ефективне вирішення конфлікту та підкреслює необхідність реформи ООН.

Діяльність МАГАТЕ на Запорізькій АЕС виявила суттєві обмеження міжнародних організацій в умовах збройного конфлікту. Хоча агентство оперативно відреагувало на загрози ядерній безпеці, його можливості виявилися недостатніми для забезпечення реального захисту станції [68; с. 297]. Незважаючи на моніторинг, МАГАТЕ не може гарантувати безпеку ЗАЕС, яка перебуває під постійною загрозою обстрілів. Прагнення агентства зберегти нейтралітет часто призводить до ухиляння від прямої критики агресора, що підриває довіру до його ефективності. Ситуація навколо ЗАЕС демонструє, що МАГАТЕ потребує реформи для ефективнішого реагування на ядерні загрози в умовах військових конфліктів.

Роль міжнародних гуманітарних організацій, зокрема МКЧХ, у війні Росії проти України викликає серйозні запитання. Хоча вони надають необхідну допомогу, їхня діяльність часто суперечить принципам нейтралітету та

гуманітарної допомоги. Зокрема, МКЧХ неодноразово звинувачували у співпраці з російськими окупантами під час депортації українців, що підриває довіру до організації та ставить під сумнів її ефективність. Інші гуманітарні організації, хоча й активні, часто обмежуються технічною допомогою, уникаючи прямої критики агресора. Тому необхідно критично оцінювати діяльність усіх міжнародних організацій, які працюють в зоні конфлікту, та вимагати від них більшої прозорості та ефективності.

Сьогодні Україна відіграє значну роль на світовій арені, здобувши репутацію символу боротьби за свободу та демократію в умовах агресії з боку Росії. Ставши жертвою відкритого вторгнення, Україна не лише захищає власну територію, але й активно відстоює своє право на національну ідентичність, яка постійно піддається загрозам через російську експансіоністську політику.

3.3. Горизонти та перспективи подальшого поступу України з огляду на поточні світові процеси

Україна стоїть на важливому перехресті, стикаючись з численними можливостями та викликами на міжнародній арені. У світлі посилення геополітичної напруженості та внутрішніх потреб розвитку, вибір, який Україна робить сьогодні, суттєво вплине на її майбутню роль та успішність як незалежної, стійкої держави в міжнародному співтоваристві.

Шлях України за останні десятиліття був позначений глибокою трансформацією від пострадянської республіки до демократичної держави, яка прагне до глибокої інтеграції в європейське співтовариство. Сьогодні перед Україною стоять як величезні виклики, так і критичні можливості. Агресія Росії, що триває з 2014 року і досягла кульмінації у вигляді повномасштабного вторгнення у 2022 році, підкреслила стратегічну важливість України в глобальній архітектурі безпеки, поставивши її в центр уваги як країну, що знаходиться на лінії фронту демократії. На тлі цих викликів Україна також розпочинає суттєві реформи, спрямовані на зміцнення демократичного

врядування, забезпечення економічної стабільності та посилення національної стійкості.

Європейський Союз став основним економічним партнером, який надає Україні значну фінансову допомогу та пропонує шлях до потенційного членства в ЄС. Інтеграція з ЄС є головною метою економічної стратегії України, яка передбачає приведення правових, економічних та регуляторних стандартів у відповідність до європейських. Хоча шлях до членства в ЄС є довгим і складним, економічні та політичні стимули є суттєвими. Вступ до ЄС може відкрити нові ринки, залучити іноземні інвестиції та забезпечити більшу політичну підтримку суверенітету і територіальної цілісності України. Економічне відновлення та зростання України мають важливе значення для її майбутнього прогресу, особливо в той час, коли країна намагається оговтатись від руйнувань, спричинених війною, що триває. Українська економіка продемонструвала неабияку стійкість, маючи потужний аграрний сектор та ІТ-індустрію, що стрімко розвивається. Незважаючи на ці сильні сторони, війна серйозно вплинула на інфраструктуру, порушила торговельні шляхи та збільшила фінансове становище.

Україні варто розглядати торговельні та інвестиційні можливості за межами Європи. Зміцнення економічних відносин зі Сполученими Штатами, Канадою та країнами Азії може диверсифікувати її торговельні партнерства та зменшити економічну залежність від будь-якого окремого блоку. Залучення прямих іноземних інвестицій залишається пріоритетом, і український уряд впроваджує реформи, спрямовані на поліпшення бізнес-середовища, зниження рівня корупції та забезпечення більшої прозорості.

Українська інтеграція до Європейського Союзу та НАТО, що стала трохи реальнішою завдяки відважній боротьбі проти російської агресії, також має свої критичні аспекти. Незважаючи на повномасштабну війну, Україна продемонструвала безпрецедентну швидкість та рішучість у процесі євроінтеграції. За менш ніж пів року після подання заявки, країна отримала статус кандидата в ЄС, що стало визнанням європейських прагнень українського

народу. Багато європейських країн підтримують розширення ЄС та посилення військового партнерства з Україною, однак існують і внутрішні сумніви щодо того, як це вплине на стабільність ЄС, враховуючи економічні та політичні виклики. Подальша європейська інтеграція вимагає від України проведення масштабних реформ, і хоча Україна демонструє відданість до реформування, ці процеси є складними та довготривалими, а їх успішність залежить від сталості підтримки з боку партнерів.

Підтримка НАТО, хоча і без формального членства, відіграє важливу роль у зміцненні обороноздатності України. Альянс забезпечив необхідну військову підготовку, обмін розвідданими та сучасним озброєнням, що дозволило Україні зміцнити свої стратегічні позиції. Однак ступінь залучення НАТО залишається обмеженим, оскільки Альянс ретельно зважає ризики прямої конфронтації з Росією і відсутні прямі заяви про можливість вступу до НАТО. Майбутня співпраця з НАТО та потенційна перспектива членства залишаються наріжним каменем стратегії безпеки України, хоча значні політичні та оперативні виклики зберігаються.

Перспективи України в міжнародній політиці значною мірою залежать від ефективності її стратегії щодо інтеграції до європейських структур, зміцнення обороноздатності та розширення міжнародної підтримки, що потребує ретельного аналізу та адаптації до сучасних глобальних процесів.

Одним із ключових викликів є обмеженість міжнародної оборонної підтримки. Незважаючи на значну допомогу з боку країн Заходу, Україна зіштовхується із затримками та обмеженнями у постачанні зброї та військового обладнання. Це стосується, зокрема, поставок далекобійних систем, які є критично важливими для української армії, але часто супроводжуються умовами та обмеженнями з боку союзників. Крім того, у Європейському Союзі існують внутрішні розбіжності щодо обсягів та характеру підтримки України, зокрема через позицію Угорщини, яка регулярно блокує ухвалення фінансових рішень у сфері оборони, призначених для України. Така ситуація вимагає від України не лише шукати нових шляхів зміцнення обороноздатності, але й активно брати

участь у дипломатичних процесах, що дозволить уникнути критичних залежностей від окремих країн або політичних рішень.

Проблема політичної непевності в Сполучених Штатах також становить значний виклик для майбутнього України. На сьогодні США є одним із головних союзників України, надаючи значну військову, економічну та дипломатичну підтримку. Проте зміна політичної ситуації в самих Штатах, у зв'язку з результатами президентських виборів та зростанням внутрішньої поляризації, може вплинути на рівень підтримки України. Можливі зміни в зовнішньополітичних пріоритетах США змушують Україну замислитись над диверсифікацією своїх партнерів і пошуком нових шляхів забезпечення своєї безпеки та економічної стабільності. Подібна непередбачуваність міжнародної політики підкреслює необхідність для України розробляти стратегічні плани з урахуванням різних сценаріїв розвитку світової політичної обстановки.

Нещодавні заяви та обговорення навколо можливого підходу Дональда Трампа до припинення війни в Україні виявляють глибоке занепокоєння серед керівництва НАТО та Європи стосовно ширших наслідків для глобальної безпеки та трансатлантичних відносин. Голова Військового комітету НАТО адмірал Роб Бауер наголосив, що будь-яка мирна угода, яка дозволить Росії утримувати окуповані території в Україні, не лише загрожуватиме суверенітету України, але й може надихнути інші авторитарні режими на порушення міжнародних норм. За його словами, питання безпеки України має глобальне значення; дозволити Росії претендувати на перемогу означатиме дестабілізацію світового порядку та ослаблення інтересів США у збереженні глобальної стабільності.

Обраний президент Трамп і його команда пропонують швидке припинення конфлікту, що включає план обраного віце-президента Дж. Д. Венса, який узгоджується з інтересами Кремля: залишити окуповані території під контролем Росії та виключити можливість вступу України до НАТО. Така пропозиція викликала глибоке занепокоєння серед європейських лідерів та оборонних

експертів, які попереджають, що можлива зміна політики США може змусити Європу переосмислити свою залежність від американської військової підтримки.

Лідери Європи, зокрема президент Чехії Петр Павел, висловлюють сумніви, що політика Трампа відповідатиме інтересам Європи та України в довгостроковій перспективі. Це призвело до поновлення закликів до зміцнення оборонного потенціалу Європи та зниження залежності від США в гарантуванні безпеки. На недавньому оборонному саміті посадовці наголошували на важливості збільшення витрат на оборону та нарощування військово-промислових можливостей Європи, враховуючи існуючі обмеження у виробництві боєприпасів і техніки.

Тісний зв'язок між обороною Європи та підтримкою США залишається важливим фактором безпеки, про що свідчить активна військово-промислова співпраця між обома сторонами Атлантики. Однак обережні заяви адмірала Бауера та інших офіційних осіб відображають зростаючу впевненість у тому, що Європі необхідно прискорити розвиток власного оборонного потенціалу, враховуючи можливі політичні зміни в США. Хоча попередні вимоги Трампа щодо збільшення оборонних витрат в НАТО дали позитивні результати, нині європейські лідери стурбовані можливими економічними труднощами, якщо їм доведеться нести більшу частку відповідальності за безпеку регіону [32].

Ці обговорення ще раз підтверджують, що Україна відіграє ключову роль у забезпеченні стабільності європейських і трансатлантичних відносин. У світлі ймовірних змін у зовнішній політиці США за президентства Трампа, стратегічний контекст наголошує на необхідності підвищення стійкості та готовності Європи захищати не лише суверенітет України, але й фундаментальні принципи міжнародного права та територіальної цілісності.

Іншим важливим аспектом є обмеженість існуючих світових структур безпеки, таких як ООН, яка на практиці продемонструвала недостатність дієвих механізмів для попередження або розв'язання конфліктів високої інтенсивності, до яких належить російське вторгнення в Україну. Ситуація в Україні поставила під сумнів ефективність міжнародних безпекових організацій, які не змогли

забезпечити належного захисту від агресії, що поглиблює недовіру до таких структур. Україна, прагнучи до зміцнення свого міжнародного становища, повинна враховувати обмеженість цих інституцій, шукаючи альтернативні способи забезпечення власної безпеки, зокрема через розширення партнерства з країнами, які поділяють її цінності та інтереси.

З огляду на ці виклики, одним із перспективних напрямів зовнішньої політики України є посилення багатосторонніх партнерств. Зміцнення відносин із Європейським Союзом залишається пріоритетом, однак Україна також активно шукає можливості для розвитку економічних і політичних відносин із країнами Азії, Близького Сходу, Африки та Латинської Америки. Розширення мережі міжнародних партнерів дозволить Україні зменшити залежність від окремих країн і сприятиме більшій стабільності в умовах сучасного політичного середовища. Багатовекторна політика також надає Україні можливість знайти нових економічних союзників та інвестиційні ринки, що стане важливим кроком у процесі відновлення економіки та розвитку промислового потенціалу.

Важливим елементом для забезпечення довготривалої безпеки є підвищення стратегічної автономії в обороні. Хоча Україна покладається на допомогу міжнародних партнерів, зокрема НАТО, для забезпечення обороноздатності, розвиток власної військово-промислової бази та розширення виробництва оборонної техніки є життєво важливими для посилення незалежності у сфері безпеки. В умовах, коли міжнародна підтримка може бути непостійною, інвестиції у власні оборонні ресурси та технології дозволять Україні зменшити зовнішню залежність та збільшити здатність захищати свою територіальну цілісність.

Інформаційна політика та публічна дипломатія є ще одним критично важливим напрямом, який дозволяє Україні формувати позитивний міжнародний імідж, сприяти підтримці з боку іноземних громадян і урядів. Сильна публічна дипломатія допомагає Україні комунікувати з міжнародною спільнотою, інформуючи про справжню ситуацію в країні, спростовуючи дезінформацію та укорінюючи свій імідж як держави, яка послідовно відстоює

демократичні цінності та повагу до міжнародного права. Зусилля в цій сфері включають поширення української культури за кордоном, підтримку культурної спадщини та сприяння контактам з громадянським суспільством за кордоном.

Війна в Україні має кілька потенційних сценаріїв завершення, кожен з яких залежить від внутрішніх і зовнішніх чинників, зокрема, від рішучості сторін, міжнародної підтримки та динаміки на полі бою.

Сценарій повної перемоги України передбачає відновлення її суверенітету над усіма окупованими територіями, включно з Кримом. Це можливе за умови, якщо українські Збройні Сили продовжать наступальну кампанію, досягнувши значних успіхів на полі бою. Реалізація цього сценарію потребує значної та сталої підтримки з боку міжнародних партнерів, особливо в постачанні сучасної зброї, фінансової допомоги для стабілізації економіки та політичної підтримки. Проте з огляду на виснаженість України цей сценарій малоімовірний в найближчому часі.

Замороження конфлікту можливе у випадку досягнення тимчасового перемир'я без остаточного вирішення територіальних питань. Це означає припинення активних бойових дій, але збереження невизначеності щодо остаточного статусу окупованих територій. Такий сценарій створює ризик "тліючого" конфлікту, подібного до Придністров'я або Абхазії, що тривалий час залишалися під фактичним контролем сепаратистських сил, підтримуваних Росією. Заморожений конфлікт потенційно дуже ослаблює Україну, що на руку Росії.

Мирний процес із досягненням компромісів є можливим, але складним для обох сторін. Переговори можуть включати територіальні поступки, нейтральний статус України чи обмеження військових можливостей. Цей варіант має низьку підтримку серед українського населення та політиків, які вбачають у компромісах загрозу суверенітету. Міжнародні організації можуть виступати посередниками, однак для стійкого миру знадобиться узгоджений підхід, що враховує як суверенітет України, так і безпекові інтереси регіону. Умови

компромісу також мають бути прийнятні для основних міжнародних партнерів, таких як ЄС та НАТО, що підтримують територіальну цілісність України.

Сценарій перемоги Росії передбачає, що вона зберігає контроль над захопленими територіями, а Україна змушена прийняти умови, які можуть включати визнання територіальних змін та обмеження на міжнародну інтеграцію, вимоги нейтральності та обмеження на військовий склад армії. Такий розвиток подій серйозно підірве систему міжнародного права, заохотивши агресорів до

Міжнародне втручання передбачає більш активну роль країн НАТО або інших міжнародних гравців, зокрема введення миротворчих сил або підтримку військових дій. Хоча НАТО не може прямо втрутитися, не ризикуючи ескалацією до глобального конфлікту, інші форми втручання, як-то місії ООН, можуть розглядатися для забезпечення безпеки та стабільності. Втручання допоможе зупинити бойові дії, але може не вирішити питання суверенітету на спірних територіях. Досягнення стабільного миру вимагає узгоджених дій усіх зацікавлених сторін, включно з Росією, що ускладнює реалізацію цього варіанту. Втручання також залежить від готовності міжнародної спільноти надати довготривалу підтримку, що поки виглядає малоімовірним.

Доля України – це водночас і питання збереження міжнародних норм, і питання балансу сил між демократичним і авторитарним світом. Перспективи України в контексті сучасної світової політики пов'язані зі здатністю адаптуватися до динамічних змін і розвивати ефективні стратегії для подолання викликів. Розширення партнерств, зміцнення національної безпеки, підтримка стратегічної автономії та активна публічна дипломатія створюють підґрунтя для досягнення стратегічних цілей України. Враховуючи непевність сучасного міжнародного середовища, успіх України у цих напрямках залежить від здатності держави ефективно використовувати можливості, які пропонують поточні світові процеси.

Висновки до Розділу 3

Складність шляху України до забезпечення сильної та незалежної ідентичності на світовій арені демонструє як виклики, так і стійкість. Історично розташована на перетині конфліктуючих сил, Україна сформувала свою ідентичність завдяки унікальному поєднанню культурної, політичної та історичної динаміки.

Триваюча боротьба за суверенітет проти агресивної політики Росії, що включає використання військової сили, пропаганду та спроби підірвати українську культуру і автономію, підкреслює екзистенційний характер боротьби України. Ця війна прискорила наближення України до демократичних принципів і європейських прагнень, водночас зміцнивши її роль як захисного щита проти авторитарних зазіхань у Європі.

Хоча міжнародна спільнота висловила значну солідарність з Україною, запровадивши санкції проти Росії та надавши гуманітарну допомогу, реакція міжнародних організацій, зокрема ООН, виявилася обмеженою через процедурні перешкоди та протиріччя інтересів окремих держав-членів. НАТО та ЄС, незважаючи на підтримку України, дотримуються обережної позиції щодо прямого військового втручання.

Успіх України в майбутньому залежатиме від її здатності використовувати міжнародну підтримку, зміцнювати внутрішнє врядування та зменшувати ризики, пов'язані з геополітичною нестабільністю, що є вирішальними факторами для розвитку країни.

ВИСНОВКИ

Складна динаміка світової політики підкреслює еволюцію взаємодії між державними і недержавними акторами, що відображає багатогранний і все більш взаємопов'язаний глобальний ландшафт.

Державні актори, як історично домінуючі сили в міжнародних відносинах, продовжують відігравати життєво важливу роль у формуванні світової політики, створенні альянсів і забезпеченні своїх інтересів за допомогою поєднання військових, економічних і дипломатичних стратегій. Ці дії глибоко вкорінені в принципах суверенітету і самовизначення, коли кожна держава ставить на перше місце свою безпеку, процвітання і позицію на світовій арені. Однак відповідальність і роль держав стали більш складними, оскільки вони покликані вирішувати проблеми, які виходять за межі традиційних кордонів, від зміни клімату і глобальних криз у сфері охорони здоров'я до економічної нерівності і загроз кібербезпеки.

У цьому контексті недержавні актори – міжнародні організації, неурядові організації, транснаціональні корпорації – стали впливовими учасниками на міжнародній арені. Ці суб'єкти діють за межами національних кордонів, часто заповнюючи прогалини в управлінні, залишені державами, і вирішуючи питання, які потребують скоординованих, транскордонних рішень. Такі міжнародні організації мають значний вплив на формування світової політики, встановлення стандартів та сприяння співробітництву у вирішенні нагальних глобальних проблем. Так само неурядові організації відстоюють права людини, захист довкілля та економічний розвиток, мобілізуючи ресурси та впливаючи на громадську думку, щоб сприяти змінам у політиці.

Транснаціональні корпорації також відіграють значну роль, використовуючи економічну владу для впливу на торговельну політику в глобальному масштабі. Через інвестиції, ланцюги поставок і практику працевлаштування ці корпорації можуть суттєво впливати на економічну стабільність і траєкторії розвитку різних регіонів. Складна взаємодія між цими суб'єктами та державними акторами ілюструє, якою мірою переосмислюються

традиційні концепції влади та суверенітету. Держави більше не обмежуються односторонніми діями або ізольованими рішеннями, вони повинні орієнтуватися в павутині взаємозалежностей і узгоджувати свої стратегії з інтересами і діями недержавних акторів, які мають власні потенціал і вплив.

В основі цієї динаміки лежить концепція ідентичності, яка стала вирішальним фактором у світовій політиці. Конструктивістські перспективи підкреслюють, як ідентичність формує зовнішньополітичний вибір і впливає на альянси, конфлікти та дипломатичні ініціативи. Національна ідентичність, переплетена з культурними та історичними наративами, керує державами у взаємодії з іншими, впливаючи не лише на їхню зовнішню політику, але й на внутрішню згуртованість. Наприклад, держави, які вважають себе захисниками демократичних цінностей, можуть прагнути до створення альянсів з іншими демократичними країнами, тим самим зміцнюючи спільну ідентичність, яка виходить за межі кордонів і сприяє формуванню колективного відчуття мети. І навпаки, авторитарні режими часто віддають перевагу стабільності і контролю, розглядаючи міжнародні альянси через призму суверенітету над глобальною співпрацею.

Питання ідентичності в глобальній політичній системі є багатограним і охоплює елементи культурного, ідеологічного та політичного вимірів. Питання ідентичності стало центральним у сучасному геополітичному ландшафті, де динаміка національних, культурних та ідеологічних ідентичностей безпосередньо впливає на міжнародні відносини та процеси прийняття рішень. Ідентичність не лише слугує основою для поведінки держави, але й відображає глибші прагнення та цінності, які кожен актор приносить на світову політичну арену.

Боротьба за збереження або зміну ідентичності є важливим чинником у міжнародній політиці, що визначає характер взаємодії між суб'єктами. Спільні норми та цінності, сформовані через колективну ідентичність, сприяють стабільності та міжнародній співпраці. У той же час, розбіжності у сприйнятті ідентичності часто стають джерелом конфліктів, які мають як регіональні, так і

глобальні наслідки. Ідентичність дедалі частіше використовується як інструмент м'якої сили, здатний підвищити привабливість держави чи організації, забезпечуючи досягнення політичних цілей без використання примусу.

Для України боротьба за утвердження чіткої та виразної ідентичності набула нового рівня актуальності та важливості, особливо у світлі війни з Росією. Ця боротьба є не лише територіальною, але й символічною, оскільки вона уособлює зіткнення ідентичностей: суверенної, демократичної України, яка прагне європейської інтеграції, та російської держави, яка прагне відновити свій вплив на колишні пострадянські території.

Важливість української ідентичності підкреслюється її прагненням до євроінтеграції та прихильністю до демократичних цінностей, які різко контрастують з авторитарними тенденціями, що спостерігаються в сусідній Росії. Ця відповідність ідентичності західним демократичним нормам сприяє встановленню стратегічних партнерських відносин і зміцненню позицій України в міжнародному співтоваристві. Однак ця ідентифікаційна орієнтація також створює виклики, оскільки курс України на членство в Європейському Союзі та НАТО посилює напруженість у відносинах з Росією, що призводить до значних геополітичних протиріч. На світовій арені ідентичність України перетворилася на символ стійкості та суверенітету, втілюючи принципи самовизначення та опору зовнішній агресії. Українська ідентичність стала важливим чинником у протидії зовнішнім загрозам, збереженні суверенітету та просуванні інтересів країни на міжнародній арені.

Ідентичність відіграє фундаментальну роль у сучасних міжнародних відносинах і світовій політиці, стаючи одним із ключових чинників, що впливають на політичні стратегії, формування альянсів і виникнення конфліктів. У глобалізованому світі, де кордони між державами та недержавними акторами все більше розмиваються, ідентичність перетворюється на стратегічний ресурс. Вона не лише мобілізує внутрішні ресурси держави, а й слугує інструментом для формування її позитивного іміджу на міжнародній арені. Це дозволяє державам

легітимізувати свої політичні рішення як на внутрішньому, так і на зовнішньому рівнях.

Таким чином, ідентичність стає ключовим чинником у боротьбі за вплив у сучасному світі, формуючи стратегії співпраці чи конфронтації. Усвідомлення значущості ідентичності та її потенціалу є важливим для прогнозування динаміки глобальних процесів і забезпечення стабільності у міжнародних відносинах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Archer, C. (2001). *International Organizations: Third Edition*. London: Routledge. P. 225
2. Bettie, Molly (2015). *Ambassadors Unaware: The Fulbright Program and American Public Diplomacy*. *Journal of Transatlantic Studies*, vol. 13, no. 4, pp. 358–372
3. Betts, R. F. (1961). *Assimilation and Association in French Colonial Theory, 1890-1914*. University of Nebraska Press. P. 224
4. Claude, Inis L. (1971) *Swords into Plowshares; the Problems and Progress of International Organization*. Random House, 4th edition. P. 514
5. Elon Musk exerts deepening influence on Donald Trump’s presidential transition, CNN, URL: <https://www.cnn.com/2024/11/10/politics/musk-trump-influence-transition> (дата звернення: 14.11.2024)
6. Hedley, B. (2012). *The anarchical society: a study of order in World politics*. New York: Columbia University Press. P. 368
7. Holsti, K. J. (1970). *National role conceptions in the study of foreign policy*. *International Studies Quarterly*, vol. 14, no. 3, pp. 233-309.
8. Huntington, Samuel P. (1993) *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order*. Simon & Schuster. P. 368
9. Katzenstein, P. J. (1996) *The Culture of National Security: Norms and Identity in World Politics*. New York: Columbia University Press. – P. 562
10. Keohane, R., & Nye, J. (1989). *Power and Interdependence: World Politics in Transition*. Harper Collins, 2nd ed. [New York]. P. 314
11. Keohane, Robert O. (1984) *After Hegemony: Cooperation and Discord in the World Political Economy*. Princeton University Press. P. 320
12. Kissinger, H. (1994). *Diplomacy*. Simon & Schuster. P. 912
13. Krasner, S. D. (1999). *Sovereignty: Organized Hypocrisy*. Princeton University Press. P. 280
14. Kymlicka, W. (2010) *Multicultural Odysseys: Navigating the New International Politics of Diversity*. Oxford: Oxford University Press. P. 384

15. March, J. G., and Olsen, J.P. (1998) The Institutional Dynamics of International Political Orders. *International Organization*, Vol. 52, No.4, P.943–969
16. Mayntz, R. (2002). National States and Global Governance. VII Inter-American Congress of CLAD on State and Public Administration Reform, Lisbon, 29-44.
17. Mingst, K. (2024). International organization. *Encyclopedia Britannica*. URL: <https://www.britannica.com/topic/international-organization>
18. Montevideo Convention on the Rights and Duties of States. Done at: Montevideo. 1933 URL: https://avalon.law.yale.edu/20th_century/intam03.asp
19. Morgenthau, H J. (1948) *Politics among nations: the struggle for power and peace* / H. J. Morgenthau. – New York : Knopf. – P. 489
20. Newbury, C. (1995). Background to Genocide: Rwanda // *A Journal of Opinion* 23, no. 2. P. 12–17
21. Nicula, A., & Nicula, A. (2015). Development of transnational corporations in the world: opportunities and threats. *Progress in Economic Sciences*, vol. 2, P.279-294
22. Nye, J. & Keohane R. (1971) *Transnational Relations and World Politics: An Introduction*. *International Organization*, Vol. 25, No. 3, pp. 329-349
23. Nye, J. H. (2004) *Soft Power: The Means to Success in World Politics*. 1st ed. New York: Public Affairs. P. 280
24. Prizel I. *National Identity and Foreign Policy. Nationalism and Leadership in Poland, Russia, and Ukraine*. - Cambridge: Cambridge University Press, 1998. — P. 28-29
25. Rosenau J. (1990) *Turbulence in World Politics: A Theory of Change and Continuity*. Princeton: Princeton University Press. P. 480.
26. Saifullah, K., & Ahmad, D. A. (2020). The increasing influence of the Non-State Actors in international politics. *Journal of European Studies* - Vol.36, No.2, 39–57
27. Schwarz, T., & Lynch, C. (2016). Religion in International Relations. *Oxford Research Encyclopedia of Politics*. URL:

<https://oxfordre.com/politics/view/10.1093/acrefore/9780190228637.001.0001/acrefore-9780190228637-e-122> (дата звернення: 14.11.2024)

28. Shambaugh, D. (2013) *China Goes Global: The Partial Power*. Oxford University Press. P. 416

29. Sutter, R. (2016) *China's Foreign Relations: Power and Policy since the Cold War*. Rowman & Littlefield. P. 320

30. The Covenant of the League of Nations URL: <https://www.ungeneva.org/en/about/league-of-nations/covenant>

31. The North Atlantic Treaty URL: https://www.nato.int/cps/uk/natohq/official_texts_17120.htm?selectedLocale=en (дата звернення: 14.11.2024)

32. Trump Should Not Let Putin Claim Victory in Ukraine, Says NATO Official, The New York Times, URL: <https://www.nytimes.com/2024/11/09/world/europe/trump-nato-putin-ukraine.html?smid=url-share> (дата звернення: 14.11.2024)

33. United Nations Millennium Declaration / General Assembly resolution 55/2 URL: <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/united-nations-millennium-declaration> (дата звернення: 14.11.2024)

34. Waltz, K. N. (2000). *Structural Realism after the Cold War*. *International Security*, vol. 25, no. 1, pp. 5-41

35. Waltz, Kenneth N. (1979) *Theory of International Politics*. Philippines: Addison-Wesley Publishing Company. P. 251

36. Weiss, T. G. (2013). *Global Governance: Why? What? Whither?* Cambridge: Polity Press

37. Актуальні проблеми сучасних міжнародних відносин. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. 17-18 листопада 2023 р., м. Дніпро. / ред. кол.: І.В. Іщенко, І.К. Головка, П.Г. Петров. Дніпро: ПрінтДім, 2023, С. 290

38. Бані-Насер Фаді Миротворчі операції ООН: теорія і практика / Фаді Бані-Насер // Проблеми міжнародних відносин. - 2015. - Вип. 10-11. - С. 24-36

39. Бернік Ф. Культурна ідентичність в епоху глобалізації. Небезпека та перспективи / Ф. Бернік // Слово і час. - 2005. - № 12. - С. 73-78
40. Блакитні шоломи: Що треба знати про миротворчі місії ООН, DW URL: <https://p.dw.com/p/2jXa1> (дата звернення: 14.11.2024)
41. Бондар Т. В., Ганюков О. А. Зовнішня міграція українців до та після повномасштабної агресії (порівняльний аналіз). Український соціум. 2023. № 1. С. 32-53
42. Віднянський С.В. Україна в Організації Об'єднаних Націй: 60 років участі у розв'язанні найважливіших міжнародних проблем / С.В. Віднянський, А.Ю. Мартинов. – К.: Генеза, 2006. – С. 240
43. Гнатюк М. М. Міжнародний актор та політична суб'єктність у дискурсі реалістського і ліберального підходів / М. М. Гнатюк // Наукові записки НаУКМА. Політичні науки. - 2014. - Т. 160. - С. 44-48
44. Гоббс Т. Левіафан, або Суть, будова і повноваження держави церковної та цивільної / Пер. з англ.. – К. : Дух і Літера, 2000. – С. 606
45. Головатенко, М. Ю. Класифікація міжнародних організацій та їх роль в сучасному світі / Кібець Д.В., Головатенко М.Ю. – Аналітично-порівняльне правознавство. 2024. № 3. С. 600-604
46. Гольцов А. Стратегія і цілі російської інтервенції на Донбасі // Київ: Центр Разумкова. - 2019. - С. 137-139
47. Грицак, Я. Й. Нариси з історії України: формування української модерної нації / Я. Грицак. – [2-ге вид.]. – Київ: Генеза, 2000. – 249 с.
48. Дорош Л. О. Багатоманітність міжнародних акторів: проблеми класифікації / Л. О. Дорош // Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили]. Сер. : Політологія. - 2012. - Т. 182, Вип. 170. - С. 14-18
49. Зміна клімату: наслідки та заходи адаптації: аналіт. доповідь / [С.П. Іванюта, О. О. Коломієць, О. А. Малиновська, Л. М. Якушенко]; за ред. С. П. Іванюти. – К. : НІСД, 2020. – 110 с.

50. Золотар О. О. Особливості інформаційної безпеки людини в умовах гібридної війни / О. О. Золотар // Інформація і право. - 2017. - № 3. - С. 124-131
51. Іванець, А. (2021). До питання про комеморативні практики та виникнення нових публічних традицій в українській громаді Криму після початку агресії Росії проти України (2014–2021 рр.). Українознавство, 81 (4), 89–103
52. Іваницька О. М. Роль СОТ в регулюванні світової торгівлі товарами та послугами // Міжнародні економічні відносини: Навч. посіб. / С.В.Сіденко, О.М.Іваницька, О.В.Кузнецов [та ін.]; за ред.. д-ра екон. наук, проф.С.В.Сіденко. — К. : НАУ, 2015. — 468 с.
53. Каїра, Л. Г. Експортні можливості України в контексті продовольчої безпеки країн Африки / Л. Г. Каїра // Причорноморські економічні студії. — 2024. — № 87. — С. 65-69
54. Калінін В. Ю. До визначення тнк (транснаціональна корпорація) як актора світової політики / В. Ю. Калінін // Наукове пізнання: методологія та технологія. Філософія : наук. журнал. – 2011. – №2. – С.64-69
55. Калуга В.Ф. (2021). Функціональний підхід до розуміння суті світової політики та її ключових факторів як механізм поглибленого освоєння предмету дослідницької цікавості / В.Ф. Калуга // Університет і лідерство. – № 2 (12). – С. 64-69
56. Калуга В.Ф. (2024). Держава vs країна, народ vs нація (етнос): чи є світло в кінці тунелю? / Вісник аграрної історії – К. : ТОВ Тім-Сервіс. – Випуск N 49-50. – с. 48-56.
57. Качур А.В., Могилко Д.М. ТНК та їх роль у сучасних міжнародних економічних відносинах // Економіка і суспільство. – 2018. – Випуск № 19. – С. 55-62
58. Козловець М. А. Феномен національної ідентичності: виклики глобалізації: Монографія. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2009. – С. 558

59. Колоніалізм в історії країн Сходу (Актуальні проблеми вивчення): Навчально-методичний посібник / Упор. О. Ковальков. – Кіровоград: ПП “Центр оперативної поліграфії “Авангард”, 2014 р. С. 97
60. Кравченко Н. Б. Гібридна війна Росії проти України (1991-2021 рр.). Монографія. Київ: НУБіП України, 2022. – С.158
61. Кравченко С. О. Міжнародні організації як суб’єкти глобального управління / С. О. Кравченко, В. В. Кравченко // Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія : Державне управління. - 2017. - Т. 28(67), № 1. - С. 6-11.
62. Кулеба Д. Міжнародна правосуб’єктність: теорія і її перспективи / Д. Кулеба // Альманах міжнародного права. - 2010. - Вип. 2. - С. 70-83
63. Лобас М. Г. Міжнародні організації: роль, класифікація, функції / М. Г. Лобас. – Аг- роінком. – № 1-4, 2009. – С. 12-14
64. Лойко, О. Типологічне розмаїття громадських організацій етнічних меншин: виклики сучасності. Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф. Кураса НАН України, 2018. – С. 75
65. Мальський М. З., Мацяк М. М. Теорія міжнародних відносин: Підручник. — 3-тє вид., перероб. і доп. — К.: Знання, 2007. — 461 с.
66. Масенко Л. (У)мовна (У)країна / Лариса Масенко. – К. : Темпора, 2007. – С. 88
67. Миколаєнко І.М. Постмодерні трансформації держави та криза ідентичності / І.М. Миколаєнко // Збірн.наук.праць Національн. ун-ту Державної податкової служби України. – Ірпінь, 2011. – 1. – С.296-306
68. Мироненко В. Роль Міжнародного агентства з атомної енергії у протидії розповсюдженню ракетно-ядерних озброєнь / В. Мироненко // Вісник Львівського університету. Серія філос.-політолог. студії. 2023. Випуск 48, с. 293 - 299
69. Міжнародні санкції як інструмент стримування російської агресії проти України : аналіт. доп. / [А. Бобровицький, Н. Гавриленко, А. Гончарук, І.

Ус, Г. Широкий, Р. Юлдашев] ; за заг. ред. М. Паламарчука. – Київ : НІСД, 2023. – С. 76

70. Мітряєва, С. І. Класифікація акторів транскордонної взаємодії // Геополітика України: історія та сучасність, – 2013, – Вип. 10, – С. 55-63

71. Мокій А. І., Яхно Т. П., Бабець І. Г. Міжнародні організації. Навч. посіб. – К.: Центр учбової літератури, 2011. – С. 280

72. Нагорна Л. «Війни ідентичностей»: сценарії і ризики / Лариса Нагорна // Політичний менеджмент . — 2007. — N 2. — С. 47-54

73. О. В. Буткевич. Суб'єкти міжнародного договору // Українська дипломатична енциклопедія : у 2 т. / ред. кол.: Л. В. Губерський (голова) та ін. — К. : Знання України, 2004. — Т. 2 : М — Я. — 812 с.

74. Особливості реалізації політики розкуркулення на початковому етапі суцільної колективізації (січень – березень 1930 р.) / Н. Романець // Гуржіївські історичні читання: Зб. наук. пр. — 2009. — Вип. 3. — С. 406-411

75. Пархомчук, О.С. Недержавні актори світової політики в контексті глобальних змін // Перспективи розвитку наукових досліджень у контексті глобалізаційних змін: освіта, політика, економіка, міжкультурна комунікація : Матеріали V міжнар. наук.-практ. конф., м. Сєверодонецьк, 8 червня 2021 р. / заг. ред. О. Б. Целіщев. – Сєверодонецьк : вид-во СНУ ім. В. Даля, 2021. – С. 111-113

76. Перспективи розвитку наукових досліджень у контексті глобалізаційних змін: освіта, політика, економіка, міжкультурна комунікація: матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції науковців, викладачів та аспірантів; м. Сєверодонецьк, 6 грудня 2019 р. / За заг. ред. Целіщева О.Б. – Сєверодонецьк: вид-во СНУ ім. В. Даля. 2019. – С. 280

77. Петрик О. Програми МВФ: досвід окремих країн та перспективи для України / О. Петрик // Журнал європейської економіки. - 2017. - Т. 16, № 4. - С. 480-503

78. Питання співвідношення понять «міжнародні відносини» та «світова політика» / А.П. Гірман, Я.І. Загорулько, О.В. Резуник, В.Ю. Цимбал //

Регіональні студії. – Ужгород, Видавничий дім «Гельветика». Вип. 27. – 2021. – С.116-120

79. Підскальна О. Мультикультуралізм як феномен постсучасного світу / О. Підскальна // Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України. - 2016. - Вип. 3-4. - С. 108-120

80. Подгорна, В. (2021). Цифрові платформи та їхній вплив на політичну сферу. Проблеми політичної психології, 24(1), С. 301-309

81. Політика історичної пам'яті в контексті національної безпеки України : аналіт. доп. / [В. М. Яблонський та ін. ; за заг. ред. В. М. Яблонського] ; Нац. ін-т стратег. дослідж. - Київ : НІСД, 2019. – С. 142

82. Політична енциклопедія. Редкол.: Ю. Левенець (голова), Ю. Шаповал (заст. голови) та ін. — К.: Парламентське видавництво, 2011. — 808 с.

83. Політологічний енциклопедичний словник / уклад.: [Л. М. Герасіна, В. Л. Погрібна, І. О. Поліщук та ін.] ; за ред. М. П. Требіна. – Х. : Право, 2015. – 816 с.

84. Польовик, Світлана Миколаївна. Образ України у світі: аналіз азійських ЗМІ / С. М. Польовик – // Вісник Одеського національного університету. Серія : Бібліотекознавство, бібліографознавство, книгознавство. – 2018. – Т. 23, Вип. 1. – С. 97-106

85. Права людини в сучасних умовах розбудови громадянського суспільства в Україні: До тижня права і дня Загальної декларації прав людини : зб. наук. праць за матер. круглого столу, Київ, 11 грудня 2020 р. / редкол.: І.А. Грицяк, С.В. Бобровник, С.О. Мосьондз, А.Ю. Нашинець-Наумова, Т.О. Дідич, А.П. Чернега. — К. : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2021. — С. 308

86. Радецький В. Г. Класифікація сучасних воєнних конфліктів і види миротворчої діяльності. Вісник Київського міжнародного університету, 2009. Вип.9. С. 87–104

87. Римаренко С. Глобалізація та криза ідентичності. Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України. 2017. Вип. 5–6. С. 171–181

88. Ростецька С. І. Конфлікт ідентичностей як загроза безпеці сучасних держав. Актуальні проблеми політики: збірник наукових праць. Одеса, 2018. Вип. 61. С. 128–137
89. Скакун О.Ф. Теорія держави і права : підручник / пер. з рос. Харків : Консум, 2001. С. 656
90. Скрипник О.М. Історія міжнародних організацій : (навч.посібник) / О.М. Скрипник. – Умань : ПП Жовтий О.О., 2011. – С .226
91. Скулиш Є. Д. Поняття транснаціональної організованої злочинності та її співвідношення з тероризмом / Є. Д. Скулиш, В. О. Глушков // Право і суспільство. - 2012. - № 2. - С. 190-194
92. Сміт Е. Національна ідентичність / Пер. з англійської П. Таращука. - К.: Основи, 1994. С. 224
93. Тараненко І. «Трагедія Голодомору: виклик українській ідентичності» / А.Г. Гольцов, І.В. Тараненко // Науково-практичний семінар «Голодомор 1932–1933 років: геноцид української нації» до 90-х роковин Голодомору-геноциду в Україні, 23 листопада 2023 р., Київ, С. 25-28
94. Тараненко І. Мир як стан співіснування держав поза конфліктом колективних ідентичностей / В.Ф. Калуга, І.В. Тараненко // Політичні трансформації сучасного суспільства : зб. матеріалів V Всеукр. наук.-практ. конф. – Полтава : ПДАУ, 2024. – С. 195 – 198
95. Теленко О. М. Проблема наукової інтерпретації поняття "світова політика" / О. М. Теленко // Грані. - 2015. - № 9. - С. 16-21
96. Теорія міжнародних відносин: підручник / [М. П. Требін, Л. М. Герасіна, О. Ю. Панфілов та ін.] ; за ред. М. П. Требіна ; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. – Харків : Право, 2022. – 472 с.
97. Тичина, В. П. Міжнародна правосуб'єктність Організації економічного співробітництва та розвитку // Науковий вісник Ужгородського Національного університету : серія: Право / гол.ред. Ю.М. Бисага. – Ужгород: Видавничий дім "Гельветика", 2017. – Т. 2 № Вип. 46. – С. 166-170

98. Требін М. П. Сучасна світова соціально-політична криза: чергова перемога реалістів / М. П. Требін // Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». Серія: Соціологія. – Харків, 2016. – № 3. – С. 231–236

99. Троян І. Державний суверенітет як політологічна категорія: сутність, характеристики, особливості трансформації / І. Троян // Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку: [збірник наукових праць]. Вип. 22 / НАН України, Інститут народознавства, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича, Національний університет "Львівська політехніка"; [редкол.: Я. Ісаєвич (голова) та ін.]. - Львів: Видавництво Національного університету "Львівська політехніка", 2010. - 162 с. - С. 130-136.

100. Угрин Л. Суб'єктність індивіда в сучасних теоріях міжнародних відносин / Л. Угрин // Вісник Львівського університету. Серія філософсько-політологічні студії. - 2012. - Вип. 2. - С. 154-165

101. Українська дипломатична енциклопедія: У 2-х т. / Редкол.: Л.В. Губерський (голова) та ін. — К.: Знання України, 2004. — Т. 1. - 760 с.

102. Ходанич, Х. Сутність та функції міжнародних організацій у сучасних міжнародних відносинах / Х. Ходанич // Геополітика України: історія і сучасність : зб. наук. пр. / ред. кол.: І. В. Артёмов (гол. ред.) та ін. – Ужгород : ДВНЗ "УжНУ", 2018. – № Вип. 1 (20). – С.253-263

103. Цифра Ю. Формування зовнішньополітичної ідентичності акторів міжнародних відносин: конструктивістський аналіз / Ю. Цифра // Політ. Менеджмент. – 2013. – № 1-2. С. 195-202

104. Шуміло, О. М. Роль неурядових організацій у становленні та розвитку правозахисного руху (приклади успішного правозахисного активізму) : навч. посіб. / О. М. Шуміло, Н. Ю. Кравчук; МОН України. – Київ:, 2018. – С. 227

105. Щедрова Г. П. Детермінанти впливу мас-медіа на формування міжнародної політики / Г. П. Щедрова // Актуальні проблеми політики : зб. наук. пр. / редкол.: С. В. Ківалов (голов. редкол.), Л. І. Кормич (голов. ред.), А. В.

Полухіна (відп. ред.) [та ін.] ; НУ «ОЮА», Південноукр. центр гендер. проблем.
– Одеса : Фенікс, 2017. – Вип. 60. – С. 105-116

106. Як теракти 11 вересня назавжди змінили США, Аналітичний центр ADASTRA URL: <https://adastra.org.ua/blog/yak-terakti-11-veresnya-nazavzhdi-zminili-ssha> (дата звернення: 14.11.2024)

107. Яковюк І.В. Прояв наднаціональності в Європейському Союзі / І.В. Яковюк // Державне будівництво та місцеве самоврядування. - Х. : Право, 2006. - Вип. 12. - С. 121-128

108. Ялі М.Х. Поняття та підходи до тлумачення світового порядку. Дослідження світової політики: збірник наукових праць. 2009. Вип. 48. с. 160-171